

№2. 2020 ♀.

იალგანი

აფხაზეთის განათლებისა და კულტურის სამინისტრო

სსიპ „პულტურის, საორთისა და
ახალგაზრდულ საქმითა სააგენტო“

იალავი - საყმანვიღო შემასწამით-ღიახეთის 1996 წელს
დაარსებულია 1996 წელს

აფგიო - აონა-აჩებული უცხალუ პატარა ბიბის თვის
დაარსებულია 2010 წელს

„სააგენტოს“ დირექტორი **ლია პვერაცხელია**

რედაქტორი	ნანა ჭანტურია
მხატვრული რედაქტორი	ნუნე ჯანელიძე
მხატვარი, პასუხისმგებელი მდივანი	დალი მუხაძე
დიზაინი, დაკაბადონება	ვახტანგ ზაქარაია

რას წაიკითხავთ „იალავი“?

ერებულე მეფის 300 წლისთავთან
დაკავშირებით ვაგრძელებოთ პურლიკასიერის
გამოქვეყნებას. მივლინებით ვიყავოთ მეფის
მშობლიურ ქალაქში. ვესტემრეთ თელავის
ისტორიულ ხასახლებს. მკითხველი გაერინდა
მცველოւობას ასე უნიონ „ერებულეს ლონჯვას“.
წარმოქმნა მასალას „მეფე ერებულეს
თანამეჯეფრინი“ ...

83. 4; 83. 32

უურნალის მე-14 გვერდზე დარწევილი
პურლიკასი ექსკურსიურია: იაპონელები
ჰიკატე სოფომექმ. ტოკიოს უნივერსიტეტის
დოქტორანტება მოგვიძებადა ნერილი
ჩვენს მშობლიურ ქართულ ენაზე. გაიგეთ,
როგორია უქონლის თვალით
დანახული ჩვენი ქვეყანა.

წილილი მნერალი და საზოგადო
მოვარე გურამ პეტრიაშვილი საქართველო
პიოველად საუკრომეს მის მიერ
ჩატარებულ მათემატიკის გამაცემილებზე.
იმაზეც როდის და ვინ დაახსენდინა
ზღაპრების ნერა.

83. 20

სახელგანთქმული ინფექციონისტი
ვახტანგ გოგორიშვილი მეფისინაში
ნახვლამდე იყო სოხუმის ფრამაცული
თეატრის ოენისორი: სახელმ. კარიერა
იქ დასრულდა. „შეუძლებელია, ეს
არ გახსოვდეს“. – ასე გამოხატავს
მცხოვრი ლინა მიქაელიძე თავის
დამოკიდებულებას.

83. 39

საგამომცემლო ჯგუფი:

გიგლა გოგიარია, ნინო ვახანია, ზაურ კალანდია, სალომე კაპანაძე, დავით კობახიძე, ნატო კორსანტია, ნუგზარ გეგამიშვილი, როლანდ ნიზარაძე, გურამ პეტრიაშვილი, ოთარ ზორავარია, ვენერა რურუშავაძე, ანა გამოხატავს მცხოვრი ლინა მიქაელიძე თავის.

შერნალი გამოცის აფხაზეთის ა. რ. მთავრობისა და
უმაღლესი საბჭოს მხარდაჭერით

სოხუმის ბოტანიკური ბალი 180 წლისას ეს იყო ვლადისლავ ბაგრინოვსკის საკუთარი ბალი

მებალეობა უძველესი ხეომვნებაა. იგი ნომით ღამისი გამოცილების შეღებია. საუკუნეების მანძილზე ბალები მეფეებისა და მიმოქმედების საკუთხება იყო. ბალებს, ხომელის აღამაზებს ქადაქს, ქმნიდნენ და ქმნიან აშენებულები, მხატვები, მოქანდაკები, მებალები.

მაგრამ სოხუმის ბოტანიკური ბალის შექმნის ისტორია განსხვავებულია.

ღლეს წალუკს შეღასებული ამ «მცენარეთა სახლის» თავგადასავალი უკავშირება ეხოთ პირველის კეთილ სუჟექტს, საკუთარი საკამიდები ნაკვეთში სამკურნალო მიზნით ღაერგო სასახელო ხე-მცენარები.

ქადაქს სავიზუალო ბახათად და ნაკიონალუ ლისტესანიშნაობად მიჩნეული სოხუმის ბოტანიკური ბალი 180 წლისაა.*

თბილისიდან სოხუმამდე ზესკად 444 კმ-ია. სოხუმი, ქათური სახელით «ტომსუეჰია», ხოგონს კოცეტის სამეფოს ცენტრი, ისესენიება ჯერ კიდევ ძვ.წ. ა.ღ.-ის VI ს.-დან. გაერთიანებული საქათვეოს პირველი მეფე ბაგატ III 999 წელს სოფერ ბერიაში აგებს სამონასუქო კომპლექსს, ხომელი აფხაზეთში აღმართებს სხვა ქისლუინებ ძეგლებთან ერთად ღლესაც გვეიმელება. თუმცა სხვადასხვა ეპოქაში სოხუმი ხან ბერინების, ხან გენერებისა და ხანაც თექების ხელში იყო.

1810 წელს აფხაზეთს უკავ ღირე ხელისუფლების ხესები. ამდენად, XIX ს.-ში სოხუმში განხორციელებული ახაეთი მნიშვნელოვანი პროექტი იქ ახდაღისურ აღმიანებს უკავშირება.

ღაშების სპეციალისტების გაშება ღლეს ვრაღისავ ბაგინოვსკის ვინაობა თითქმის ახავინ იყოს;
აშება, ისტორიამ შემოინახა მისი სახელი და სამახთოიანადაც: ის იყო აფხაზეთში გადასახლებული პოლნები ხევოლეუიონები და სოხუმის განვითარების სამხედრო ექიმი. საკუთარ ეზოში მან ჯერ ხილ-ბოსტნები ღაშებო, ხომ ჯახისკაცები ამ პროექტის მოემახაგებინა; ამასთან, შეაჩჩია და მოაშენა უამხავი ისეთი სამკურნალო მცენარე, ზოვისპირეთის კიმატს ხომ ეგვებოდა, ღა, ჩატ მთავარია, თითოეული სააფთიაქო ღანიშნებების იყო (გამოიყენებოდა ღაჭილებისთვის და ახდაღისურებისთვის, ხომების ხელიად ციკლ-ცენტრებით ავაღებოდნენ).

ამ აჩა თუ ღირე, მაგრამ სათუთად მოვიდი ბალით მოიხილება თუქმე შავი ზოვის ფონულფიქაციის გზის მეთაური, გენერალ-ლეიტენანტი - ნიკოლოზ ჩავსები და ამის შესახებ ამცნო ნიკოლოზ I-ს. შემეგონაც ჩავსები მანავარი განსაკუთხებული წვიმი შეიტანა ბალის განაშენიანებისთვის.

მაღავე იმპერატორის განკარგულებით ბაგინოვსკის ბალ-ბოსკანი შეისყიდა ჯე სახელმწიფო ხაზინამ, ხოლო 1840 წლიდან ის, სახელმწიფო «სოხუმ-კარეს სამხედრო ბალი», ღამევემდებარება სამხედრო უნივერსიტატის ბოტანიკური ბალის დაახსების თაშილად სწორებ ეს წელი ითვლება.

XX ს.-ის 70-იან წელში სოხუმის ბოტანიკური ბალის მიენიჭა საქათვეოს მეცნიერებათა აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუციის სტაციესი. ბალი იქადა აღგიღობილი ფლორის მეცნიერები შესწავლისა და უცხო ქვეყნების ნაჩვათა აკრიმატიზის უკანასაზღვრა.

ღლეს, 50 ჰა მეტ ფართობზე გახასებულია 5000-მეტ სხვადასხვა სახეობის ხე, ყვაველი, ბერქი და ბაღახოვანი მცენარე. მათგან საღემონსტაციო ტექილის უჭირავს ეთმანეტისგან საფეხმავლო ბირიებით გამოყოფილი, 50 მონაკვეთად ღანანევრებული 5 ჰა-ზე მეტი ფართობი.

სოხუმის ბოტანიკური ბალის უცამაზესი ბენებითი ღევორგიანი მედამ საუკუთესო განწყობას ქმნის.

თემის გაგებელება:

იხილეთ ნომერის ჩანახთი. «იაღანი» #46.

* - შემდგომ საქართველოში დაარსდა კიდევ 5 ბოტანიკური ბალი: თბილისის – 1845 წ., ზუგდიდის – 1882 წ., ბაკურიანის – 1910 წ., ბათუმის – 1912 წ., ქუთაისის – 1969 წ.

«ერეკლეს ღოცვა»*

მეფე ერეკლე

"მეფე ერეკლე ჩაინის კაზი იყო საქართველოსი. ამ, მისი ისტორიული ხატი ეს აშის და თუ ამ ღიღ-ბენებოვანს კაცს, სხვას ვის შეუძირან ჩაინის კაშმბა გაუნიოს ქვეყანას?" - კითხვას სვამპა ქახთური პეტრე 1898 წლის 12 იანვანს.

იმ ღოცების ერეკლე მეფის გახდაცვალების 100 წლისთავთან დაკავშირებით აუჟაფერი მჩევრით სახეს სიმინის კაძის მოვლენასახები (ხინონის ქართველი ერეკლე გადავსებული ყოფილი) სწორებოვანი ნინაშის სურის მოსახლენებები პახაკის იხილენ.

მიმღებად 2020 წელს სახელმწიფო ცენტრის მიმღებისნის დაბადებიდან 300 წლისთავი აღინიშნება.

ერეკლე II-ეს უწოდებენ ყველაზე სახალხო მეფეს საქართველოში; მას მოიხსენიებენ ვახტანგ გორგასლის, ბაგრატ III-ის, დავით ალმაშენებლის, თამარ მეფის, დემეტრე თავდადებულის, გიორგი ბრწყინვალის, ვახტანგ VI-ისა და სხვა სახელოვანი ადამიანების გვერდით; იშვიათია ქართველი, ვისთვისაც მშობელ ხალხს ამდენი ლექსი, მოგონება და, მით უფრო, ლეგენდა მიეძღვნას.

ჩვენს სათაყვანო მეფეს, რომელმაც 500 ბრძოლაზე მეტი გადაიტანა, მისი ეპოქის უცხოელი მოღვაწენიც განსაკუთრებული პატივით მოიხსენიებენ. ფრანგი დიპლომატის – მ. პეისონელის აზრით, ესაა ხელმიწიე, რომლის „ბედსა და უბედობაზე ამჟამად არის მიქცეული ყურადღება ევროპისა; ესაა გმირი, რომელიც იშვა თავისი სამშობლო ქვეყნის, წინაპართა და მშობელთა გასაბრწყინებლად“.

ერეკლე მეფეზე ხალხში გაბნეული ლეგენდები ჩაუწერია თედო რაზიკაშვილს; მეფისადმი უზომო მონინებისა და სიყვარულის გამოხატულება მისი ეს სტრიქონები:

„მეფე ერეკლე და თამარ მეფე ცოცხლები არიან ღმერთთან და როცა გაუჭირდება საქართველოს, მოეშველებიანო... მეფე ერეკლეს ძვლებს მირონი ჩამოსდიოს... როცა ერეკლე ლოცვაზე დადგებოდა, ხმალს მზის შუქზე დაჰკიდებდა ხოლმე და ლოცვას რომ დაასრულებდა, სხივიდგან ისე აიღებდა ხმალსაო...“

1889 წელს მეფე ერეკლეზე დაწერილ მონოგრაფიაში ისტორიკოსი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ნევრი ალექსანდრე გარსევანიშვილი წერს:

„საზოგადოდ გულეკეთილი და მეტადრე საკუთარ ოჯახში ჩვილი ხასიათის მქონე კაცი – ერეკლე მეორე ბრძოლის ველზედ იყო ერთი რამ საკვირველება... – ყოველი ბრძოლის დაწყების წინ ერეკლე, როგორც ლვთის მოყვარული კაცი, ლოცვას შეუდგებოდა ხოლმე: „ჭეშმარიტო ღმერთო ძლიერო! შენ იხსენ საქართველოს ერი, მრავალჯერ წამებული მამულისთვის და იმედ-ჰერი, რომ სამშობლო დანგრეული კვლავ აყვავდება!“

თვალსაჩინო მკვლევარმა და საზოგადო მოღვაწემ, შემდგომში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორმა, წიგნის „მეფე ერეკლე“ ავტორმა – მოსე ჯანაშვილმა** აღნიშრო მეფის ოჯახის ამბები, მისი ხასიათი და ზრუნვა ერის საკეთილდღეოდ:

„ერეკლე II მიმართა იმ პირველხარისხოვან სარდლად, რომლის ბადალს ყოველი ისტორიული ერი ორიოდ-სამიოდეს თუ წარმოგვიდგენს. ერეკლე II-ს, როგორც სამხედრო გენიოსს, იცნობდა თვით ჩინებული სარდალი გერმანიისა – მეფე ფრიდრიკოს დიდი, რომელიც თავის ჯარს ბრძოლის ველზე არა ერთხელ აგულიანებდა ერეკლეს მამაცობის მაგალითებით: „იბრძოლეთ იმ გვარად, როგორც გორგიანთ მეფე ერეკლეს ივერნი“.“

სწორედ მოსე ჯანაშვილმა პირველმა მოიძია და გაზით „ივერიაში“ 1891 წელს გამოაქვეყნა „ერეკლეს ლოცვის“ ტექსტი.

დავით აღმაშენებლის შეუდარებელი „გალობანი სინანულისანი“ ზოგადსაკაცობრიო სევდას იტევს, მაგრამ არანაკლებ ამაღლებელია უზენაესისადმი განდობილი და ტკივილიანი „ერეკლეს ლოცვაც“.

მადლიერებას ჩვენც გამოვხატავთ, რომ 130 წლის შემდეგ „იალქნის“ მკითხველებიც ეზიარებიან ამ საუფლო სტრიქონებს, „ერეკლესგან ნათქვამს“:

„ვაი ჩუშინდა, რომე შეგცოდეთ შენ, ღმერთო. ვაი ჩუშინდა, რომე განგარისხეთ შენ, უფალო.

ვაი, რომე ურჩი გექმნენით და გარდახვედით ბრძანებათა შენთა.

ვაი, რომე მოვჰკუედით ცოდვითა და ამით არლარა მოგიგეთ შენ ღმერთად ჩუშინ შორის მოწოდებითა, ვინაიდგან არა ხარ ღმერთი მკვდართა, არამედ ცხოველთა.

ვაი ჩუშინდა, დამბადებელო ღმერთო, რომე ყოველივე შენ მიერ მოცემული კეთილი უგულებელს პჰავით.

ვაი ჩუშინდა, შემოქმედო, რომე გზისაგან კეთილისა გარდავხედით.

ვაი ჩუშინდა, რამეთუ დავსდექით გზისა ზედა არა კეთილსა და ბოროტი არა მოვინყინეთ ჩუშინ.

ვჰსცოდეთ, ვჰცოდეთ ცად მიმართ და წინაშე შენსა, უფალო ღმერთო, არამედ გვლხინე, გვლხინე და მოგვიტევენ ყოველნივე შეცოდებანი ჩუშინი – ნებითნი და უნებლიერთი (ზ გზის).

ღმერთო, გვლხინე ჩუშინ ცოდვილთა ამათ და შეგვინყალენ ჩუშინ (ზ გზის).

დიდება შენდა და მაღლობა და თაყვანისცემა შენ, მარადის მოწყალეო და მქსნელო და დამფარველო ჩუშინო, რომელმან გვიხსენ ჩუშინ ზედამოწევნულთა განსაცდელთაგან და ან ნებისამებრ შენისა იყოს ცხოვრება ჩუშინი და დაგვიმტკიცენ ნებასა შენსა ზედა უკუნისამდე.“

ამბობენ, რომ ეროვნული საკომპოზიტორო სკოლის ერთ-ერთმა ფუძემდებელმა, ქართული საგუნდო მუსიკის კლასიკოსმა, ლოტბარმა და მომღერალმა – ნიკო სულხანიშვილმა* ნოტებზე გადაიტანა და მუსიკალურად ააქლერაო „ერეკლე მეფის ლოცვა“... და პირველად კი იგი თელავის სასულიერო სასწავლებლის გუნდს შეასრულებინაო.** უკვე მერე და მერე ამ ოთხხმიან კომპოზიციას, თურმე, თელავის კახომეფეთა ეკლესიებშიც გაღობდნენო.

იმასაც ამბობენ, როცა მთაწმინდაზე ილიას ნეშტს
მინას აბარებდნენო, თელავში, მგალობელთა გუნდს, ნიკო სულხანიშვილის ლოტბარობით, „სამარადისო ხსენება“
შეუსრულებიაო... ერის მამის წინაშე ტაძრის მრევლს რამდენიმე წუთით მუხლიც მოუყრია.

სამწუხაროდ, დღეს ნაკლებად ცნობილი ნიკო სულხანიშვილი ძალზე პოპულარული იყო თავის თანამედროვე საქართველოში. თბილისში მოღვაწე ცნობილმა რუსმა კომპოზიტორმა – იპოლიტე ივანოვმა მას „საქართველოს ვაგნერი“ უწოდა. ნიკო სულხანიშვილის მიერ შექმნილი მრავალხმიანი კომპოზიციებიდან ცნობილია: „ჩემს საყვარელ სამშობლოს“, „გუთურუ“, „ჩინგურს სიმები გავუბი“, „ტურფავ, მოდი“, „სამშობლო ხევსურისა“, „ღმერთო, ღმერთო“.

ნიკო სულხანიშვილი

ნიკო სულხანიშვილი ბევრს მოგზაურობდა კახეთში და ინერდა ხალხურ შედევრებს. მან ზაქარია ფალიაშვილთან ერთად განავითარა და სრულყო კლასიკური საგუნდო ხელოვნება. ბოლოს კომპოზიტორი მუშაობდა ერეკლე მეფისადმი მიძღვნილი კომპოზიციის – „პატარა კახის“ საბოლოო ვერსიაზე (აკაკი წერეთლის ხუთმოქმედებიანი პიესის მიხედვით). აკაკის მოუწვევია კიდევ თავისითან ნიკო სულხანიშვილი, რომელსაც შეუსრულებია ნაწყვეტი ამ პიესიდან. მგოსანი აუცრემლებია მუსიკოსის პანგებს და გადაუკოცნია ავტორი; მადლიერება სიტყვიერადაც გამოუხატავს:

– ჩენი ხალხის გულიდან მომდინარე პანგები თქვენ ევროპულად გაგირანდავთ!

თბილისში, კომპოზიციების გახდაცვალების დღეს (მაშინ იგი მხოლოდ 48 წლის იყო) მოჰპახავთ ჩემოდანი, ხმელის სავსე ყოფილ მუსიკოსის თითოების ყველა ნანამოებით. მათ შობის, ოპერა «პატარა კახის» პატარა გულება. ცნობილი შევეგი «ღაიგვიანეს» სწორე ამ ღაესხულებელი ოპერისანა შემოჩენილი (ჩვენამე კომპოზიციების მხოლოდ 7 ნანამოებია მოღები). ხოგონი ჩანს, სხვა სანოჭო ჩვეულებთან ეხთავ ღაეაბერა «ექეულეს ღოველისთვის» შექმნილი მუსიკალები კომპოზიციას.

ძნელია, ნამოიღებინო ღოვეს კომპოზიციების უწოდი, მაგამ, აღბათ, ხოგონი ჩემენებით აელექტური ჰანგები, მეფის ღამძიმებული სუღის სავერებელად ხმი გაისმა მაშინ. «ხა იყოდა, ხს იქმნოდა» ის ხელმხედი ღა, ეფხმ სოღილი, გვიჩვენისნის ალბაზება-საგარებელი სამეღამოდ ხმი ღააღება: «ექეულეს ღოველის» ცეკვათან ეხთავ ნიკო სულხანიშვილის საერესით ზანი მეტად აღაჩვის უნდა გაეგონა.

* – 1871-1919 წ.წ.

** – დღეს თელავის სამუსიკო სასწავლებელი ნიკო სულხანიშვილის სახელობისაა.

ნიკოლო მინისტრი, "კისფერყანწერთა" ლიხსეული წარმომადგენელი, თითქოს ნაცნობი, მაგრამ მაინც უცნობი; უსამაშისოდ მივიწყებული შემოქმედი; თითქოს ემომაც ვე იმეშავა მის სასაჩვებლოდ.

მაგრამ თუ დაინტერესებით და ნიკოლო მინისტრის შემოქმედებას გერისულით ნავიკოთხავთ, აღმოვაჩინოთ ძალიან საინტერესო პოეტი, მწერალი და პედოლისტი, კალეგია გაბერელად და სალად მოაზროვნება. "მინისტრის აქვს თავისი საკუთაში სახე, ჩომერიც აჩასტებს აგერევა", - წერა მასზე კიციან კაბინტი.

სამშობლოზე უზომოდ შეუვაჩებული, იღი გულშემატყვიცანი და, ამავე ტანს, მოუვაჩოებული; "მახტის თქმისთვის" საზოგადოებისგან განკიცხელიც კი, მაგრამ იღიას ას იყოს, მხოლოდ უფაღმა იყის, "ამ სიძლივიდიში ჩამოერი სოფიასაც". ნიკოლო მინისტრის პედოლისტური წერილი "ფიქტი საქართველოზე" ამის დასუჯია: "საქართველო და პატიოლობა ელევ ჩვენში შეიქნა ყოველი კანისაშეხუები ქართველის ჯაგადად, ჩომერის მიაჩანჩალებს ეონ კითხვივით".

ისეთი მასშაბის მოაზროვნე, ჩომერის ნიკოლო მინისტრი, ელესად სჭირება ჩვენს ქეყანას; თქმა მის ნანებებს, ჩომერიც დღევანდებ ყოფასაც საოცხად ესაღავა, ელესაც ბევრის თქმა შეუძლია ჩვენთვის; ნავიკოთხოვთ ნიკოლო მინისტრი, ასე საინტერესო და თანამეტოვვე.

ნიკოლო მინისტრი

მთხვე მილა

მიყვარს, მიყვარს შენი შეუწყვეტელი ხმაური, შენი მუდმივი ბრძოლა, შენი მქუხარე, უკმაყოფილებით სავსე ხმა.

მე ყურს ვუგდებ შენს ბრძოლის ჰიმნს, შენს
იმედიან სიტყვებს. ვხედავ შენს უკმაყოფილებას ამ
კალაპოტისადმი. ვხედავ, თუ როგორ ებრძვი შენ მას,
როგორ გსურს, შეანძრიო ქვები მის ფსკერზე, დაამხო
ის და თავისუფლად სავლელი გზა გაიკაფო... ვხედავ
ყველა ამას და გული მიმაგრდება, იმედით მევსება –
მე მაგალითს ვხედავ ბრძოლაში შეუდრეველობისას...

მე ჯერ კიდევ პატარა ვიყავი, როცა შენს ნაპირებს
შემოვერზე; შენ ეგეთი გიუმაუი, ეგეთი შეუდრეველი
იყავი მაშინაც. მაშინაც ეგეთივე სისასტიკითა და
თავგამოდებით ებრძოდი ამ სულის შემხუთველ
ნაპირებს, კლდეებს.

მას შემდეგ დიდმა ხანმა განვლო. ჩემი არსება
ბრძოლით მოიღალა, შენ კი?.. შენ კი ისევ იბრძვი,
ისევ ახალგაზრდულად ეხეთქები შეუპოვარ კლდეებს,
ისევ ძველი გამამხნევებელი ჰანგები ისმის შენს
სიმღერაში. დიახ, შენ მუდამ ახალგაზრდა ხარ,
მოუსვენარი, დაუღალავი, შეუდრეველი...
დაბადებიდან, იმ დროიდან, რაც ფეხი აიდგი ამ
მთის კალთებზე, შენი ხმა არ შეუწყვეტილა. შენ ისე არ
გაგიქანებია შენი ლურჯი ტალღა, რომ კლდე –
ნაპირისათვის არ მიგეხეთქებინა.

მიყვარხარ!..

მიყვარხარ იმიტომ, რომ იბრძვი, რომ შენი სული ვერ
შერიგებია მყუდროებას, რომ მოძრაობ, ცოცხლობ...

ცოცხლობ და კვდები, ჰკლავ და სიცოცხლეს
ანიჭებ...

ამისათვის მიყვარს შენი იდუმალი ხმა, გაუგებარო,
მიყვარს ისე, როგორც გაუგებარი, მაგრამ წარმტაცი
სრბოლა ცხოვრების ტალღებისა...

უცაძნოს სთადომი

არაბული ლეგენდა

ალბათ, თქვენც გაგიგონიათ ეს ზღაპარი.

ძველია ის, ვით ქვეყანა მზიურ მოთხოვბათა, მაგრამ მაინც მოგითხოვბთ თქვენ მას...

ამბობენ, როცა ჰეჯასის გადამწვარ მიდამოებს გამოეთხოვება ცეცხლის მფრქვეველი მზე, გადახრუკული მაღლობებიდან დაპბერავს საღამოს ცივი ქარი და შორეული დასავლეთი წითელი ცეცხლის კოცონში გაეხვევა; ამ დროს გამოჩნდება თურმე ვიღაც მოხუცი მგზავრი და ნელის ნაბიჯით მიეშურება...

სად?..

რისთვის?..

არავინ იცის, სად ან რისთვის... და არც თვით ამბობს, თუ საით არის გზა მისი, რას ეძიებს იგი ამ ბნელ, ჯოჯოხეთურ ღამეში.

და დადის, თურმე – წელში მოხრილი და თითქოს ცის რისხვისა ეშინიაო – არ აშორებს თვალს უნაყოფო მინას და არ იხედება ზევით.

სულ ასე მოხრილი დადის, თურმე, მოხუცი.

დადის ღამით... სქელი ღამის ბნელი ფრთის ქვეშ, დადის დღისითაც და მიყვება მწველი მზის სამარადისო სხივების გზას. და მიდის... მიდის...

ბევრჯერ უნახავთ ის, თურმე, მოგზაურებს და ბევრჯერ ჩაუვლია მას უხმოდ დასვენებული ქარავნის გვერდით...

ასე დადის ის მრავალ წელთა განმავლობაში, წელში მოხრილი, უტყვი და მდუმარე და ბევრჯერ უნახავთ იგი მოგზაურებს.

– ვინ ხარ, ან სად მიხვალ, ან რას ეძიებ? – ეკითხებიან, თურმე, მას, მაგრამ მდუმარებით არის მოცული ბაგენი მისი და არ იძლევა იგი რაიმე პასუხს.

ამბობენ, რომ ერთ ღამეს, როცა ძლევამოსილი მეფის ამაღლა ნადირობის შემდეგ შეჰქარებოდა მყუდრო ოაზისს და ტკბილ ძილს მისცემოდა, ამ დროს დაიჭირა ის ერთმა დარაჯმა და დილით წარუდგინა მეფეს, ვით ავაზაკი ვინმე.

ხოლო არ ნასცდა მოხუცს სიტყვა რაიმე. განრისხდა მეფე და სასტიკი სასჯელი მიუსაჯა მას.

წამების დროს სთქვა მან მხოლოდ ორიოდ სიტყვა:

– ვეძიებდი... ვეძიებდი... სიყმანვილეს... ახალგაზრდობას!..

მყისვე მიატოვეს დარაჯებმა ის და გაეშურნენ მეფესთან, რათა მოეხსენებინათ მისთვის ნათქვამი მოხუცისა.

და მოიხმო მეფემ ის უცნაური კაცი... მაგრამ გაქრა იგი, ვით წყარო უდაბნოს ცხელ ქვიშაში, ვით ნისლი ცხელი მზის მწველ სხივებზე... ბევრი ეძიეს იგი მეფის მსახურებმა და ვერ ჰპოვეს კვალი მისი.

და მას შემდეგაც დადის, თურმე, წელში მოხრილი მოხუცი. დადის დაუღალავად და ეძიებს უდაბნოში დაკარგულ სიყმანვილეს.

ეძიებს და დასჩერებია მინას და არ იხედება ის ზეცისაკენ, თითქოს მისი რისხვის ეშინიაო...

და დადის... სულ დადის!..

ასე ათავებენ მოხუცნი არაბნი ამ ძველ თქმულებას და გაურკვეველი სევდა იპყრობს მაშინ ყველა იქ მყოფს... ვაჟაცნი გასცექრიან შავ უდაბნოს, ხოლო მოხუცნი ეძლევიან მწარე ფიქრებს, რომ გაქრა სიყმანვილე, რომ შთანთქა იგი უდაბნოს უსაზღვრო სივრცემ, ამოაშრო და დაწვა ის მზის მწველმა სხივებმა და უდაბნოს ცხელი ქარი კივილ-ხარხარით ფანტავს მტვერს ოდესლაც ნორჩი სიჭაბუკისასაო...

ასეთი ლეგენდა დადის არაბეთის მზიურ შვილთა შორის.

უსათუოდ გაიგონებდით თქვენ ამ ძველებურ თქმულებას, მაგრამ მაინც გეტყვით მას...

ძველია ის, ვით ქვეყანა, მზიურ თქმულებათა შემქმნელი, მაგრამ მარადის ახალიცაა იგი, ვით ნორჩი თაიგული აყვავებული სიყმანვილისა.

აკვარიუმის ნახატები

მზე უკანასკნელად შეჩერდა ცის კაბადონზე, უკანასკნელად გადაავლო თვალი ქვეყანას და მოკვდა...

მთვლემარე ბინდმა ჩაიკრა გულში არემარე. შორს ქალაქის სანთლებმა დასჭრეს ღამის შავი ნიღაბი. აქ კი აყვავილებული ზღვის ტალღათა ჩერეს თეთრი ნისლი გადაეხვია.

ზღვაში მდგარი პატარა გემი მთვრალი ქანაობით გაჰყვა ტალღათა ნანინას. ცოტა ხანს კიდევ ისხდა ზღვის ნაპირას ახალგაზრდათა ჯგუფი. ამეტყველდა ნისლიანი ქარი და ისინიც ნელის ნაბიჯით, წყვილ-წყვილად გაეშურნენ ქალაქისაკენ.

ბნელი ღამე თითქოს აქრობდა ხმათა ბგერას – ისმოდა მხოლოდ ნელი, ჩუმი საუბარი... ყველაზე წინ მიმავალი ქალ-ვაჟი სიყვარულზე ბაასობდა.

ქალის მკლავზე გადახლართული ყმაწვილის ნელი თრთოლა, ვით სიცილი ნამებულისა, მისი მთვრალი, აპნეული ღაპარაკი ღამეში გზას გადამცდარი კაცის ბორძის ჰეგვადა.

– იცი, ჩემო... მე მიყვარს ის უბანი, სადაც შენ ცხოვრობ, შემიყვარდა ის გზა, სადაც შენ დადიხარ... ვერ წარმომიდგენია თავი უშენოდ, ჩემო კარგო, ჩემო მშვენიერო...

და ის ჰკუცნიდა ქალის ხელის თითებს, მის ათრთოლებულ ხელში რომ ფრთხიალებდნენ...

მათ გადაუხვიეს ხეებში, ჩამოსხდნენ გრძელ სკამზე.

ღამემ გადააფარა მათ თავისი მდუმარე კალთა და ვით ფოთოლთ წკრიალი, ისმოდა ხის ძირას:

– მიყვარხარ!..

– შენ, მხოლოდ შენ!..

– მუდამ, მარადის!..

და წკრიალა კოცნა ადასტურებდა გრძნობათა სიტყვიერ გამოთქმას...

მეორე დღეს განშორდნენ ისინი ზღვისპირას გაბნეულ ქალაქს.

მატარებელი მიჰქროდა. აღფრთოვანებით ჰკვეთდა სივრცეს და შორს მიაქანებდა მათ.

იმ ვაგონში თითქმის არავინ იჯდა.

თითქოს შველას ეძებდა ვაჟის ძლიერ მკერდზე – ქალი ვნებით ეკვროდა ვაჟს. ის კი სიყვარულის მარგალიტებს კრებდა ცირას თვალთა მღელვარე ზღვაში.

მატარებელი გაჩერდა. აქ დიდი სადგური იყო და მატარებლის შენაცვლება უნდა მომხდარიყო.

ისინი ბაქაზე გადმოვიდნენ, გაიარეს.

ვაჟის ხელზე მიყრდნობილი ქალი უცბად შეკრთა, შეჩერდა – თითქოს თვალებზე ბინდი გადაეკრა და გაოცებით წამოიძახა:

– ღმერთო ჩემო, რა მშვენიერია!..

და თვალი გააყოლა ახლო მიმავალ კოხტა ოფიცერს.

დაჰკრეს ზარი.

ვაჟი მარტოდ გაჰყვა იმავე მატარებელს, ზღვის ნაპირას გაბნეული ქალაქისაკენ.

მრავალძალი წმინდა კოორდინირებული უნივერსიტეტი

"ბაგხატ აფხაზთა მეფე, კუხაპალატი ღიღი... ღაიშება ყოველი კავკასია თვითმშემობელობითა ჯიქითითაგან ვიღებ გეგმანამდე",* - წერს ქახთველი მემაციანე გაეთიანებელი ფეოდალები საქახთველოს პირები მეფეზე, ბაგხატ III-ზე, ვისაც კავკასიის ეთი სახელმწიფო ჩამოყალიბების ამბიციაც ჰქონდა. თითქმის გამუღმებელ სამამა ვითაქებაში ეთიანი ქვეყნის მონაქე მნიშვნელოვან კულტურულ აღმშენებლივი მოღვაწეობასაც ეწოდა.

მისი მეფობისას (975-1014 წ.წ.) საქახთველოს ყეთევები მოიფინა ახდაცაგებელი ეკლესია-მონასტერებით. აღსანიშნავია ცნობილი აქისექუებელი ძეგლები: ქვეყნის ეთიანობის სიმბოლო მიჩნეული ბაგხატის კაძაში** ქვთასში, ნიკოლოზის ხაჭაში, ბერია აფხაზეთში (საღაფ ბაგხატ III ღაიქაძალა ჟიღე). მის სახელს ეკავშირება სხვა მნიშვნელოვანი კაძაშის: ხილის (შიდა ქახთი), მხავარძალის, ზემო უქნების, ხილშის (სამოვე ხაჭაში) ეკლესიები...

ახაეთი ისტორიული ფაქტის, ამბისა თუ ღეგენის შესახებ გვიამბობს წმინდა გომიგის სახელმის მხავარძალის დაბაზული ეკლესია, ფეოდალები საქახთველოს ეთ-ეთი გამოჩერები ძეგლი. საუკუნეების განმავლობაში კაძაში ღაიქელი იყო (სხვა საგნებთან ეთიანი) ისტორიული თვალსაზრისით ისეთი საინტერესო ნივთები, რომელთა ჯაღალეონის მუხადაში და შაჰ-აბას I-ს ხმარი (ხაზეც ვისაუბრეთ).

ეს ეკლესია შეისწავლება და აღნებეს ვახეში ბაჭონიშვილმა, ექვთიმე თაყაიშვილმა, გომიგი ბოჭომანდემ, გემანერმა მენინერმა იოანან გიუღენშეულებულმა.

რაჭის მაღალი ცოდნის თავზე

მრავალძალი ყველაზე მაღალი სოფელია
რაჭაში. აქაა აგებული
XI ს.-ის ხუროთმოძღვრების ძეგლი –
მრავალძალის დარბაზული ეკლესია. აქედან
იშლება ულამაზესი ხედები.

სოფელ მრავალძალიდან, დაახლოებით
3 კმ-ის დაშორებით, ჭიქის ტბის ზევით
უძველესი დროიდან ყოფილა მონასტერი;
აქ ახლაცაა ნანგრევები, რომელსაც
ადგილობრივები „ნაეკლესიერს“ უწოდებენ.
როგორც ვარაუდობენ, ბერები აქედან
აყრილან და სამონასტრო მოღვაწეობა
დაუწყიათ სხვა მთის უბე-კალთაზე;
იქ, სადაც ახლა მრავალძალის წმინდა
გიორგის ტაძარია აღმართული.

მის აგებას ბაგრატ III-ის მიერ 1010
წელს რაჭის საერისთავოს დაარსებას
უკავშირებენ.

მრავალძალის დარბაზული ეკლესია

მრავალძალი ერთნავიანი დარბაზული ეკლესია ყოფილა; გამოირჩეოდა დახვეწილი სულპტურული გამოსახულებებით, ჩუქურთმებით, ლაპიდარული*** წარწერებით,
საეკლესიო ხელნაწერი წიგნებითა და ტაძრისთვის შენირული იშვიათი საერო ნივთებით.

წმინდა გიორგის რელიეფური გამოსახულება საკურთხევლის ცენტრალურ სარკმელთან,
ლიობის მარჯვნივა; მის ფეხევეშ კი არის ფიგურა რომის იმპერატორის, დიოკლეტიანესი,
ვინც დიდონამე გიორგი სიკვდილით დასაჯა.

XIX ს.-ში რუსმა ეგზარქოსმა მრავალძალის მონასტერი გააუქმა და ის სამრევლო
კერად აქცია. 1894 წელს ქართველმა დეკანოზმა მიხეილ სხირტლაძემ ტაძარი განაახლა
და გაადიდა (ეს თარიღი ბარელიეფად დღესაცაა ამოტვიფრული კედლის გარე ფასადზე).
ახალი ეკლესია იყო უჩვეულოდ დიდი, ათწახნაგოვანი გუმბათით (ძველი ეკლესიიდან
დარჩა მხოლოდ აღმოსავლეთი ნაწილი).

1991 წელს მინისტრისგან დაზიანებული შენობის სარესტავრაციო სამუშაოები
დასრულდა 2009 წლის შემოდგომაზე. ეკლესიამ თავდაპირველი სახე დაიბრუნა.

* - ანუ, კასპიის ზღვამდე. ** - იუნესკომ მას მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი მიანიჭა.
*** - აზრის მოკლედ, სხარტად გამოხატვა.

რაჭომ ენოდა „მრავალძალი“

მრავალძალის ეკლესია ფრიად პოპულარული სალოცავი ყოფილა. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ თავის დროზე მთელ დასავლეთ საქართველოში ამ სალოცავის ცხოველმყოფელ ძალას ვერც შეადარებდი სხვა რომელიმე საკულტო ნაგებობას.

ტაძარი თავიდან მარტო წმინდა გიორგის სახელობის ყოფილა; ხოლო თუ რატომ ეწოდა მას „მრავალძალიც“, ამის შესახებ გვიამბობს 1894 წელს გაზეთ „ივერიაში“ გამოქვეყნებული სტატია.

„ზეპირი გადმოცემა მოგვითხრობს, რომ თამარის მეფობის შემდეგ, როდესაც ოსმალეთის ჯარმა საქართველოზე გაილაშქრა, სოფელ მრავალძალთან მისვლა და მისი შემუსრვა გადაწყვიტა.“

როდესაც ოსმალები სოფელს მიუახლოვდნენ, თურმე უეცრად ჩამობნელებულა, ნისლ-ბურუსში გახვეულა ხეობა და ჯარს გზა-კვალი არევია. უმისამართო ხეტიალის შემდეგ აღმოჩენილან ჭოლევის კლდესთან, რომელიც სოფელ მრავალძალს სარტყელივით აკრავს.

სტატიის ავტორი აგრძელებს:

„ჭოლევის კლდიდან რამდენიმე ჯარისკაცი გადავარდა და რადგანაც თვალით ვეღარას ხედავდნენ, ბევრნი გადაჰყვენენ ერთმანეთს... შედგნენ და დაუწყეს გზას ფრთხილად სინჯვა... აღარ იცოდნენ, საით გაბრუნებულიყვნენ. სწორედ ღვთის განგებააო, იფიქრეს, აქ სწორედ წმინდა გიორგის სალოცავი უნდა იყოსონ“.

წმინდა გიორგის ბარელიეფი გარე ფასადზე

შეშინებულან ოსმალო ჯარისკაცები; უფიქრიათ, თავს უთუოდ ღვთის წყრომა დაგვატყდაო და დაუწყიათ ლოცვა:

– ვევედრებით შენს დიდებას, გვიხსნას ამ განსაცდელისაგან. ვდებთ აღთქმას, „სადამდინაც შენი ზარის ხმა მიაღწევს, იქ ჩიტაც არ ავაფრენთ“.

ცოტა ხანში გადაყრილა ჯანლი და მრავალძალის ხეობა დღის სინათლეს გაუნათებია. ცოტა მოშორებით ჯარისკაცებს საყდარი დაუნახავთ; ის ლამე ამ ეკლესიის გალავანში გაუთენებიათ და ამჯერად ლოცვით წმინდა გიორგისთვის მიუმართავთ:

– წმინდაო გიორგი ძლიერო! რადგანაც გადაგვარინე ამ განსაცდელს, ჰქმენ სხვა სასწაულიც და ამ შენს გალავანში მოიყვანე ის ძროხა და ხარი, რომელიც ჩვენის ზღვის პირზედ არიან და უფრო მეტად დაგვიმტკიცე შენი ძლიერება!

ლეგენდის თანახმად, ხეობაში ბინადრობდა ხარი და ძროხა, რომლებიც ისეთი უზარმაზარები ყოფილან, მათი დაკვლა ვერავინ ვერასოდეს შეძლო. არადა, ოსმალებს სურდათ, გამოეცადათ ხატის ძლიერება. მართლაც, მალევე ეკლესიის გალავანს მიუახლოვდა ორივე ოთხფეხა საქონელი და ჯარმა ადვილად შეძლო მათი დამორჩილება. ახდენილი სასწაულის ნიშნად ოსმალებმა დაკლული ცხოველების მარჯვენა რქები თურმე ვერცხლით მოჭედეს და მრავალძალის ეკლესიას შესწირეს.

„ამდენი სასწაულის მნახველმა ოსმალეთის ჯარმა უწოდა ამ ეკლესიას „მრავალძალი“, ანუ „მრავალძლიერი“, – წერს „ივერია“, – სოფელსაც ეს სახელი ეწოდა“.

პუბლიკაციის ავტორი იმასაც აღნიშნავს, რომ ზემოხსენებულ ყანწებს დღეობებისა და ქორწილების დროს ხმარობენ; ბოლოს კი დასძენს: „ხალხი იმ აზრისაა, რომ როდესაც იმ ყანწებით ღვინოს სვამს ვინმე, უსათუოდ ფეხზედ უნდა ნამოდგეს, ქუდი მოიხადოს, პირჯვარი დაინეროს, სამჯერ ემთხვიოს ყანწს და ისე დალიოს; თუ ასე არ მოიქცა, ვერ გამოცლის“.

ალსანიშნავია, რომ XIX ს.-ში ტაძრის გადიდებისას, დასავლეთის კედელზე გამოუსახავთ ხარისა და ძროხის თავები, რომელთა ნახვა დღესაც შეიძლება.

ჭალალედინის მუზარადი

უკვე აღვნიშნეთ, რომ მრავალძალის წმინდა გიორგის ეკლესიაში უამრავი ისტორიული ნივთი ინახებოდა. 1934 წელს სალოცავი გაუძარცვავთ. ისტორიკოს გიორგი ბოჭორიძის ცნობით, ყაჩალებს ვერცხლეულობისგან დაუცლიათ ტაძრი; გადარჩენილა ხვარაზმთა იმპერიის უკანასკნელი – 35-ე მმართველის, ჯალალედინის მუზარადი, შაჰ-აბასის ხმალი და ქარასხები*

როგორც ისტორია გვამცნობს, 1225 წელს გარნისთან ქართველებმა ომი წააგეს (ამ დროს საქართველოში მეფობს თამარის ქალიშვილი – რუსუდანი) და დაუწინდობელმა ჯალალედინმა თბილისიც ააოხრა. სწორედ მისი ბრძანებით მოანგრიეს მაშინ სიონის ტაძრის გუმბათი, მის ნაცვლად კი დადგეს ტახტი, სადაც თავადვე დაჯდა. ერთ დღეში მტკვრის ხიდთან 100.000 მონაშის სიკვდილიც ჯალალედინს უკავშირდება.

ჯალალედინის მუზარადი

რაც შეეხება სულთნის მუზარადს, ამის შესახებ ცნობას გვაწვდის XIV-XV ს.ს.-ის ქართველი პოლიტიკოსი და დიპლომატი – ქუცანა ამირეჯიბი თავის ნაშრომში „ამირეჯიბთა გვაროვნობითი სიგელი“. ნაწერიდან ირკვევა, რომ ხვარაზმელი ჯალალედინი იმერეთის საზღვართან სასტიკად დაუმარცხებია რუსუდან მეფესა და მის ჯარს. სიგელში ვკითხულობთ: „შევსწირეთ ოდეს წარგუიჩინა თვით და ამისად რუსუდან მეფემან ლაშქარსა სპარსისა და გაგუემარჯვია; მინდორს შევიბენით... მოვართვით დროშა და თაჯი თვითვან სულთნისა...“.

ეს თაჯი, ანუ რკინის საომარი ქუდი (იგივე, სამეფო გვირგვინიც), ნიშნად მტერზე გამარჯვებისა, შეუწირავთ მთელ იმერეთში გამორჩეული მრავალძალის მონასტრისთვის. სიგელი იუწყება: „და შევსწირეთ... თაჯი მრავალძალსა“.

შაჰ-აბასის ხმალი

ვახუშტი ბატონიშვილის კაპიტალურ ნაშრომში „აღნერა სამეფოსა საქართველოსა“ (XVIII ს.), როცა ავტორი საუბრობს მრავალძალის ეკლესიაზე, განცვილებას იწვევს ერთი ფაქტი: რომ ამ სალოცავისთვის საკუთარი ხმალი შეუწირავს ქართველთა დაუძინებელ მტერს, ირანელ მხედართმთავარს – შაჰ-აბას I-ს (მან რამდენჯერმე დაარბია საქართველო): „არს მთაში მრავალძალის ეკლესია წმიდის გიორგისა და ჯუარი დიდი ოქროსი, სასწაულისმოქმედი. ამას შესწირა შააბას ხრმალი ოქროთ მომჭვილი...“

ამბობენ, გორში ერთ-ერთი მოლაპარაკების დროს შაჰ-აბას I-ს შეუმჩნევია, რომ ლუარსაბ II-ის (ქართლის მეფე 1606-1615 წ.წ.) ბედით დაინტერესებული იმერელი ელჩები ხშირად აფიცებდნენ გიორგი სააკაძეს მრავალძალის წმინდა გიორგის.

XIX ს.-ის ისტორიკოსი პლატონ იოსელიანიც თავის გამოკვლევაში ეხება სწორედ ამ შეხვედრას (შაჰისა და იმერელი წარჩინებულების) და შაჰისეული ხმლის ისტორიას. ირანელ მმართველს როდესაც შეუტყვია მრავალძალის სალოცავის შესახებ, ქართველი დიდებულებისთვის გადაუცია თავისი ხმალი და ქარახსები და უთხოვია, „ეს საჩუქარი ტაძრის კედელზე დაეკიდათ“.

აღნიშნული იარაღი XIX ს.-ის 20-იან წლებში მოინახულა და აღნერა გიორგი ბოჭორიძემაც: „სპარსული ხმალი ტარმოტეხილი; ტარი შეჭედილია ოქროთი და შემკული 1 დიდი, 31 სამუალო და 14 წვრილი თვლით“. გერმანელი მეცნიერი გიულდენშტედტიც აღნიშნავს: „ეკლესიას აქვს ძვირფასი ქვებით მოჭედილი ხმალი...“

* * *

მხავარძელის დაბაზული ეცესია გახემოსაც ბენებივად ეჩნემის. მხიან ამინდში სამოცველოს სამეცნიერო იშება ჩაჭა-ცერხემის მომხიბრავი ხეო, ჩხილოეთით კი - კავკასიონის ერამაზეს პანორამა. გაიხედავ დასავლეთით და თვალინ მზის სხივების ნაჩინჯისფერ შელებილი სიონის ფახოთ ხეობა დაიხატება, ფეხობზე შეფენილი ხოფცებით. ჭოდევის ედეები კი სამხეთიდან გიმზეხება.

თითქოს მოსტია: თავისი იღემატებით ტაძარი გახემოსაც იმოჩიდებს.

შაჰ-აბასის ხმალი

შალვა დადიანი და სოხუმის «მოძავი დასი»

„დიდი ილიას დაღუპვის შემდეგ ასეთი მრავალფეროვანი ბუნების მოღვაწე ჩვენ არა გვყოლია... უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე ჭეშმარიტი მიჯნური საქართველოს ტრაგიკული ისტორიისა... ეს ადამიანი რომ არ ყოფილიყო ამ ქვეყანაზე, შემზარდებოდა ეს ქვეყანა“, – ასე აფასებს დიდი კონსტანტინე გამსახურდია ცნობილ ქართველ მწერალს, საზოგადო და თეატრალურ მოღვაწეს, ინტელიგენტობითაც და გარეგნობითაც გამორჩეულ შალვა დადიანს.
ვასო აბაშიძესთან, გიორგი შარვაშიძესთან, კოტე მარჯანიშვილთან, ლადო მესხიშვილთან, დუტუ მეგრელთან, ზაქარია ფალიაშვილთან, ვალერიან გუნიასთან და სხვებთან ერთად შალვა დადიანმა ფეხზე დააყენა, აღადგინა ძველი ქართული თეატრი.
„ჩემს ძარღვებში სჩექფს მეფეთა და მთავართა სისხლი (მე ხომ მამის პაპის მხრივ ირაკლი მეფის შთამომავალი ვარ)“, – წერს შალვა დადიანი.

1899 წლის 9 აპრილით დათარიღებულ გაზეთ „ახალ ამბებში“ დაიპეჭდა მარიამ ჯამბაკურ-ორბელიანის ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ქუთაისის თეატრის 25 წლის მსახიობმა შალვა დადიანმა სოხუმში გამართა საქველმოქმედო წარმოდგენა; და რომ შემოსული თანხა გადაირიცხა „ტფილისის ქალთა მომავალი სკოლის სასარგებლოდ“.

შალვა დადიანი მერქეც ხშირად სტუმრობდა ზღვისპირეთს, სადაც იყო გათხოვილი მისი და – მარიამი, ლირსეული ქალბატონი, რომელიც „მფარველ ანგელოზად მოევლინა საქართველოს ამ განაპირა კუთხეს“. მან აქ პირველმა დააარსა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების განყოფილება“

4-კლასიან სასწავლებელთან ერთად.

„აფხაზეთი ლამაზია, ლამაზია თავისი მდიდრული ბუნებით, კავკასიის თეთრმუზარადიანი თხემითა და შავი ზღვის საუცხოო ნაპირებით... ან ვინ ყოფილა ისეთი, ერთხელ მაინც ენახოს აფხაზეთი და არ აღტაცებულიყოს მისი ბუნების ახოვანებით, მისი ჰაერის სინაზით... მთავარი კი ის არის, რომ ლამაზია თვით ხალხი აფხაზეთისა, ლამაზი თავისი ნიჭიერებით, გულისხმიერებით... აფხაზეთი ლამაზია თავისი მშფოთვარე წარსულით, თავისუფლებისმოყვარეობით“, – წერდა

შალვა დადიანი.

ეს ფრაგმენტიც დრამატურგის მოგონებიდანაა:

„თამამად შეიძლება ითქვას, ქართულმა თეატრმა გამინია უნივერსიტეტის მაგივრობა. როგორც კი გამოგაზაფხულდებოდა, მე და ჩემი ამხანაგები მოვედებოდით მთელ საქართველოს. ხან ქართლის რომელიმე სოფელში ამოყვოფდით თავს, ხან გურიაში, ხან აფხაზეთში“.

შალვა დადიანს შეუსრულებია 280 როლი, დაუდგამს 100-ზე მეტი სპექტაკლი, უთარგმნია და დაუნერია 20-მდე პიესა.

ელო ანდრონიკაშვილი და შალვა დადიანი

1911 წლის ზაფხულში შალვა დადიანი ჩამოდის სოხუმში და მსახიობ ელო ანდრონიკაშვილთან ერთად (მომავალში ცნობილი პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე) იღწვის აფხაზეთში ქართული თეატრის ასაღორძინებლად, აქტიურად იწყებს წარმოდგენების დადგმას.

„თეატრი ხომ ტაძარი, სკოლა და სარკეა“, – მიაჩნდა მას.

სწორედ სოხუმში დაიდგა პირველად შალვა დადიანის პიესა „როს ნადირობდნენ“. ამას მოჰყვა სპექტაკლები – ილიას „გლახის ნაამბობი“, დავით კლდიაშვილის „ირინეს ბედნიერება“, ლევ ტოლსტოის „ალდგომა“...

სცენაზე ერთი სიახლეც დაამკვიდრა შალვა დადიანმა: ყოველი წარმოდგენის წინ გადიოდა მაყურებელთა წინაშე და მათ პიესის შინაარსსა და იდეურ არსზე ესაუბრებოდა.

1912 წლის ზაფხულში შალვა დადიანმა სოხუმში დაარსა ე.ნ. „მოგზაურთა დასი“, რომელიც

მიზნად ისახავდა წარმოდგენების გამართვას არა მარტო ზღვისპირეთის, არამედ საქართველოს სხვადასხვა ქალაქები და დაბაში.

„კოლექტივისთვის შევიძენ ერთ დიდ ავტობუსს და ვიქწები ამ თეატრის ხელმძღვანელი. მე ვიქწები პირველი „მოძრავდასელი“. ვითამაშებ კიდეც. კიდით კიდე მოვივლი საქართველოს“, – ჩანერს დღიურში შალვა დადიანი.

„ქვეყნის მოსიყვარულე ტრუბადურივით შალვა დადიან თავისი „მოძრავი დასით“ დაბიდან დაბაში, ქალაქიდან ქალაქში დადის“, – ესაა ფრაგმენტი მიხეილ მრევლიშვილის წიგნიდან „ორი საუკუნის რაინდი“.

შალვა დადიანს, რა თქმა უნდა, ჰყავდა თანამოაზრენიც. ერთ-ერთი ყოფილა სოხუმელი ანტონ ქარცივაძე, მაშინ სრულიად ახალგაზრდა ჩიხოსანი, ერთი შეხედვით, თითქოს მარტოოდენ კარტის მოთამაშე, დარდიმანდი, თუმცა თეატრის ქომაგი.

„თვითორეულ ქალაქში გამოგვიჩნდებოდა თითო გულშემატკივარი. და ის დარბოდა ოჯახებში, ხალხს აგულიანებდა წარმოდგენაზე წასასვლელად და ბილეთებსაც არიგებდა. ასეთი იყო სოხუმელი, ვინმე ანტონ ქარცივაძე“, – წერს შალვა დადიანი.

ამ ახალგაზრდამ ქალაქის ადგილობრივ ბანკში კრედიტიც კი გახსნა „დასელების“ დასახმარებლად; საბანკო ვექსილზე შალვა დადიანისა და ალექსანდრე შარვაშიძის ხელმოწერებიცაა.

და როგორც მაშინ ერთ-ერთმა „დასელმა“, მსახიობმა ვასო ბალანჩივაძემ (მომავალში საქართველოს სახალხო არტისტი) გამოხატა, „ვალებიდანაც ამოვტყაპუნდით“-ო.

შალვა დადიანი იყო სოხუმში მუდმივი პროფესიული ქართული დასის ფუძემდებელი, ბათუმის თეატრის დამარსებელი, ბაქოს ქართული დასის მესვეური, ქუთაისის თეატრის თვალსაჩინო მოღვაწე, ქართველ მსახიობთა კავშირის პირველი თავმჯდომარე, წლების მანძილზე განაგებდა საქართველოს თეატრალურ საზოგადოებას.

შალვა დადიანმა სოხუმში დაჰყო 1911-დან 1914 წლამდე.

მარიამ დადიანი-ანჩაბაძისა

ჰუბილიაშვილი, ხომელსაც გაეწინობა ჩვენი მყიდვები, ექსკურსიების თუნდაც იმისთვის, ხომ უსხოებმა ავტომა იგი ჩვენს მშობლიური ენაზე დაგინიშება. "იაკობიანში" ეს პირველი შემთხვევაა.

შინა ნომერში დავაანონსეთ, ხომ ქართველობის, უკიკოს უნივერსიტეტის ღოქონიანტი პაიაცე ხოცომე გამოგვიგზავნიდა სტუდიას საქართველოზე, გვიამბობდა ჩვენს ქვეყანაში გაფარებულ წევბის და აქ მიღებულ შთაბეჭდებიცებზე.

ვფიქრობთ, ჩვენი ეჯინარის მყიდვების მახსოვრებელს საქართველოში შეყვარებული ნიჭიერი ახალგაზრდის მონათხობი; შეიცავდეს, ხომის უსხოების თვალით დანახული ჩვენი ქვეყანა. ნების კიდევ ერთხელ დაგვატიქებდეს ჩვენს საქართველოზე, ღირებულებასა და ტანაციის გადასაცემა.

"იაკობის" ხადაჯისა მაღისტრის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესიონალური იმპარატორის, ხომელმაც დაგვაკავშირის იაპონერ პაიაცე ხოცომებით.

„ショージアが女子まで“す 猪俣和也 ひつじがね*

პაიაცე სოცომე

ადრე საქართველოზე არაფერი ვიცოდი, თვით ინტერნეტშიც კი არ იყო მასზე რაიმე ინფორმაცია. ტოკიოს უცხო ენათა უნივერსიტეტის რუსული კათედრის პირველ კურსზე ვიყავი (რუსულს ცნობილი რუსოლოგები გვასწავლიდნენ), როცა ერთმა პროფესორმა სტუდენტებს გვიჩვენა თენიზი აბულაძის ფილმი „მონანიება“. ამ სურათმა პირადად ჩემზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა; დამაინტერესა საქართველომ და გადავწყვიტე, შემესწავლა ქართული ენა, გავცნობოდი ამ უძველეს ქვეყანას.

როგორც კი მეორე კურსზე გადავედი, დავიწყე გზების ძიება, როგორ შემესწავლა ქართული ენა. საბედნიეროდ, ჩვენს უნივერსიტეტში მუშაობდა ქართულის სპეციალისტი – პიასუპირო კოვარი, რომელსაც კვირაში ერთხელ მიჰყავდა ქართული ენის გაკვეთილების კურსი.

მე დიდი მონდომებითა და ენთუზიაზმით შევუდექი ენის შესწავლას და ერთ წელიწადში საკმაოდ კარგად დავეუფლე ქართული ენის გრამატიკას. რა თქმა უნდა, ეს არ იყო საკმარისი, მჭირდებოდა ცოცხალი ურთიერთობა, საუბრის გამოცდილება, რაც იაპონიაში, ფაქტობრივად, შეუძლებელი იყო. ამიტომ გადავწყვიტე, ენის შესასწავლად საქართველოში ჩამოვალიყავი.

გავიგე, რომ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში იყო ქართველოლოგის ცენტრი, სადაც, თავის დროზე, თვითონ პიასუპიროც სწავლობდა. საჭირო დოკუმენტაცია მოვაწესრიგე და მაღლე უკვე თბილისში ვიყავი.

ჩვენში, იაპონიაში, ტექსტებს თარგმნიან პროფესორები, რომლებიც ამა თუ იმ ენას ფლობენ. იშვიათია პირი, რომელიც პროფესიით მთარგმნელია; სამწუხაროდ, იაპონიაშიც კი, მხოლოდ მთარგმნელობითი საქმიანობით ლუკმა-პურს ვერ იშოვი. ალბათ, მომავალში მეც წავიკითხავ რომელიმე უნივერსიტეტში ლექციებს; მაგალითად, ლიტერატურათმცოდნეობაში, მაგრამ უშუალოდ და მხოლოდ ქართულ ენას, ვთქმირობ, ვერ გავყვები. საქმე ისაა, რომ ჩვენთან ჯერ კიდევ არაა ქართული ენის კათედრა ან კაბინეტი.

იაპონურ ენაზე თარგმნილია ვაჟა-ფშაველას ნანარმოებები, ნოდარ დუმბაძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“; ამიტომ გარკვეული წარმოდგენა მქონდა ქართულ ლიტერატურაზე. საქართველოში ყოფილია სიამოვნებით წავიკითხე, რა თქმა უნდა, ქართულად, დათო ტურაშვილის „ჯინსების თაობა“. მომავალშიც ვაპირებ, უფრო კარგად გავეცნო ქართულ ლიტერატურას, ვიმუშაო თარგმანზეც.

იაპონიის მსგავსად, საქართველოც ტრადიციების ქვეყანაა,
მაგრამ განსხვავება ისაა, რომ ქართველებისთვის ტრადიცია
უცვლელია, იაპონელებისთვის კი – ცვალებადი.

უნდა აღინიშვნოს, რომ რამდენიმე ცნობილი ისტორიკოსის
აზრით, თავიდან თვითონ ტრადიცია არ არსებობდა; იგი
დროთა განმავლობაში თანდათან იქმნებოდა ნაციონალიზმის
განვითარებასთან ერთად. ამიტომ, რასაკვირველია, არა
მარტო იაპონიასა და საქართველოს, არამედ თითოეულ
ქვეყანას აქვს თავისი, ადგილობრივი (ეროვნული) ტრადიცია.

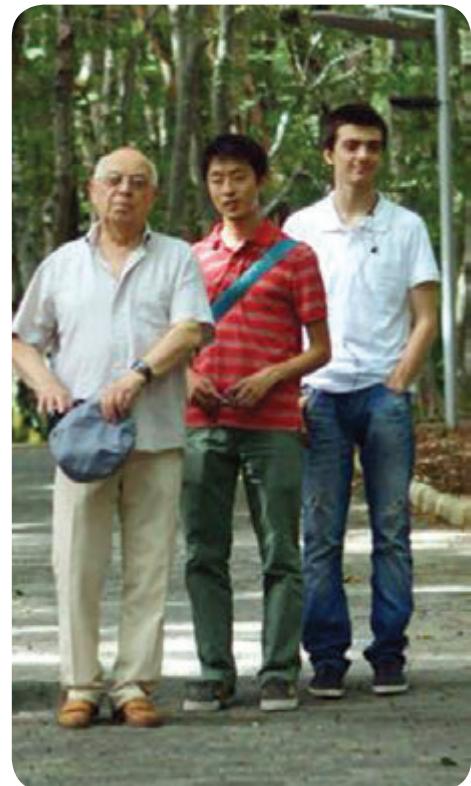
ჩემთვის, ამ შემთხვევაში, უფრო საინტერესოა, თუ
როგორ განვითარდა ნაციონალური იდენტობა და ნარატივი
საქართველოში. ამ თვალსაზრისით ძალიან მომხიბლა ილიას
შემოქმედებამ და მოღაწეობამ; ამიტომ, თავდაპირველად
ჩემი სამაგისტრო ნაშრომის თემად ავირჩიე ილია. მაგრამ
მხოლოდ ილია საკმარისად არ მივიჩნიე და ვაჟას შემოქმედების
კვლევაც დავიწყებ. რასაკვირველია, ვაჟა გენიალურია, მაგრამ
თავიდან ჩემთვის როულად გასაგები შეიქნა ვაჟასეული ენა.
ამიტომ ისევ ილიაზე გადავწყვევ; თუმცა უნდა ვაღიარო, ილიას
კახური დალექტურიც არანაკლებ როული აღმოჩნდა. საბოლოოდ
გადავწყვიტე, ორივე მწერალზე მომემზადებინა სადოქტორო,
რასაც, ვფიქრობ, არც თუ ცუდად გავართვი თავი.

მოკლედ ჩემი სადოქტოროს შესახებ: ნამუშევრის
ზოგადი თემაა – კოლონიური და პოსტკოლონიური
ლიტერატურა. ამ კუთხით ძალიან პროგრესულად
აზროვნებს ილია, რომელიც საქართველოს ახალ გზას
უჩვენებს. ამ გზას ჰქვია განათლება, მეცნიერება, კულტურა,
განვითარება, წინსვლა, მოდერნიზაცია...

ილიას „მგზავრის წერილებს“ თუ გავიაზრებთ, პირველივე თავებში
გამოჩენილ პერსონაჟებს – ავტორს (მთხოვთელს), რუს მეეტლესა
და ფრანგ მგზავრს გარკვეული დატვირთვა აქვთ. როდესაც „მე“
(ავტორი) ვლადიკავკაზის ტოვებს, რუსი მეეტლე ცხენებს უბრაზდება
იმის გამო, რომ ეტლს ვერ ძრავს ადგილიდან, ამ სცენის შემხედვარე
ფრანგს კი ეცინება. მოცემული სქემით გამოკვეთილია ილიას
მრწამსი, რომ იმდროინდელი საქართველოს მისაბაძი ქვეყანა არა
რუსეთია, არამედ საფრანგეთი და, ზოგადად, დასავლეთი ევროპა.

პოსტკოლონიალიზმის ცნობილი თეორიტიკოსის ფრანც
ფანონის* შეხედულებით, ჩვენ გვჭირდება „ნამდვილი
ჰუმანიზმი“. ამ კუთხით ძალიან საინტერესოა ვაჟას ის
ნანარმოებები, სადაც დახატულია მოლაპარაკე ბუნება.
ამიტომაც სადოქტორო ნაშრომის თემად შევარჩიე ვაჟა-
ფშაველას „გველის-მჭამელი“.

პოემაში ვკითხულობთ, რომ პროტაგონისტმა**
მინდიამ შექამა გველი და იმის შემდეგ ესმის ბუნების
ბგერები. მინდია, რომელიც ხის მოჭრასა თუ ნადირის
კვლას აპროტესტებს, ბუნების ნამდვილი შვილია.
მინდიას ესმის ყვავილებისა და ბურის თავთავების
ხმები; ისინი საზრდოდ თუ წამლად სთავაზობენ
თავიანთ თავს. თავთავების ეპიზოდი, შეიძლება,
გავიაზროთ ალეგორიულად და დაცუკავშიროთ ისააკის
მსხვერპლშენირვის ძველ, აღთქმისეულ ეპიზოდს.

ჰაიატე სოტომე და
პროფესორი ელგუჯა ხინთიბიძე.
სათაფლია

ჰაიატე სოტომე და დუტა სხირტლაძე

* – XX ს.-ის ერთ-ერთი ყველაზე გამოჩენილი შავკანიანი მოაზროვნე.

** – ძველ ბერძნულ ტრაგედიაში: მთავარი როლის შემსრულებელი.

პაიატე სოჭომე ფშაველ გოგონასთან ერთად

ბუნება თავისი გადაწყვეტილებით ნებაყოფლობით სწირავს თავის სიცოცხლეს; ვაუ მას სუბიექტურობას ანიჭებს. ამ სუბიექტურობის წყალობით ბუნება მინდიას ტოლფასია; ისინი, შესაძლოა, თანაბარ სუბიექტებად ჩავთვალოთ.

სწორედ მინდიასა და ბუნებას შორის არსებული თანაბარი ურთიერთობა მიმართია „ნამდვილი ჰუმანიზმის“ მეტაფორად, ისეთი „ჰუმანიზმისა“, სადაც არავინ არავის ჩაგრავს, ყველა თანასწორია. და რადგან ჰუმანიზმი მხოლოდ ადამიანთა შორის შეიძლება, არსებობდეს, ვაუ გაადამიანებული ბუნების სახით გვეუბნება, რომ ვიყოთ კაცომიყვარენი, შევიგნოთ, რომ ბუნება-ეს ჩვენ ვართ.

პოეტის ცნობილი ფრაზაც ხომ ასე ულერს: „ჩვენ ბუნებაში ვართ, ბუნება ჩვენშია.“

ჩემთვის დაუვიწყარია საქართველოში გატარებული წლები. ბევრს ვმოგზაურობდი, სწავლასთან ერთად ვკითხულობდი მხატვრულ ლიტერატურას, მათ შორის, ბიბლიას. გავეცანი „დაბადებას“, ადამიასა და ევას ეპიზოდებს.

კურსზე ძალიან საინტერესო ადამიანები სწავლობდნენ, სასიამოვნო იყო მათთან ურთიერთობა. სოციალური ქსელის მეშვეობით დღემდე ვუკავშირდებით ერთმანეთს; განსაკუთრებით, ვმეგობრობ ერთ გოგონასთან, რომელიც სასცენო ხელოვნებითაა გატაცებული.

სტუდენტობის წლებში შეძენილ მეგობრებთან ერთად ვიმოგზაურე ქვემო ფშავში, დავესწარი დღეობებს (ლაშარობას, ხოშარობას, თამარლელობას). ყველაფერი მაინტერესებდა; მით უმეტეს, რომ ვმუშაობდი ვაუს შემოქმედებაზე და მის ნაწარმოებებში აღნერილი იყო მსგავსი დღეობები და ხატობები. მსურდა, საკუთარი თვალით მენახა, როგორი იყო სინამდვილეში ყველაფერი.

„გველის-მჭამელშიც“ ხომ არის აღნერილი დღეობა, სადაც მინდიას უნარზე ეჭვი ეპარებათ თანასოფლელებს და საკმაოდ ნასვამები კამათობენ მასზე. თუმცა, როგორც ხშირად ხდება, ნარმოდგენა ყოველთვის არ ემთხვევა სინამდვილეს.

დღეობებზე გადაჭარბებული მომეჩვენა მოლხენა, ღრეობაში გადასული. თუმცა ჩემი იქ ყოფნის 2 დღის განმავლობაში სულ სვამდნენ და, მათთან ერთად, ჩემი შესაძლებლობით, მეც მინევდა დალევა. ისეთი შთაბეჭდილება შემექმნა, რომ სმა (სიმთვრალეზე არაფერს ვამბობ), დღეობებისა და, ზოგადად, ქართული ყოფა-ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია.

პაიატე სოჭომე, ტოჩინოშინი (ლევან გორგაძე)
და ანზორ ერქომაიშვილი

ფშავში გავიცანი ცნობილი მწერლის ოტია იოსელიანის შვილიშვილის მეუღლე(ახლახან გავიგე, თურმე ოტიას „დაჩის ზღაპრები“ იაპონურადაც ყოფილა თარგმნილი), რომელმაც წყალტუბოში, მწერლის სახლ-მუზეუმში დამპატიუა.

მეც დიდი სიხარულით მივიღე მოწვევა. კოვიდის გადავლის შემდეგ აუცილებლად ჩამოვალ საქართველოში და, რა თქმა უნდა, სიამოვნებით ვესტურები იმერეთსაც. და ბოლოს:

『 ち こ そ と 応 援 に い ま す
新潟市長 沢井 伸一郎』

ძეგლის დატება

ვიღე თფლი ან შეშრობია უღაყის ფერდებს

ვიღე თფლი ან შეშრობია ულაყის ფერდებს,
უნდა იქნოვორო მინაზე და ზეაში ფორნფე.

ვიღე უფსკრულებს ან შეგარევს ქარიშხლის თქორი,
ვიღე სიკაფილი დაგაქრობა – კლანჯერა ქორი.

უნდა მოასწორო ყვავილების ნაზი ამზორი
და წუთისოფელს მოეფერო, ლვარძლით გარილილს.

ისის გაყიდეს... შეუცველე შენი ფარფლებით,
თუ გინდა, თავად ან დაგემსხვრეს თეთრი აფრები.

თუ გინდა, შენმა ნაშეერმა იშემოფვომოს
და გაზაფხული ხელმეორედ გადაეფოთლოს...

...და თუ წხოვორება ხელიხმალში მაინჯ გაგდეხავს,
გამოადგები საქართველოს სარკის ნაჭეხად!

მომწყურდი

ხალხურ მოტივებზე

მომწყურდი, ლექსო, მომწყურდი,
შენ დამოიკე წყურვილი,
შენ დამოიკე წყურვილი –
ნიხლების ჩამონერვილი.

ავეჯარიშხლე ხეორებს,
კუოზე და კუოზე მთის კიფე
და გულნასული ქარაფებს
ჩანჩექრად ჩამოვეკიფე.

ვეშემოფვომე ქვეყანას,
ვიფოთოლუვენე, გამოელეს
და სფრიქონ-სფრიქონ ავეინძე,
რაჯ გვარადია ქართველებს.

ყველა წყაროს და მჭინარეს
ჩავემსხლე და ვემთხვიე,
გულო, ქარიშხლად ქუსულო,
სიკვდილსამე ჩამოხიე.

დაშვიდობოდი ერთხელავ,
ზერაში ალარ იფრენდი
და ლოფქვეშ მიმქრალ სიჩუმეს
შანდილად გადაიფრენდი!

ძვირებასთ უმარტილებო, ჩებიუამ 'ო, ენავ ჩემო~ ჩვენ ისევ შეგვახვედხა ეხიმანეთს.

ამჯერაც ხალისით გადავშალეთ ახნოდე ჩიქობავას ასე ლიხებელი 'ქართული ენის განმახუბითი ლექსიკონი, ხომ ეხიმაც გაღაბვებითხა ასო 'ბან~ის მნენივში მოძიებელი საინტერესო სისტემი.

ას ღამისაში, ცოტა ხნით 'ღაივინუეთ~ ხოციალუ ქსელის და ტონის ჰაყასა ნაწილი ღაეთმეთ ეუჩნაღის ამ თხ ბვებებს. გახსოვეთ, ხომ მშობლიური ენა თქვენი, მომავალი თაობების გასაფრთხილებელია.

— გ —

ბაბანი – თრთოლა, კანკალი

ბაბაჭუა – იგივეა, რაც ობობა

ბაბლი – (ძვ.) საბანზე მიკერებული სამკუთხა ნაჭრები

ბაბრი – იგივეა, რაც ჯიქი (1); დიდი დათვი (2)

ბადია – ქუსლიანი დიდი ჯამი

ბაზი – (სპარ.) მონადირე ფრინველი (შევარდენი, ქორი, მიმინო)

ბაზიერი – (სპარ.) ქორ-შევარდენთა სანადიროდ დამგეშებელი

ბაზმა – (ძვ.) ზეთის პატარა ლამპარი (ხატებთან ასანთები)

ბაია – თვალის გუგა

ბაიყუში – (თურქ.) დიდი ბუ (1); (გადატ.) – უუმური ადამიანი (2)

ბადია –
ქუსლიანი დიდი ჯამი

ბალდადი –
აბრეშუმის მანდილი

ბაკმი – მკრთალი შუქის რკალი მთვარის ირგვლივ

ბარბითი – (ძვ.) სიმებიანი საკრავი

ბარცაკალი – (ძვ.) ხის საწოლის თავთან დაყენებული ფიცარი ბალიშისთვის

ბასტიბუბუ – დიდი ხმაურობა, ურიამული

ბატატურა – უკანა ფეხებით გაფარჩეული ცხენი

ბატკი – ჩვილი თიკანი

ბალდადი – აბრეშუმის მანდილი (1); (ძვ.) მამაკაცის აბრეშუმის ხელსახოცი (2)

ბალდადური – ძველებური ცეკვა ბალდადით ხელში

ბედუინი – (არაბ.) მომთაბარე არაპი

ბეითალი – (ძვ.) იგივეა, რაც ვეტერინარი

ბელზებელი – (ებრ.) ავი სული, ეშმაკომთავარი

ბენუარი – (ფრანგ.) თეატრში პირველი იარუსის ლოუები

პარტერისა ან სცენის გასწვრივ

ბექთარი – (სპარ.) მეომრის ჯაჭვის პერანგი

ბზაკალი – (ძვ.) ხის მშვილდი

ბზენვია – ყვითელგულა პატარა ჩიტი

ბივრილი – ძვირფასი ქვა

ბილილა – მინდვრის ყვავილი

ბინული – წყაროს წყალი

ბატკი –
ჩვილი თიკანი

ბირდაპირი – ხერხი, რომლითაც ორი ადამიანი ხერხავს
ბისონი – მეფეთა და მღვდელმთავართა ძვირფასი სამოსი
ბილი – განზე გაბზეკილი მსხვილი ულვაში
ბლიკვი – მუშტი, რომელშიც ცერი სხვა თითების ქვეშაა მოქცეული
ბობლანი – (ძვ.) დაფი, დოლი
ბოლობეჭედა – მტაცებელი ფრინველი
ბოლოცეცხლა – პატარა მგალობელი ჩიტი, წითელი ბოლოთი
ბონდი – ბაგირებზე დაკიდებული მდინარის ხიდი
ბონცვერი – ხის შტო, ახალამოყრილი

ბექთარი –
მეომრის ჯაჭვის პერანგი

ბობლანი –
დაფი, დოლი

ბორდა – უნაგირზე გადასაფარებელი
ქსოვილი ან ტყავი
ბორჯი – იგივეა, რაც ფესვი
ბორჯლლი – ხის გამლილი ტოტები; ითქმის ირმის რქებზეც
ბოლაზი – (ძვ.) ნავსადგური
ბოლვერა – ფარის, ჯოვის დიდი ძალლი
ბოლლინო – ღვინოში ჩამბალი პური
ბოძალი – ორწვერა ისარი (1); ორკაპა ხე (2)
ბოძკინტი – პატარა ბოძი

ბონცვერი –
ხის შტო, ახალამოყრილი

ბოხოხი – ცხვრის ტყავის ქუდი
ბუიტი – იგივეა, რაც ჭუჭული (ბატის, იხვის... ნაშიერი)
ბრკე – ღვინის ობი, თავზე მოდებული
ბრჯგუ – (ძვ.) ჩლუნგი ადამიანი
ბუბლიკი – (რუს.) ანუ, ბლითი
ბუდრუგანა – მოუსვენარი, უთავბოლოდ მოძრავი
ბუერა – ბალახი დიდი, გრძელყუნწიანი მომრგვალო ფოთლებით

ბოლოცეცხლა –
მგალობელი ჩიტი

ბუკიოტი – პატარა ბუ
ბუკნატო – ბუკიოტზე მომცრო ბუ
ბულული – თივის პატარა ზვინი
ბუნი – დროშის ან შუბის ტარი;
ბურნა – ქინქლა მწერი, რომელიც
ეხვევა ღვინოსა და ძმარს
ბურძგალი – აშლილი ბეწვი
ბუტუსურა – მოუხერხებელი ადამიანი
ბუძგი – ზღარბის ეკლიანი საფარი

ბოლვერა –
ფარის, ჯოვის დიდი ძალლი

"მე ვწერ ზოგიერთს პატარებისთვის და იმ ღიღებისთვის, რომელიც ბავშვობა შეინარჩუნებს", - ამბობს გუჟამ პეტრიშვილი.

ესაა ფოსტა, ის მოცემულია, ხის გაქეშე მწერის ეთმანეთზე საინტერესო პერსონალის ვებსაიტებს გავიცნობით, ვერ შევიტყობით ზოგიერთ პატარა ქადაგის უკანასკნელ უწინაურ ამბებს.

ღმერთიშვილი პეტრიშვილის გუჟამ პეტრიშვილი მეცნიერებს უკათის გააკოცებს. წრობილი მწერალი, მსახიობი, ხელოსნი, სცენარისტი, პროდიუსერი მოლვანი, ხმონის ვებსაიტის სამსახურის ქადაგის მისი გვარის გასწვენი, "იალინის" ფუჟილებზე ღმერთიშვილი სახალიდ პირების ისაუბრების თავისი ცხოველის პირები და ბევრისთვის უკრობ ღმერთიშვილი; იმაზეც, რომ მის მიერ ჩატარებული მათემატიკის გაუკეთიდები განცენებები სამყაროში აღმოჩენილი საკუთარი თავიც იყო; ის ღმერთიშვილი მოლვანი და სივრცე, ხმელის წერილისა და წლების შემცემა ჩვენს "მთავარი მეზობელის" (ხმელის უწოდებენ ბატონ გუჟამს) ათენის მიმდევრებს, ხმელის და ვინ ღაანუბინა ზოგიერთის წერა.

"ვერავინ ვერ კახის თქმას დამასწერებს ვინმესთვის და ვერ იმას, ხასაც ვფიქტო მავანზე, თუნდაც, ეს ყველაზე ახასახისმოვნო მოსასმენი იყოს", - ბერძნი ბატონმა გუჟამმა "იალინში" მოჩიდი სუმმობისას.

გუჟამ პეტრიშვილისთვის ყოსა იყო ბავშვი და ბევრზე ბევრი მათიარი უნდა იყო, შენი თერებები ასეთ ზოგიერთად აქვით, ასე გიყვახეს შენი ქვეყანა და მასაც ასევე ახსოვდე.

„მკითხეთ, რაჯ გინდათ”...

გურამ გეორგიაშვილი

უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ კი ვიმუშავე რამდენიმე ადგილას, მაგრამ გული ვერც ერთ საქმეს ვერ დავუდე.

თითქოს სულ რაღაცის მოლოდინში ვიყავი.

რა იყო ის რაღაცა?

თან ჩემს გაუგებარ მდგომარეობას ის ართულებდა, რომ უნივერსიტეტში მიღებული წოდება მათემატიკისა უგემური და დამლეველი მეჩვენებოდა.

როგორც ცხოვრებაში ხშირადა ხდება, გამოსავალი მაპოვნინა შემთხვევამ.

მაშინ „ვმუშაობდი“, მტკვრის სანაპიროზე გრიბოედოვის ძეგლი რომ დგას, მის უკანა შენობაში განთავსებულ ინსტიტუტში, რომელსაც თან საკმაოდ შთამბეჭდავი და თანაც გაუგებარი სახელი ერქვა. „ტნიისა“ – აი, რა ერქვა ინსტიტუტს.

იქ ჩემი საქმიანობაც გაუგებარი იყო. რაღაცა წიგნს ვკითხულობდი გაუგებარი მიზნით და მერე რაღაცა შედეგებს გადმოვიწერდი ხოლმე რვეულში.

რატომ? რისთვის? – აღარ მახსოვს.

როდემდე გაგრძელდებოდა ეს მდგომარეობა?

ამაზე რომ ვფიქრობდი, ჩემს თავს ვხედავდი, თუ მე, მოხუცი, როგორ ვკითხულობდი იმავე წიგნს და როგორ ვინერდი რვეულში ისეთივე უგემურ შედეგებს...

და აი, გამოიწყრიალა ხალისიანმა ფრინველმა, შემთხვევა რომ ჰქვია.

„ტნიისაში“ შემცირებები დაიწყო!

ჩვენს განყოფილებაში ორი კაცი უნდა შეემცირებინათ.

მე არაფერი მემუქრებოდა, რადგანაც, თურმე, რატომდაც პერსპექტიულ მუშაკად მიმიჩნევდნენ (ალბათ, ჩემი ასაკის გამო). მაგრამ, როგორც შევიტყვე, საფრთხე დაემუქრა ჩემს კოლეგას (როგორც მახსოვს, ნინა სერგეევნა ერქვა).

ის იყო ჩემზე ათი წლით უფროსი, სამი შვილის დედა, სიმპათიური ქალბატონი, რომლისგანაც მომისმენია კოლეგა ქალებთან სიყვარულით ნათევამი: „როგორც სერიოუ ამბობდა“-თ (დიდ რუს პოეტს – სერგეი ესენინს გულისხმობდა).

კარგად რომ დავფიქრდი, მივხვდი (თუმცა ამას არც სჭირდებოდა დაფიქრება): „ტნიისადან“ ჩემი წასვლით მეცნიერება არაფერს ჰქარგავდა, ნინა სერგეევნას სამ შვილს კი დედის ჯამაგირი სჭირდებოდა.

ჩვენი განყოფილების უფროსს ვთხოვე, მე გამათავისუფლეთ ნინა სერგეევნას მაგიერ-მეთქი. სიხარულით დამთანხმდა.

წამოვედი „ტნიისადან“ და ესენინის მოყვარული ნინა სერგეევნას მადლიერი ღიმილი გამომყვა უკან.

სწორ და ადამიანებისათვის სასარგებლო გადაწყვეტილებას რომ მიიღებ, სულიერი ძალები გემატება და ამან, შეიძლება, უფრო უკეთესი რამეც გაპოვნინოს.

მართლაც, „ტნიისადან“ ჩემმა წამოსვლამ სულიერად გამაძლიერა და უცებ გამახსენდა, რომ ახალ, მიმზიდველ ასპარეზზე მოღვაწეობის უფლებას მაძლევდა უნივერსიტეტის დიპლომი.

და ეს ასპარეზი მართლაც მოღვაწეობას გულისხმობდა და არა ყალბ და გაუგებარ ჩხირკედელაობას, როგორიც იყო „ტნიისაში“ რაღაც წიგნის „კითხვა“ და იქიდან რვეულში რაღაცების გადმოწერა.

რა ასპარეზი იყო ეს?

რა და, საშუალო სკოლაში ბავშვებისათვის მათემატიკის სწავლება.

მას მერე ჩემმა გრძელმა ცხოვრებამ ჩაიარა და ახლაც, როგორც მაშინ, ბავშვებთან ურთიერთობა ჩემთვის ერთი დაუსრულებელი დღესასწაულია.

ამ აღმოჩენას ცოტა მოგვიანებით მივაკვლიე, როცა პირველ გაკვეთილზე შევედი, როგორც მასწავლებელი.

დიახ! უცებ აღმოვაჩინე, თუ რა მიმზიდველი სამყაროა ის სამყარო, რომელსაც ასეთი უბრალო სახელი ჰქვია – ბავშვები.

იმ სამყაროშიც ძალიან უბრალოდ აღმოვჩნდი:

მივედი თბილისის რომელიდაც დაწესებულებაში
და ვიკითხე, თუ რომელ სკოლაში იყო საჭირო
მათემატიკის მასწავლებელი.

იმათ გასინჯეს ჩემი დაპლომი და დარწმუნდნენ, რომ მქონდა უფლება, მესწავლებინა ბავშვებისათვის.

მერე დაიწყეს იმის ძიება, თუ რომელ სკოლას სჭირდებოდა მათემატიკის მასწავლებელი.

ეტყობა, ბედ-ილბალი უკვე კეთილი თვალით მიყურებდა; აღმოჩნდა, რომ ჩემთვის ადგილი იყო იქ, სადაც სკოლა მქონდა დამთავრებული – სოფელ დიდი ლილოს საშუალო სკოლაში.

ჰოდა, მივედი ჩემს სკოლაში.

არასოდეს დამავრნებება ჩემი მასწავლებლობის პირველი დღე, პირველი გაკვეთილი.

კლასში შემიყვანა დირექტორმა და ბავშვებს უთხრა:

– ეს გურამ პეტრიაშვილია, მან ოქროს მედალზე დაამთავრა ჩვენი სკოლა, ასევე, წარჩინებულად უნივერსიტეტი და მჯერა, რომ თქვენი საყვარელი მასწავლებელი გახდება.

რადგან, ჩემი რწმენით, ტყუილი სათავეა ყველა უბედურებისა, რაც ხდება დედამიწაზე; ამიტომ, დირექტორი წავიდა თუ არა, ბავშვებს ალალად უკთხარი, რომ ამ საყვარელ ქალბატონს ვიღაცამ არასწორი ინფორმაცია მიაწოდა, სინამდვილეში ერთი ჩვეულებრივი სამოსან-ოთხოსანი სტუდენტი ვიყავი და ერთ კურსზე დავრჩი კიდეც-მეთქი.

შევატყვე, რომ ბავშვებს მოეწონათ ჩემი გულახდილობა და ნდობით დამიწყეს ცქერა.

არც ამის შემდეგ მითქვამს ტყუილი მათთვის.

იქნებ, მათემატიკური სიბრძნეებით დიდად ვერ დაგხუნდლოთ, მაგრამ ღირსეულ ადამიანებად თქვენი აღზრდისათვის მთელს ჩემს სულიერ და გონებრივ ძალებს არ დავზოგავ-მეთქი, დავპირდო.

ვერ ვიტყვი, რომ მთლად მოუმზადებელი შევხვდი ბავშვებს. წაკითხული მქონდა იაკობ გოგებაშვილის წიგნები ბავშვის აღზრდის თაობაზე და ზოგი უცხოელი პედაგოგის ნაშრომებიც.

განსაკუთრებით მოხიბლული ვიყავი ძველი ჩინური, ჩემი აზრით, ყოვლად გენიალური პედაგოგიური შეგონებით:

– ბავშვი ჭურჭელი კი არაა, რომელიც უნდა აავსო, არამედ სანთელია, რომელიც უნდა აანთო!

მერე სხვა სკოლაშიც ვიმუშავე (სოფელ საცხენისის საშუალო სკოლაში) და, შემიძლია, დავიფიცო, რომ ერთი წამითაც არ დამვიწყებია ძველი ჩინური შეგონება.

მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა, და, მართალი გითხრათ, აღარც კი მახსოვს, თუ რომელ სკოლაში და რომელ კლასში მოხდა, რაც ახლა უნდა გიამბოთ.

მათემატიკა, ცოტა არ იყოს, განცენებული საგანია და სულის მოძრაობა ნაკლებადა ჩანს მასში.
ჰოდა, ერთხელ, გაკვეთილს რომ ვუხსნიდი ბავშვებს, მივხვდი, რომ მათთვის მათემატიკა მოხუცი
პროფესორების გამოგონილი რაღაცაა და ნორჩი გონებისათვის დიდად მიმზიდველი ვერც იქნება.
და უცებ გამახსენდა სრულიად ახალგაზრდა ფრანგი მათემატიკოსი – ევარისტ გალუა.*

ევარისტ გალუა 21 წლის გარდაიცვალა. მან დატოვა უამრავი თეორემა, რომელსაც ახლაც უძებნიან
დამტკიცებას თანამედროვე მათემატიკოსები.

გალუას უზომოდ უყვარდა თავისი ხალხი და იღვნიდა ერის უკეთესი მომავლისათვის. ამასთანავე,
ისე უყვარდა სატრიუ, რომ მის გამო დუელშიც გავიდა.

ევარისტ გალუა დუელში მოკლეს.

მაგრამ ის არის მარად ცოცხალი მაგალითი იმისა, თუ როგორ უნდა უყვარდეს ადამიანს ხალხი,
მეცნიერება თუ ქალი; ანუ მთელი ქვეყნიერება და, საერთოდ, სიცოცხლე.

მე მგონი, ევარისტ გალუაზე ჩემმა ნაამბობმა იმოქმედა ბავშვებზე და, თუ ყველა მათგანში ვერა,
ზოგიერთში მაინც აანთო ჩინურ შეგონებაში ნაგულისხმევი ის სანთელი.

ერთხელ, მე მგონი, კარგი რამე ვთქვი ამ საყვარელ არსებებზე, ჩვენს გვერდით რომ არიან, მაგრამ
თავისი ლალი კანონებითაც რომ ცხოვრობენ.

ბავშვებზე მოგახსენებთ.

აი, რა ვთქვი:

– ბავშვები – ეს არის ღმერთის უდავოდ ყველაზე დიდებული გამოგონება-მეთქი!!!

მართლაც, წარმოიდგინეთ, თუ როგორი უფერული და მოსაწყენი იქნებოდა ცხოვრება, მას რომ
ბავშვები არ აფერადოვნებდნენ და არ ახალისებდნენ თავიანთი სმებით.

ახლა ჩემს ცხოვრებას რომ ვისტენებ, შემიძლია, ამაყადა ვთქვა, რომ ყოველთვის,
გაცნობიერებულად თუ გაუცნობიერებლად ვისწრაფოდი, ბავშვთა სამყაროსთან ახლოს ვყოფილიყავი.

ალბათ, ამ ღიოლვამ მიმდგნებინა ერთი ამბისათვის,
რასაც, ხან ირონიით, ხანაც ირონიის გარეშე, ვუწოდებ
პედაგოგიკაში ჩემს მიერ შეტანილ წვლილს.

ერთი სიტყვით, იმ დღეებში, როდესაც ბავშვებმა
კარგად იცოდნენ დავალება მათემატიკაში, ყოველი
გაკვეთილის ბოლო 15-20 წუთი ეთმობოდა სახალისო
თამაშს – „მეითხეთ, რაც გინდათ!“ ანუ, ბავშვები
მისვამდნენ ნებისმიერ კითხვას (უწმანურობის გარდა)
და მე ამ კითხვებს გულწრფელად ვპასუხობდი.

და ბოლოს.

თუმცა სკოლაში ბავშვებთან ზღაპრებზე არასოდეს
მილაპარაკინა, მაგრამ მათთან ყოფნამაც, მათი აღალი
ნდობით სავსე თვალებში ცქერამაც მაპოვნინა ჩემი
სიცოცხლის მთავარი საქმე – ზღაპრების წერა.

დავწერე „მათთან ყოფნამაც“, „მათ თვალებში
ცქერამაც“-მეთქი.

იკითხავთ, აბა, კიდევ რამ?

გეტყვით... სკოლაში მუშაობის შემდეგ
მოხდა კიდევ ერთი მეტად მნიშვნელოვანი
ამბავი: დაიბადა ჩემი უფროსი შვილი – ოლიკო.
ეს კი სულ სხვა რამაა.

გადავიკითხე, რაც აქ დავწერე და მივხვდი:

„ჩინური სანთლის“ თემა მოითხოვს ბოლო წერტილს...

ცხოვრებაში ისე ხდება, რომ ხან სხვისი აღმზრდელები ვართ, ხან კი აღსაზრდელები.

მე ბედნიერი კაცი ვარ, რადგანაც მამაჩემის სიკვდილის შემდეგ ვიპოვე კაცი, რომელსაც
ჩემს დიდ მასწავლებელს უუწოდებ.

მიხეილ კვესელავა** – ასე ერქვა იმ კაცს.

ბატონი მიხეილი იყო „ჩინური სანთლის“ დანთების დიდოსტატი.

ეს ჩემს თავზე გამოვცადე.

და განა მხოლოდ მე?

საქართველოში მრავლად იყვნენ, კიდევაც არიან და იქნებიან მისგან „დანთებული
სანთლები“.

„ლმეროო, დაიფარე საქართველო და მზე-აფხაზეთი!“

ნანა ჭავჭავაძე

„იაღანი“ განკუთვნილია უმარტვილათვის.

ვფიქტირობით, სისყვა „უმარტვილი“, ასე ვთქვათ, „ას გაეთანამეოროვებინათ“ და ეუჩნარისთვის „თინერჯეჟერი“ ას ეწოდებინათ. ჩავიხედეთ ბძენი სერხან-საბას ღესისკონში და იქ ამოვიყითხეთ თინერჯეჟერი ასაკის შესაბამისი სისყვა; მისი ზესტი ღესისკონში ეთიული ალმოწნება „ნინვერი“. ესამ, „იაღანს“ ჩვენ ნინვერი ეუჩნარსაც ვეძახით.

თითქმის 25 წელიწადი, „იაღანი“ ეძებს, იკვლევს, ღაუსერებდა ბუნება წახსული, ქათურაფხაზე ეს საერთო საბაზებიში და მომავრობა გზა, მგონია, სხვაგან ახსად მოჩანს ასე.

ამიცომაც შეიქმნა „იაღანი“ აფხაზეთის ღაუსერი 4 წელიწადი - უმარტვილათვის, გახსენებისთვის, ახდავინუბისთვის, მომავრისათვის. „აგულხას“ გამოიკიდოთ, აფხაზები „იმერები“ მომავრისათვის. ეს ასე იკვება ის ახალი სათქმეებით, თემებით, ჩებისათვის...

„იაღანში“ ამჯერად ისევ ჩებისათვის პერიოდის შემთხვევით „ამ ეთი შეკითხვით“.

ეახლვეული ცენტრული მთიანობა უაღესი წახსული უმძიმესი ჩებისათვის. სხვა უფრო იდენტური უაფხაზეთი, უსამაჩაბლი საქართველოს ახა აქვს. ჩვენისთანა პატარა ქვეყნისთვის ეს უმძიმესი განსაკიდეობა; ჩემთვის ის ჩატური ემოცია, მთამს, ხვად ან ზეგ, ან თებერვალი მაინც შეგვაფხიზებს უკვე ჩვენს უკეთე ზღვისაფეხს სანაპიროსთან.

ახალი ჩებისათვის „ამ ეთი შეკითხვით“, ან იგივე „ამ ეთი საცენტრო“ მივიჩნიოთ ეთმანეთთან შეხვერბის სიმბოლი სივრცე, მომელის, მოგონის ღონისძიებების სხვადასხვა პროცესისა და ასაკის, საზოგადოებისათვის მისალებ და გამოჩენებს (და ახა პოლიტიკური აღამიანებს).

ჩვენი სანაპირო სოხუმში

მოგესალმებით, ქალბატონებით და ბატონებით!

მიმდინარე 2020 წლის 27 სექტემბერს 27 წელი სრულდება, რაც დავტოვეთ აფხაზეთი და დევნილობის ტკივილიანი შეკითხვა – «როდის» თითქოს ვადაგასულიცაა უკვე და მაინც... ისევ ვოცნებობთ, ზღვის ფსკერზე ჩაეშვას იმ „ჩვენი“ ნიჩბიანი ნავის, თუნდაც, ყველაზე პატარა ღუზა, დრეკი რომ ჰქვია...

შეხვედრისას გამარჯობა-გამარჯვებას რომ უსურვებენ ერთმანეთს, ჩვენ ის პატარა ერი ვართ; მუდმივად რომ გვებრძოდნენ, ისინიც ჩვენ ვართ; აფხაზეთი და სამაჩაბლო დღეს მხოლოდ დე-იურე ფურცლებით რომაა ჩვენი და მაინც, უფლის მადლიერნი რომ ვართ, ის ხალხიც ვართ...

ამ ორიოდე წლის წინათ 『იაღანმა』 ქართულ და აფხაზურ ენებზე გამოსცა პროექტი 『ცა აფხაზური』, წლების მანძილზე უურნალში ერთ სათქმელად შეკრული ქართულ-აფხაზური ამბებით. სოხუმიდან ჩამოსულ მამიდას, რომელიც დღესაც იქ ცხოვრობს, გავატანე აფხაზური გამოცემის რამდენიმე ეგზემპლარი. ზარი სოხუმიდან მალე გაისმა. მირეკავდა აფხაზი ცუბა, მამიდაჩემის მეზობელი (გვარს შეგნებულად არ ვასახელებ), მანამდე ჩემთვის უცნობი ადამიანი. უურმილში ჩამესმოდა კეთილი სიტყვები, ასე მშობლიური სოხუმური აქცენტით გამოთქმული. ბოლოს ასე მითხრა: «Наначка, я объязательно приеду к тебе»...

აი, მივედით, იმ ერთ შეკითხვამდეც, რომელზეც ერთმანეთისაგან განსხვავებულ პასუხს ჩვენი ყმანვილები თითოეული თქვენგანისგან ელიან:

რატომ არის აფხაზეთი ქართველებისა და აფხაზების 『საერთო სამოთხე』 და რატომ ომამდე ვერ ვიგრძენით ერთმანეთის მონატრების ფასი?

სალომე კაპანაძე

ფილოლოგიურ
მეცნიერებათა დოქტორი,
კრიტიკოსი, უურნალ
„იალწნის“ დამაარსებელი

აფხაზეთი არა მარტო ჩვენი საერთო „მიწიერი სამოთხეა“, არამედ საერთო წარსული და მომავალიც. შეუძლებელია ადამიანების გამოდევნა წარსულიდან. ამ წარსულში ინახება აფხაზების და ქართველების განუყოფლობის შეუცვლელი არგუმენტი – დრო-უამით გამოცდილი სიყვარული, ურთიერთპატივისცემა, ჰავი აძბასა და ბათუს მორალურ-ზნეობრივი ფასეულობებით ახსნილი. ჩვენ ხომ უფრო მეტი გვაერთიანებს, ვიდრე გვყოფს. და თუ არ დავუბრუნდებით ჩვენს საწყისს, მტერი ამ სამოთხიდან ორთავეს გამოგვაძევებს.

მე ვიცი, რომ ამ ჭეშმარიტების მნიშვნელობას ენგურსგაღმა დარჩენილი აფხაზებიც მაღლე გაიგებენ, ომის სისასტიკით მტვერმიყრილ ეტრატზე დაწერილ ამ მცნებას დაიბრუნებენ და ერთმანეთის მონატრების ფასსაც ჩვენთან ერთად შეიგრძნობენ. ჩვენ ხომ ეს ძვირფასი განცდა 90-იან წლებში თავისუფლების ეიფორიაში შემოგვეკარგა... ის წყეული ომი კი ქართველებისა და აფხაზების მეხსიერებაში უნდა დარჩეს, როგორც დიდი სულიერი ტრაგედია, რომელიც არასოდეს არ უნდა განმეორდეს.

ნიკა წულუაძე

თეატრმცოდნე,
საქართველოს თეატრის
კრიტიკოსთა კავშირის
თავმჯდომარე,
ტელე-რადიო წამყვანი

რა არაჩვეულებრივი სიტყვებია – „...ერთმანეთის მონატრების ფასი“. მე იმ თაობას ვეკუთნი, რომელიც აფხაზეთში არ ყოფილა. ამიტომ ძალიან მტკიცა – მაგრამ არ მენატრება (ვერ მომენატრება ის, რაც არ მინახავს). ჩემნაირი ბევრია, დრო კი ძალიან ცოტა. თაობამ, რომელიც იქ ცხოვრობდა, ჩვენს თაობას არ უნდა მოგვცეთ ამ არმონატრებასთან შეგუების უფლება. მთავარია, ეს მონატრება ორმხრივი იყოს და როდესაც მამიდათქვენის მეზობელთან რუსულად ლაპარაკი აღარ დაგვჭირდება, მერე ყველაფერი კარგად იქნება... მე, როგორც „ნითელი ჯვრის“ კეთილი ნების ელჩის, შემიძლია აფხაზეთში ჩასვლა, მაგრამ ვერ ვძედავ, მაშინებს უსაშველო ტკივილი, რასაც უსაქართველო აფხაზეთი ქვია.

აფხაზეთი რომ საქართველოა, ვფიქრობ, ამაზე სულ მცირე ახსნა-განმარტებაც კი ზედმეტია...

ნუგზარ მგალობლიშვილი
მხატვარი, აფხაზეთის
ა/რ უმაღლესი საბჭოს
საერთაშორისო
კავშირების, განათლებისა
და კულტურის კომიტეტის
თავმჯდომარე

აფხაზეთი ქართველთა და ისტორიულ აფხაზთა საერთო სამშობლოა; ამიტომაც არის სამოთხე ის ორივესთვის. რუსეთი არაფერს ერიდებოდა, რათა აფხაზებს უარი ეთქვათ მათ კოლხურ წარმომავლობაზე და იდენტობაზე.

იმპერიული ცნობიერების მატარებელი რუსეთი განსაკუთრებულად გააქტიურდა მაშინ, როცა საქართველოში გაძლიერდა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, როცა ქართული მოსახლეობის უმრავლესობამ ხმა მისცა ეროვნულ ხელისუფლებას.

ახლადარჩეულმა ხელისუფლებამ ზვიად გამსახურდიას ხელმძღვანელობით არა მარტო მოახერხა უკიდურესად დაძაბული მდგომარეობის განმუხტვა, არამედ აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს არჩევნებისა და დამოუკიდებლობის აღდგენის რეფერენდუმის ჩატარებაც. ამან უკიდურესად გააღიზიანა რუსეთი და ამის შემდეგ მიზნად დაისახა ეროვნული ხელისუფლების ჩანაცვლება მისი ინტერესების გამტარებელი ხელისუფლებით. რუსეთის მიერ დაგებულ ხაფანგში ე.ნ. სამხედრო საბჭომ, რომელმაც ჩაანაცვლა დამხობილი კანონიერი ხელისუფლება, გააძა მთელი საქართველო. შედეგად კი, აფხაზებსაც და ქართველებსაც ჯვართამაღლება ექცათ ჯვარცმად.

ოდესმე მაინც თუ შეგხვდები... ოცდარვა არაფრის მომცემი და ნისლით მოცული წელი, საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გატარებული. მოლოდინით დაღლილი ჩემი ხალხის სახე და არაფრის მომცემი დრო... მცირე ჩამონათვალი, რომელიც ჩემმა გონებამ შემოინახა და დღემდე ელის პასუხს!

აფხაზეთი ოცდარვა წელია, ჩემშია, ჩვენშია, ყველა ქართველშია, მაგრამ ილუზია ჩვენი მხოლოდ ილუზია და სხვა არაფრი... სწორედ ესაა ჩვენივე ფიქრი და დარდი, მაგრამ ამ ყოველივეს დღეს მხოლოდ ფურცელზე თუ გადმოვიტან. აქვე ახლოსაა იმედი, აფხაზურად „აგულრას“ რომ ეძახიან და არც ნიჩიანი ნავის ყველაზე პატარა ღუზა არ აპირებს ფსკერზე დაშვებას – დღეს ასე ვფიქრობ, ასე გადმოვცემ სათქმელს, ასე მჯერა ჩემი სიტყვების...

მაგრამ მჯერა, რომ მინა თავისას იბრუნებს, რომ ოცდარვანლიანი ილუზია რეალობად უნდა მექცეს და არასდროს ვიხმარო სიტყვა „ოდესმე“.

დეიდა ცუბასაც დიდი სიამოვნებით გავიცნობდი. მონატრებულ სანაპიროზე ახალგაცნობილთან საუბარს რა შეედრება...

ირმა ხეცურიანი

მსოფლიო ჩემპიონი

პარაფარიკაობაში,

17-გზის მსოფლიო თასის
გამარჯვებული

27 სექტემბერი – აფხაზთათვის გამარჯვების დღეა, ჩვენთვის – დაცემის; ჩვენ სხვადასხვა დღეები არ უნდა გვქონდეს. ჩვენ საერთო გამარჯვების დღეს ალვნიშნავდით ოდითგან და რუსულმა იმპერიულმა იდეოლოგიამ ასე ცალ-ცალკე დღესასწაულები დაგვიდგინა.

27 სექტემბერი არის აფხაზეთში დამპყრობელი მეზობლის გამარჯვებისა და აფხაზი ხალხის დამარცხების, ამასთან, საქართველოში მცხოვრები ყველა კუთხის წარმომადგენლის – აჭარელის, სვანის, კახელის, მეგრელისა და სხვათა დამარცხების დღე.

საქართველო კრებითი სახელია, რომელსაც ძველთაგან „გეორგია“ ერქვა. თუ ყველას გვერქმევა გეორგიანელი – აფხაზებიც და დანარჩენი ქართველებიც გეორგიანელები იქნებიან.

27 სექტემბერი ეს არა დაცემის, ესაა გაუგებრობის, შეუცნობლობის, უმეცრების დღე, რომელმაც გამოიწვია ქართველთა და აფხაზთა დაშორიშორება.

კარგი იქნება, დამკვიდრდეს გამოთქმა – „მე აფხაზი ვარ“.

ზურაბ ცინცექილაძე

თეატრისა და

კინოს მსახიობი

იმ დროს, როცა ჩვენ ძალიან სუსტები ვიყავით, მოიძებნა ჩვენ შორის გამცემი, ქართველი, რომელიც აფხაზზე ასწევდა ხელს და აფხაზი, რომელიც ქართველზე ასწევდა ხელს. თითქმის 200 წელი მართავდა საქართველოს რუსული იმპერია, 200 წელი ამზადებდა ნიადაგს რუსული აზროვნება ქართველთა და აფხაზთა ურთიერთობების გასახლეჩად; და როდესაც საქართველომ თავისუფლებისთვის დაიწყო ბრძოლა, მტერმა გამოიყენა იარალი, რომელსაც საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში ჭედავდა. არც ქართველი და არც აფხაზი იმ დროს მზად არ იყო, გამოეცნო მტრის ჩანაფიქრი. ამიტომ დავმარცხდით. ეს მარცხი დროებითია....

მოვა დრო და ქართველთა და აფხაზთა დღევანდელი განსაცდელიც გადაივლის, დამთავრდება რუსული ოუქაცია. აფხაზეთი ისევ იქნება ქართველ-აფხაზთა საერთო მინა. ამ მიზნის აღსასრულებლად კი ერთი პატარა აფხაზი გოგოს ლოცვაც იკმარებს, რომელიც ძმათამკვლელ ომს შეეწირა, მაგრამ დღიურში დატოვა ქართულად დანერილი ღვთის წინაშე ალვლენილი ვედრება: „ლმერთო, დაიფარე საქართველო და მზე-აფხაზეთი!“

ნუკრი მჭედლიშვილი

ქართული საბრძოლო

ხელოვნების ეროვნული

ფედერაცია „ხრიდოლის“

პრეზიდენტი

იმას ყეველიდე აფხაზეთის განათლებისა და კულტურის მინისტრის მოადგილეა. წლებია, მისი ღია ქაფეა და მართვის მინისტრის მოადგილეა.

"იალკანი" ამჯერად ბეჭდავს იქმა ყეველობის მოთხოვნას "ცისაშჩუელას კეტშ".

მუქითა შემოსევებით, კიანასწორ ბერძნებითა და ათასგვარი ჭირით სავსე ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში ეხო-ებით მცირდები თემაა ფეხებიანი, ქათველი ხაღლის მშობლიური აღიღებიან აუზა და უცხო მხარეში იძელებით გადასახრება.

მთავარი პეტენციური, ფუნქციონირა ისკონიერ სამშობლოში ღაბუნებული ვახუანგის ნაამზობი გელგჩიძს ვე
დაჭვებს მეითხველს. სურისშემძებელია ჯე კილვ ყმაწვიო ბიჭენას განცემი ღა შთაბეჭილიებები; მასთაცია,
თოსსაცენოვანი მოღონინისა ღა მონაცემის გაღმიცემა შეუძლებელია ეხთი მოთხოვით, მაგამ შესხენება ად
ტაივილის ყველას გვიჩიტება.

ବିଜ୍ଞାନକୁଳରେ ହେଉଥିଲା

0989 პეპელიძე

ფანჯარასთან იდგა ნანა და დაფიქრებული გაჟყურებდა გვიანი შემოდგომის წვიმიან დღეს. მოსწავლეები გარინდული უყურებდნენ მას.

„ლმერთო ჩემო, დაინტება ახლა წვიმები და, ვინ იცის, როდემდე გასტანს! ცაც ისეთი მოლუშულია, ისე მოხსნა პირი, გაგონება, არასოდეს გამოიდარებს“, – გაითქმულ და მოხსნალებს გადააკლო თვალი.

„როგორ მიყურებენ, რა წყნარად არიან. ასე იციან, როცა საკონტროლოს ვწერთ. მანამდე კი, ლამისაა, თავზე გადაგიარონ. ახლა ერთი სული აქვთ, გაიგონ, რას დავაწერინებ. არადა, დღეს თავისუფალი თემა მინდა, დავაწერინო. განწყობაც ისეთი მაქვს, ამ წვიმიან ამინდში თავისუფალ თემას უფრო ხალისით გავასწორებდი“.

ნანა ხან წვიმიან დლეს გასცემროდა ფანჯრიდან, ხანაც მოსწავლის გადაავლებდა ხოლმე თვალს.

„რა თემა მივწევ, რა დავაწერინო“, – გაიფიქრა და მაგიდას მიუხასლოვდა.

— მზად ხართ, წერა რომ დავიწყოთ? — ჰკითხა მოსწავლის.

- დიახე - თიტუმის კრთხმად აპასობა წინა მარხაბიდან რამდენიმე მოსწავლამ.

„კარგია, რომ მეათე კლასი მომცეს, ამათთან უფრო საინტერესოა მუშაობა“, – გაიფიქრა და მზერა უარი მრავალისა კანკ გადაიტანა.

= ამ თქვენ უკან რომ იძალვაბით შეზღო ჩართ?

= ନାର୍ମିଳପଦେଶୀ ଏକାତ୍ମକ ଅର୍ଥକିଳା

მხოლოდ ვახო იყო შემად, ფანჯრის მხარეს, განაპირა მერჩე რომ იჯდა და ისეთი სახით იყურებოდა, თოვტის მას სალაცა არ ახებოდა ის რაც ასეთობის წამოს.

— මෙහි විෂය පැමිණ්වනු ලබන තොරතුරු නිසා, මෙය ගැවුපාඨු යුතු පෙනුයුතුයි.

კულტურული მუზეუმი, სასოფლო და ქალაქური მუზეუმები, მუზეუმური მომსახურებლის ხარისხის მიხედვით.

ပାରମପ୍ରକାଶନ
ମୁଦ୍ରଣ ମିଳନ୍

— මානවීය සංස්කෘතිය වෙත පෙන්වනු ලබයි; මානවීය සංස්කෘතිය වෙත පෙන්වනු ලබයි;

- გადაიალეთ ოცეულები! დღეს თავისუფალ თემას დავიწოდოთ!

ବ୍ୟାକୁଳତରି ହିତାବଳୀ ନେପ୍ତୁନ୍ଦ୍ରିଆ ଭ୍ୟାକୁଳିକ୍ରିଏସିଏ ଓ ମିଶ୍ନ୍ୟାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ମିଶ୍ନ୍ୟାନ ପାଇଁ ଯାହାରେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ମିଶ୍ନ୍ୟାନ ପାଇଁ ଯାହାରେ

— დიახ! — თითქმის ერთხმად უპასუხეს
მოაწეროდნენ:

– დაწერეთ სათაური: „ჩემი სამშობლო“...
ვახტანგ, გაიგე, რაც ვთქვი? „ჩემი სამშობლო“ –
აამინდა, მასწავლებლები ახლა ასაკონათ

გაიძეროს თასიავლებიერი ვათოს გასაგოდად
— დიახ, გავიგე! — ხმადაბლა თქვა ვახომ,
საწერ-კალამი აიღო და გადაშლილ რვეულს
ოავძირო.

...ნანამ ერთმანეთზე დაწყობილ რვეულებს გადახედა. „დღეს დაღლილი ვარ, ხვალ გავასწორებ... თუმცა, საინტერესოა, ვახტანგმა რა დაწერა“, – გაიფიქრა და ნაწერებიდან ვახოს რვეულო ამოირჩია...

ჩემი სამშობლო

თავისუფალი თემა

„მე დავიბადე ირანში. ჩემი დედ-მამა, და-ძმაც ირანში დაიბადნენ. ჩვენი სოფელი, ქართველებით დასახლებული, სპარსეთის პატარა კუთხის, ფერეიდნის ერთ-ერთი შემადგენელი ნანილია. რვა წლამდე იქ ვიზრდებოდი. სკოლაში ცოტა ხანი ვიარე. სპარსულ ენაზე ვსწავლობდით. მასწავლებელი სპარსი ქალი გვყავდა.

ერთ დღეს სკოლაში მასწავლებელმა ქართული წიგნი მიპოვა.

მე მაშინ არ ვიცოდი, რა ერქვა იმ წიგნს; ის კი ვიცოდი, რომ ქართული იყო. მამაჩემს შენახული ჰქონდა. მე ჩუმად ავიღე, ნაჭრისგან შეკერილ ჩანთაში ჩავიდე და სკოლაში წავილე.

მასწავლებელი რაღაცას გვიყვებოდა; მე ჩუმად ამოვიღე წიგნი და დათვალიერება დავიწყე. ლამაზი სურათები იყო და მომენტონა.

უცებ მასწავლებელმა შემამჩნია, წიგნი გამომართვა და დიდხანს ხელში ატრიალა; ვერაფერი გაიგო და მკითხა, რა წიგნი იყო. მე გალიმებული სახით ვუპასუხე, ქართული წიგნია-მეთქი; მაგრამ, ნეტა, სულ არ მეპასუხა; რომ მაგონდება, რა დღე დამადგა, ახლაც მეშინია. მასწავლებელმა წიგნი ჯერ ნაკუნებად აქცია, მერე ზედ ფეხებით შედგა და გათელა. წიგნზე რომ გული იჯერა, მერე მე მომიბრუნდა, ორივე ხელი წკეპლით ამიჭრელა. ბოლოს მთელი ძალით ნამომარტყა თავში და გარეთ გამომაგდო.

იმ დღის შემდეგ სკოლაში აღარ წავსულვარ. აღარც მამას დაუძალებია. საღამოობით მე და ჩემს და-ძმებს თვითონ გვიტარებდა სახლში გაკვეთილებს. მეცადინეობა ზუსტად ისეთივე წიგნით დავიწყეთ, მასწავლებელმა რომ დამიხია. შემდეგ კი გავიგე და ახლა კარგად ვიცი, რომ ამ წიგნს „დედა ენა“ ჰქონია.

მამა დიდი მონდომებით გვასწავლიდა ქართულ ანბანს. მთელ ჩვენს სოფელში მან ყველაზე კარგად იცოდა ქართული. „დედა ენის“ გარდა სხვა ქართული წიგნებიც ჰქონდა. ახლა კი ვიცი, რაც ჰქვია ამ წიგნებს; მე თვითონაც ბევრს ვკითხულობ. მაშინ კი მამა გვიკითხავდა „ხევისძერ გოჩას“, „ელგუჯას“, „მამის მკვლელს“, „ოთარაანთ ქვრივს“, „გლახის ნამბობს“, „ბაში-აჩუკას“... კითხვას ისე არ დაამთავრებდა, რომელიმე ჩვენგანისთვის თავზე ხელი არ გადაესვა და ეთქა: „ასეა, ჩემი შვილებო, არ უნდა დაგავიწყდეთ, ვისი გორისა ხართ!“.

მაშინ იმდენი არ მესმოდა და არც ვაფიქრობდი, თუ როგორ და სად შოულობდა მამა ქართულ წიგნებს, ან რა უჯდებოდა მათი შექნა; ახლა კი ვიცი, ყველაფერი ვიცი.

რვა წლის როცა გავხდი და ქართული ანბანის სწავლა დავიწყე, ისიც გავიგე, რომ მე, ირანის გარდა, სხვა, ნამდვილი სამშობლო – საქართველო მაქვს.

ერთ დღეს სოფელში ხმა დაირხა, ფერეიდანში საქართველოდან ქართველები ჩამოვიდნენ და შეიძლება, ჩვენს სოფელშიც შემოიარონო. ცხრა წლის წინათ იყო ეს ამბავი, მაგრამ მაინც

კარგად მახსოვს, რა სიხარულმა მოიცვა მთელი სოფელი, როცა ქართველები მართლა გვესტუმრნენ. თურმე მათაც გაუგიათ, ყველაზე კარგად მამაჩემმა რომ იცოდა ქართული და ჩვენთან დაიდეს ბინა. მაგრამ იმ დღებში ჩვენი სახლი მთელი სოფლის მასპინძლადაც იქცა. ყველანი ჩვენთან მოდიოდნენ, ყველას უნდოდა „ნამდვილ“ ქართველების ნახვა.

სტუმრები სამნი იყვნენ – ორი მამაკაცი და ერთი ქალი. ქალი ძალიან ლამაზი იყო, წაბლისფერი, სწორი თმა ჰქონდა, თეთრი სახე, ლამაზი, დიდი ლურჯი თვალები. ყველაზე ძალიან ის დამამახსოვრდა; როცა ეცინებოდა, ლოყა ეჩუტებოდა ხოლმე და მაშინ უფრო ლამაზი ხდებოდა. მერე ის ქალი დედამ და მეზობლის სხვა ქალებმა ცალკე ითახში გაიყვანეს, მეც ჩუმად შევყევი მათ. ყველა ცდილობდა, სტუმართან ახლოს დამჯდარიყო. ათასნაირ შეკითხვას უსვამდნენ.

საოცარი იყო, ყველა შეკითხვაში სიტყვა „საქართველო“ ერია. ჩემმა უფროსმა დამ ჰქითხა ქალს, მართალია, საქართველოში რომ სულ მზე არის? სტუმარმა არაფერი უპასუხა, მხოლოდ თავისი დიდი, ლურჯი თვალები შეანათა ჩემ დას, ერთხანს უყურა, მერე ცრემლი მოერია, თავზე ხელი გადაუსვა და შუბლზე აკოცა.

მე გაოცებული ვუყურებდი მას და მიკვირდა, რომ არაფერი უპასუხა, ვერც მისი ცრემლის მიზე ზი ავხსენი, ვერც იმას მივხვდი, რატომ აკოცა ჩემ დას. მაშინ ყველაფერი მიკვირდა, მაგრამ ახლა, ახლა უკვე ყველაფერი ნათელია.

დღეგანდელივით მახსოვს, როგორ გაგვიხარდა, როცა გავიგეთ, სტუმრებს რალაც ქართული ფილმი ჩამოუტანიათო. გვაჩვენეს კიდეც; ეს ფილმი „გიორგი სააკაძე“ იყო.

ამის მერე, სალამობით, ბავშვები მინდვრად რომ გავიჭრებოდით ხოლმე, ჩვენი ყველაზე საყვარელი თამაში „სააკაძეობანა“ იყო. შევთანხმდით კიდეც, ყოველი თამაშის დროს თითოეული ჩვენგანი რიგრიგობით უნდა ვყოფილიყავით გიორგი სააკაძე. შემოვაჯდებოდით ჯოხის ცხენებს და გავაჯენებდით...

„გიორგი სააკაძეს“ აუცილებლად ჩვენზე წინ უნდა გაექროლებინა თავისი რაში, დანარჩენები კი ყიუინით უკან მივდევდით.

როცა ჩვენი სტუმრები საქართველოში ბრუნდებოდნენ, უფროსები ათას რამეს აბარებდნენ მათ, თან მალულად ცრემლებს იწმენდნენ.

ნასვლის წინ, ერთ-ერთმა სტუმარმა კაცმა ხმამალლა თქვა:

„მე დღეს თქვენთან ნამდვილი საქართველო ვნახე. მართალია, თქვენ დღეს ქართულად ისე ვერ ლაპარაკობთ, როგორც ჩვენ საქართველოში,

მაგრამ ეს ხომ ის ენაა, რომლითაც ჩვენი წინაპრები საუკუნეების წინ

ლაპარაკობდნენ. მას შემდეგ უკვე რამდენი საუკუნე გავიდა და თქვენ ძველი

ქართული დღემდე სათუთად შემოინახეთ. სწორედ ამიტომ, ქართველთა შორის თქვენ ყველაზე დიდი ქართველები ხართ. თქვენ უნდა ნახოთ საქართველო. დიახ, უნდა ნახოთ! თქვენ საქართველოში უნდა იყოთ! დიახ, დღეს საქართველოს სწორედ თქვენნაირი ქართველები სჭირდება, ქართველთა შორის ყველაზე დიდი ქართველები“.

სტუმრების ნასვლის შემდეგ თითოეულ ჩვენგანს, დიდსა თუ პატარას, ერთი სურვილი

გვიღრღნიდა გულს, როგორმე საქართველო გვენახა. ნაწიმარზე, მზის ჩასვლისას, თუ ცაზე ცისარტყელა გამოჩენდებოდა, მე და ჩემი ტოლები თავქუდმოგლეჯილი გავრბოდით; გვინდოდა,

ერთმანეთისთვის გაგვესწრო, რადგან ჩათქმული გვქონდა, ვინც ცისარტყელას ქვეშ გაძვრებოდა, ის საქართველოს ნახავდა. ჰოდა, ჩვენც გავრბოდით...

„მეტი ველარ მოუსწრია; ეტყობა, კიდევ აპირებდა გაგრძელებას, წინადადება დაუმთავრებელია. ზარი დაირეკა თუ არა, მაშინვე ჩამოვართვი რვეული; აბა, რა ვიცოდი? არა, ხვალ წანერს აუცილებლად უკან დავუბრუნებ, ძალიან მინდა, რომ დაასრულოს“...

... ვეცებოდით, ვიღლებოდით, მაგრამ მაინც გავრბოდით; გვინდოდა, როგორმე გავმძვრალიყავით ცისარტყელას ქვეშ. თითოეულ ჩვენგანს გვინდოდა, გაგვესწრო ერთმანეთისთვის, პირველს გვენახა საქართველო...

ენით აუწერელი სიხარული დამეუფლა, როდესაც გავიგე, რომ საქართველოში უნდა წავსულიყავით საცხოვრებლად. უფროსები, რალაც აფორიაქებულნი, ხან ტიროდნენ, ხანაც იცინოდნენ; ყველანი

საოცრად დაბნეულები იყვნენ. მე კი მიხაროდა, ძალიან მიხაროდა; ახლაც არ ვიცი, რა სიხარული იყო ეს, სამშობლოს ნახვის, თუ, უბრალოდ, ის სიხარული, ბავშვებს რომ რალაც ახლის მოლოდინში ეუფლებათ ხოლმე და არც იციან, რა არის ის ახალი. მას შემდეგ ცხრა წელი გავიდა და ახლაც ძალიან კარგად მახსოვს, ის სიხარული რალაც სხვანაირი რომ იყო.

ჩამოვედით საქართველოში. რა ლამაზი და ბედნიერი დღეები იყო. ყველანი გვეფერებოდნენ, გულში გვიხუტებდნენ, გვკაცნიდნენ, ჩვენს დანახვაზე თან იცინოდნენ, თანაც ცრემლებს ვერ მალავდნენ. მოდიოდნენ, გვეკითხებოდნენ, რალაცებს იწერდნენ, სურათებს გვიღებდნენ. მერე ჩვენი სურათებით უურნალ-გაზეთებიც ააჭრელეს; ერთი უურნალის გარეკანზე ჩემი სურათიც კი მოხვდა. მერე სკოლაში მიმიყვანეს. მასწავლებლები განსაკუთრებით მეფერებოდნენ,

გაკვეთილების შემდეგ მტოვებდნენ და ცალკე მამეცადინებდნენ. თავდაპირველად ამხანაგებს ეცინებოდათ ჩემს საუბარზე, მერე და მერე უკვე აღარ. არ ვიცი, ისინი შეეჩივნენ ჩემს ლაპარაკს, თუ მეც მათსავით დავიწყე საუბარი. ეს კია, ახლა ძალიანაც რომ მოვინდომო, ძველებურად ველარ დავილაპარაკებ.

ახლა უკვე ჩემს სამშობლოში ვარ, საქართველოში. ხშირად მესმის, „პატარა საქართველო“; რომ იცოდეთ, როგორ მწყინს... როგორ არის პატარა? თურმე რამდენი რამისთვის გაუძლია, რამდენ მტერს შებრძოლებია, ვის არ მოუნდომებია ქართველი ერის განადგურება, მაგრამ ვერავის ვერაფერი დაუკლია. დადგებიან მერე და მაინც იძახიან „პატარაო“. პატარა კი არა, დიდია, ძალიან დიდი. ამას წინათ სიმონ ჩიქვანის ლექსს ვკითხულობდი. როგორ გამიხარდა, როცა წავიკითხე:

„ვინა სთქვა, თითქოს პატარა იყოს
ჩემი სამშობლო, დიდების ლირსი,
ქართლში ვინ პეოვა პატარა ციხე,
ვინ მოიგონა სიმცირე მისი.“

ჯერ მარტო თბილისი რამხელა ქალაქია, თანაც, რა ლამაზი. როცა ერთი ქალაქი ამხელაა, როგორ შეიძლება, მთელი საქართველო პატარა იყოს. არა, საქართველო დიდია, ძალიან დიდი.

ჩემი ბავშვობის სახელი ბახტიარი იყო. საქართველოში რომ ჩამოვედი, აღარ მოეწონათ, ქართულად აღარ ჟლერსო და ხელახლა მომნათლეს, ვახტანგი დამარქვეს. თავდაპირველად ვერ ვეგუებოდი ჩემს ახალ სახელს; ახლა კი, თუ ვინმებ გასაბრაზებლად „ბახტიარი“ დამიძახა, ძალიან ვპრაზობ. მე ხომ ვახტანგი მქვია, თანაც იმ მეფის სახელი, რომელმაც თურმე თბილისი დააარსა. ამის მერე როგორი ასატანია, ვინმებ „ბახტიარი“ დაგიძახოს.

ამას წინათ ერთმა ჩემმა მეგობარმა მითხრა: „ეჭ, ვახო, თქვენზე ხმები დადის, ისწავლიან, უმაღლესებს დაამთავრებენ, მოიგვარებენ თავიანთ საქმებს და მერე ისევ უკან, სამშობლოში ბრუნდებიანო“.

ეს რომ მითხრა, სიმწრის ოფლმა დამასხა, სიბრაზით გული ყელში მომებჯინა, თავი ველარ შევიკავე და ჩემდაუნებურად ისე გავარტყი, რეტდასხმული მიწას დაენარცხა. მერე ნელ-ნელა ფეხზე წამოდგა, შუბლექრულმა თვალი თვალში გამიყარა და კბილებში გამოსცრა: „უჭ, შე მართლა სპარსო!..“

ამის გაგონებაზე უარესი დამემართა, აღარ მახსოვს, როგორ გაგვაშველეს, ორთავეს ცხვირ-პირი ერთიანად დასისხლიანებული და დაკანკრული გვქონდა. მერე ბევრი ვინანე, რატომ გავარტყი-მეთქი, მაგრამ რა მექნა, ძალიან მეწყინა.

გამოდის, რომ საქართველო მარტო მისი სამშობლო ყოფილა, მე კი ვყოფილვარ აქ დროებით ჩამოსული სტუმარი, რომელიც თურმე ისევ „სამშობლოში“ უნდა დაბრუნდეს. გამოდის, რომ სპარსეთია ჩემი სამშობლო?! არა, მე იქ არასოდეს დავბრუნდები, მე იქ არაფერი დამრჩენია, იქაურობა ბავშვობაში ნანახი სიზმარივით მაგონდება; ჩემი ცხადი და სინამდვილე კი აქ არის, ჩემს დიდ საქართველოში.

განა არ იყო საკმარისი, ჩემმა წინაპრებმა საუკუნების მანძილზე რა ტანჯვა-წამებაც გადაიტანეს სპარსელების ულელქვეშ! რა მინდა მე იქ, რა დამრჩენია? – არაფერი!.. ვინ ვარ მე დღეს საქართველოსთვის? – ყველაფერი!.. რა არის ჩემთვის საქართველო? – ყველაფერი! დიახ, საქართველო ჩემთვის ყველაფერია, ჩემი დიდი სამშობლოა, ის სამშობლოა, რომლის ნახვაც მე ცისარტყელას გარეშეც შევძელი“.

* * *

ფანჯარასთან იდგა ნანა და დაფიქრებული გაჰყურებდა შემოდგომის წვიმიან დღეს. ვახოს დანახვაზე გაეღიმა. „ვერც ვიფიქრებდი, ამდენი თუ ტკიოდა. არა, არა, როგორ წერს?.. „რა არის ჩემთვის საქართველო? – ყველაფერი!“

ნანამ ისევ ფანჯარაში გაიხედა. „ლმერთო ჩემო, დაიწყება ახლა სულ წვიმა, წვიმა და, ვინ იცის, როდემდე გასტანს. ცა ისეთი მოლუშულია და ისე მოხსნა პირი, გეგონება, არასოდეს გამოიდარებს“, – გაიფიქრა და მოსწავლებს გადახედა.

მასში პოლიციანთა, პედაგოგისა და მწერლის ღია პოლიციანთა მუელი, ფეოდოს ერთოვესებიმ გაიცნო 1880 წელს, პუბლინის ღლებზე.

მასში პოლიციანთა აღათეთოვანა კასპიუოსის ჯეხაც დაუსერებელმა "მწერლის ღლებზე", ხომელიც მას ერთოვესებიმ გაუგზავნა. ქალი მწერალს წერს, ხომ ხმელი კახაგავს სიკეთისა და ჭეშმაჩიუბისადმი ჩრდენას, მიმართავს მის სუჟექტონებს: "ღლების" ენთვების ბევრები შემძლია თქვენს მიერ გამოიქმენეთ სიმართლეში მოქალაქეების შემოქმედება მაძიებელს და ვგანიხილო, ჩემს ქვემოთ ისევ ხმით მყარები მინა".

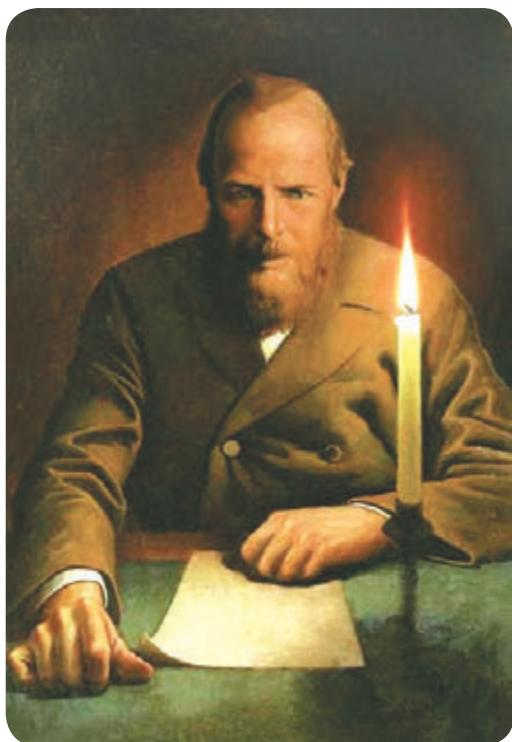
ცნობილია ფეოდოს ერთოვესების მასში წერილი, გაგზავნილი მასში პოლიციანთა სამართლები. ამ ბაზათებში კახაგად იყიდება მწერლის შინაგანი განცყობა, სულიერი ვნებათალება; ვიგებთ, ხოგონი პასუხისმგებლით ეყიდება მწერლისას, ხომ დაკავითეთ ღლის ხელის მიერ გამოიქმენეთ განმითელობის მიუხედავად, აკეთებს თავისი შესაძლებლობის მაქსიმუმს და სხვებისთვისაც აჩანაკუებ იხაჩება.

ერთოვესების მასში ბაზათის შემოქმედებები ვაჩინან, საღაც იხატება მწერლის საგულისხმო ფსიქოლოგიური პოსტურული, მეოთხეული ეხო წერილი ვთავაზობთ.

ფეოდორ დოსტოევსკის ნერიდი მარია პოლიციანთასადმი

„მარტო თავმოყვარეობა როდი მაღაპარაკებს...“

თარგმნა ნუნე ჯავალიძე

ფეოდორ დოსტოევსკი

ლრმად პატივცემულო მარია ალექსანდრეს ასულო!

დღეს, ჩემს პასუხთან ერთად, მივიღე თქვენი მესამე წერილი* და პასუხისთვის მხოლოდ ამჯერად მოვიხელთე წამით დრო.

თქვენ, რა თქმა უნდა, არ დამიჯერებთ, მაგრამ რაც მოსკოვიდან სტარაია რუსში დავბრუნდი, სულ ვწერდი, დღე და ღამე. იცით, ამ დროში დავწერე 15 წაბეჭდ ფურცელზე მეტი. არადა, როგორი მომქანცველი სამუშაო იყო – წანერი სუთჯერ გადავაკეთე და გადავასწორე! ჩემს რომანს უხეიროდ, ჰაი-ჰარად ხომ არ დავასრულებდი, იდეასა და ჩანაფიქრს ხომ არ გავწირავდი.**

2 სექტემბერს, როგორც კი წანერი დასაბეჭდად გავაგზავნე „რუსკი ვესტნიკში“, ვფიქრობდი, მომენტერა თქვენთვის, მაგრამ თავპრუ მეხვეოდა, ნერვები დაწყეტილი მქონდა. გამტეხა და გამანადგურა ეპილეფსის მორიგმა, სასტიკა შეტევამ.

რა წერილებზე, შეიძლება, ვისაუბრო? ჩემთვის წერილის წერაზე საშინელი და დამლელი არაფერია! თუ რამეს ვაკეთებ და ვწერ, ერთიანად ვიხარჯები, წერილის დაწერის შემდეგ კი, იმავე დღეს, უკვე მიძნელდება რომანის გაგრძელება. თანაც, მე ყველაზე უფერულ, არაფრით გამორჩეულ წერილებს ვწერ; განსაკუთრებით კი მაშინ, როდესაც მნიშვნელოვანი რაღაცის თქმა მსურს.

7 ოქტომბრიდან პეტერბურგში ვარ და დამიჯერეთ: ზარი ზარზეა, ყავის დალევის საშუალებასაც არ მაძლევენ; ხან სტუდენტები და ხანაც გიმნაზიელები მოდიან თავიანთი ხელნაწერებით და მთხოვენ, რომ წავიკითხო – გადახედეთ და დაბეჭდეთ რომელიმე ურნალში, თქვენ ხომ ყველა რედაციისთან გაქვთ წაცნობობაო. თუ დამიჯერებთ, დამიგროვდა 30-მდე ასეთი წერილი – ყველა ელოდება პასუხს; მე კი არ შემიძლია, ვუპასუხო. მსურს, დავისვენო, გავერთო, წიგნი წავიკითხო – თქვენც არ მომიკვდეთ! აი, ხვალ, მხატვრული კითხვით უნდა წავრსდეგე ლიტერატურულ ფონდში, ზეგ კი აუცილებლად „რუსკი ვესტნიკისთვის“ რომანის დასკვნითი თავის დაწერას უნდა შევუდგე. ამ დროს ნერვები დაწერილი და სინდისის ქენჯინით მაქვს დამძიმებული: „რას იფიქრებენ, რას იტყვიან ჩემზე ისინი, რომელთაც ვერ ვპასუხობ“.

თქვენ წარმოიდგინეთ, შვილებთანაც კი შევწყვიტე ლაპარაკი; მუდამ დაკავებული და გალიზიანებული თავიდან ვიშორებ მათ. შენ მანამდე ასეთი არ იყავი, მამა! – მეუბნებიან ისინი. ასე გავაძრაზე ყველა, ჩემი დანახვაც არ უნდათ.

ჩემი პოზიციის გამო არამარტო ძალებივით მიღრენენ, ჩემი მისამართით თითხნიან და ავრცელებენ ათასგვარ ცილისმნამებლურ, ულირს ჭორს. იყავით შემწყნარე და გული არ დაგნედეთ ჩემზე!

ცხოვრებაში ოდესმე თუ ვყოფილვარ საქმით ასე დაკავებული და
ხელფეხშებორკილი, სწორედ ამ ზაგეულში. იმის გარდა, რომ რომანი მაქვს
დასასრულებელი, ახლახან პეტერბურგში გამოვეცი დიდტანიანი „მწერლის დღიური“
რომელსაც ბოლო პერიოდში სწორედ ამ სიცხეში ვწერდი. სამუშაოს ასე უზიმოდ
დახვავება, ვფიქრობ, აისახება კიდეც ჩემს ჯანმრთელობაზე. „დღიურის“ ამ
გამოცემას ხვალვე გამოგიგზავნით. წაიკითხეთ და მომწერეთ მასზე რამე. სულიერი
მხარდაჭერისთვის ვსაჭიროებ იმ ადამიანთა მოსაზრებებს, რომელთაც ვაფასებ და
რომელთა გულისა და გონების მჯერა. თქვენ ხომ იმდენი კარგი და კეთილი რამ
მომწერეთ შთაბეჭდილებათა შესახებ, „დღიურმა“ თქვენზე მანამდეც რომ მოახდინა.

ამბობთ, რომ კიდევ ერთხელ გსურთ, მომწეროთ; აუცილებლად შემეხმიანეთ.
გიმეორებთ, მხალოდ თქვენნაირი წრფელი, გამჭრიახი გულის ადამიანს შეუძლია
სხვისი მხარდაჭერა.

მთხოვთ, წერილში გამოვთქვა ჩემი აზრი და გადავჭრა
ძალიან რთული საკითხი, რომელიც, სამწუხაროდ, მეტად
ზოგადია. ჩვენს დროში დარჩა კი ვინმე სულიერი, სევდას
რომ არ ჰგვრიდეს ეს კითხვა? ადამიანი მარად გაორებაშია
და, რასაკვირველია, ამას განიცდის. თუ არ ეიმედება,
რომ იპოვის ყველას ათვის მისაღებ, დამაკმაყოფილებელ
გამოსავალს, გული რომ არ გაუტყვდეს, აუცილებელია,
მოიძიოს თავის საქმიანობაზე მორგებული სხვა, ახალი
გზა, რომელიც მისცემს სულიერ საზრდოს და დაუცხრობს
წყურვილს. ვფიქრობ, ესაა საუკეთესო გამოსავალი.

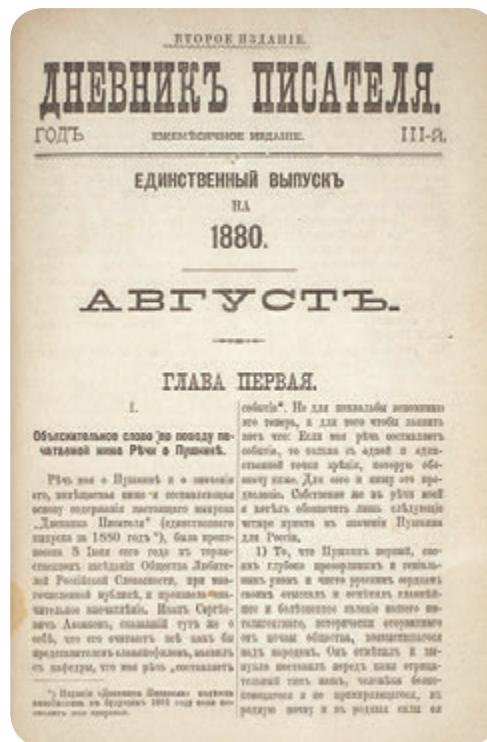
მე მაქვს განსაზღვრული მწერლური სამუშაო, რომელსაც ვეძლევი მთელი გატაცებით, ვაქსოვ მასში მთელ ჩემს მონდომებას, სიხარულსა და იმედს და ამით ვპოულობ გამოსავალს. ასე რომ, თუ პირადად შემეხება კითხვა, ყოველთვის მაქვს სულიერი სამუშაო, რომელიც ერთბაშად მათავისუფლებს დანარჩენი სამყაროს მძიმე გავლენისგან.

ମାଗରାଥ ରା ଜ୍ଞାନ ମାତ, ରନ୍ଧେଲ୍ପାତାପ ଏକ ଅକ୍ଷୟ
ଇଶ୍ଵରୀ ସାଥରୁନାଗୀ, ରନ୍ଧେଲ୍ପାତାପ ମାତ ଗାମଣୀଯାଙ୍କ
ମଦ୍ଦଗରମାର୍କେମବିଦାନ, ତାପୁ ଦିଦାଲନ୍ତେବିନ୍ଦେଶ ଗର୍ବେଦିଶା
ଦା ଗୁଲିଳି ଗାମାଲିଠିବିନ୍ଦେଶିଲ୍ଲା, ଶୁଲିଲି ଆମରିଷଦ୍ରେଲ୍ଲା
ଦା ଉକ୍ତିଫୁଲ୍ଲରୁଶାଦ ମତ୍ରାନ୍ତକୁରେଲ୍ଲା ମି କୃତବ୍ୟେଦିଶାନ,
ଦାଶୁନ୍ଦେଶିତ ଗାଦାନ୍ତକୁରେତ୍ରାଶ ରନ୍ଧ ପିତବ୍ୟେନ୍?

მინდა, გითხრათ ბევრი თბილი და წრფელი სიტყვა, მაგრამ ყველაფერი როგორ ჩავტომ წერილში? შეხვეძრამდე. მიპასუხეთ, თუ სურვილი გექნებათ. ღამეა, ახლა უნდა დავიძინო, რომ ხვალ ახალი ძალ-ლონით სავსე ავდგე. თუ მსმენელი ცუდად მიმიღებს, ნარმომიდგენია, გაზეთებიდან ჩემი მოძულენი როგორ იზიდობენ: „ისე იგი, ეს ნიშნავს, რომ საზოგადოებამ ის უარყო“.

მარტო თავმოყვარეობა როდი მალაპარაკებს; იდეის გამო არ მსურს მივანიჭო მათ ასეთი სიამოვნება. და არ მრცევენია, თქვენ ამაში გამოგიზყდეთ.

მსურვალე და ლრმა პატივისცემით,
თქვენი ერთგული ფეოდორ დოსტოევსკი. 1880 წ.

ეჩიალი მეფეზე ერთხუთ წესის, ამბავს მოძიებ ისტორიულ წიგნებსა და, მით უფრო, სოციალური ქსერის გვეხევბზე; მაგან, ჩოცა ამ სახელმისამართი პირველი გადახდის 300 წლისთვის დაკავშირებით შეიარაღოთ საინტერესო მასალების მოპოვება გადავწყვიტოთ, მივიღინებით გავემგზავრეთ მეფის მშობლიურ ქადაქში.

ბუნებრივია, ვესუუმჩეთ ეჩიალი მეფის ყოფილ სამეფო ჩემის დამატებით მეფის მშობლიურ მეფეებს... ჩვენი ლიხსეული წინაპირის დიდებულ შემოგახენს, თავას, სადაც დაბიძა და გახდაიკვადა მეფე, თვალი შევავდეთ პირად ნივთებს, ჩოცესაც შეხების ეჩიალი მეფე... ამ მშენიერ საუფლოში მისი მესვეების უმეტესობის სათავად უფრთხილებიან.

თუმცა სამოცილებო ღლები იმადაც ლიხება, ჩოც გაბევენო ლიხსეული თელავეცი ქარბალი, სხვადასხვა ებოს მუზეუმის ყოფილ სწავლები მიღვანი, აქეცვაშის, მეცნიერებული, 25 სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი - ღიანა თანირაშვილი; ამაგდანი და ღაულაღავი ადამიანი, ვინა 40 წლის მანძილზე იშვიათი სიფაქიზით იკვლევდა სააქენო ღოფემენტაციას; ის ღლესაც სწავლობს, იძიებს, კომიტეტის ახალ მასაც ეჩიალი მეფის, ახამედ თელავის ლვანიშვილი ადამიანთა ცხოველების ცალკეულ ეპიზოდებს.

ქარბალი ღიანას ღლევანდეცი უჯრილესადი იმითაც საინტერესო, ჩოც სააქენო პირად ნებისმიერი გადახდის უფრო მასალებზე დაყრინობით ავტორი თანმიმდევრობით, გამოჩენილ ისტორიულსთა ნაშრომების განაღინებით გვიყვება მეფე ეჩიალი აქაცხელი უთიორითობების ამსახველი ფაქტების შესახებ. და ყველაზე მთავარი: სუსტი, პასუხი გასცეს ღლესაც ასე საკამათო კითხვას - ვინ იყო მეფე ეჩიალის პირველი თანამეცხედრენი?

ძეგლი ერეკლეს თანამეცხედრენი

ღიანა თანამეცხედრენი

თითქმის 3 საუკუნეა, ქართველი მემატიანენი დაუსრულებლად ყვებიან მეფე ერეკლე მეორის გმირობისა და თავდადების ამბებს. მაგრამ ეროვნული საისტორიო წყაროები მეტად მცირე და ძუნნ ცნობებს გვანვდიან მისი პირადი ცხოვრების შესახებ. ამასთან, ზოგიერთი ეს მოსაზრება ერთმანეთს არ ემთხვევა და საკამათოდ მიიჩნევა.

ვინ იყვნენ მეფე ერეკლეს თანამეცხედრენი?

ერეკლე მეფე რომ სამჯერ იქორნინა, ამაზე ისტორიკოსები თანხმდებიან; თუმცა დღემდე საკამათოა, ვინ იყო ერეკლე II-ის პირველი მეუღლე: ქეთევან ყაფლანიშვილი-ორბელიანი თუ ქეთევან მხეიძე (ან ფხეიძე); მის მეუღლეთაგან რომელს ეკუთვნის ალავერდის ქვის ეპიტაფია ან რომელი მეუღლისაგან შეეძინა მეფეს პირველი შვილი, რომელიც მატიანეში იხსენიება „ვახტანგ კარგის“ სახელით (როგორც ამბობენ, მისი სათონო თვისებების გამო).

ქორის ყაფლანიშვილი თუ ქორის მხეიძე?

ერეკლეს თანამეცხედროვე ზოგიერთი ისტორიკოსი მეფის პირველ თანამეცხედრედ უფრო ქეთევან ვახტანგის ასულ ყაფლანიშვილს ასახელებს; მიუთითებენ წყაროსაც:

კერძოდ, ესაა თეიმურაზ II-ის მიერ (ერეკლეს მამა) ვახტანგ ყაფლანიშვილისადმი გაგზავნილი წერილი, სადაც მეფე სოხოვს თავადს, ერთმანეთს დაუმოყვრდნენ:

ერეკლე მეფის სასახლის გალავანი. ძველი თელავი

„თქვენი ოჯახი ხელმწიფედ მემძახლენი ყოფილან და ჩვენც თქვენი მოყვრობა მოვინდომეთ. ერეკლესთვის თქვენი ქალი მოვეცით და მოყვრობა და ერთობა კიდევ უფრო გავაახლოთ“.

თეიმურაზ II-ის ეს უსტარი, 1909 წლის „საქართველოს სიძველენში“ გამოქვეყნებული, დათარიღებულია 1738 წლით. აქვე ისიცაა აღნიშნული, რომ ერეკლემ ქეთევანზე, ვახტანგ ყაფლანიშვილის ასულზე მართლაც იქორნინა იმავე 1738 წელს.

ამ ვერსიას უპირისპირდება ისტორიკოსი მამისა ბერძენიშვილი. მისი განსხვავებული შეხედულება კი არცთუ უსაფუძვლოა.

ისტორია მუდამ ფაქტების შეჯერებით გაანალიზებულ ამბებს მიჰყვება.

XVIII ს.-ის 30-იან წლებში ქართლ-კახეთი სპარსელების სახელისუფლოა; 1737-

39 წ.წ. ერეკლე ბატონიშვილი (17 წლის) ირანები ნადირ-შაჰის კარზე იმყოფება. მეფის შვილი სამშობლოში ბრუნდება 1739 წლის 13 დეკემბერს.¹

აი, ამ რეალობიდან გამომდინარე, ასკვნის მამისა ბერძენიშვილი: თეიმურაზ II-ის უსტარი დანერილია არა 1738 წელს, არამედ ბატონიშვილ ერეკლეს ირანიდან დაბრუნების, ანუ 1740 წლის შემდეგ.

შეიძლება, ისიც დავუშვათ, რომ მშობლებმა ყაფლანიშვილის ასული მართლაც მოიყვანეს სასახლეში ინდოეთიდან ერეკლეს დაბრუნებამდე.

მით უფრო, რომ ქართული მატიანე ერთ ასეთ საინტერესო ფაქტსაც იცნობს:

სპარსეთში ერეკლე ბატონიშვილის ყოფნის დროს მის მშობლებს ვაჟიშვილისთვის მართლაც უთხოვიათ თავად გივი ამილახვრის ასულის ხელი, თუმცა საცოლე ნიშნობამდე გარდაცვლილა.

თანამედროვე ისტორიკოსთა უმრავლესობა
ქეთევან ყაფლანიშვილს მაინც ერეკლეს
პირველ თანამეცხედრედ მოიხსენებს; თუმცა
მამისა ბერძენიშვილი, სხვადასხვა ისტორიული
მასალის გაანალიზებით, რომელთაგან ყველაზე
მნიშვნელოვანია ვახუშტი ბატონიშვილის
მონათხრობი, გვამცნობს:

მშობლების მიერ შერჩეული ქეთევან
ყაფლანიშვილი ირანიდან დაბრუნებულ ბატონიშვილს
არ შეურთავს², მაგრამ მან „მოიყვანა იმერეთიდამ
ასული ... ფხეიძისა და იქორწინა მის თანა“³.

თავის ნაშრომში ბერძენიშვილი⁴ პირდაპირ
მიუთითებს, რომ „ვახტანგ კარგი, ერეკლე მეფის
უფროსი ვაჟი, იყო ერეკლეს პირველი მეუღლის –
ქეთევან ... ფხეიძის ასულისაგან“.

ერეკლე II-ის შვილიშვილიც, თეკლა ბატონიშვილის
ვაჟი – ალექსანდრე ორბელიანი – პაპის პირველი შვილის,
ანუ ვახტანგ კარგის დედად ასახელებს მხეიძის (ანუ
ფხეიძე) ასულს:

„მეფეთ ... გალავანში ... არის ეკლესია კარის
ლვითისმშობლისა, მეფის ირაკლის მეორის აშენებული,
რომელშიაც ვარაყშერებული მშვენიერი კანკელია და
ეს კანკელი მეფე ერეკლეს შეუწირავს, თავის პირველი
შვილი რომ გარდაცვლილა, მხეიძის ქალთან ნაყოლი“⁵.

მეფე ერეკლე II

ქეთევან მხეიძესთან თანაცხოვრების
მეოთხე წელს ერეკლეს ეპოქის მემატიანე

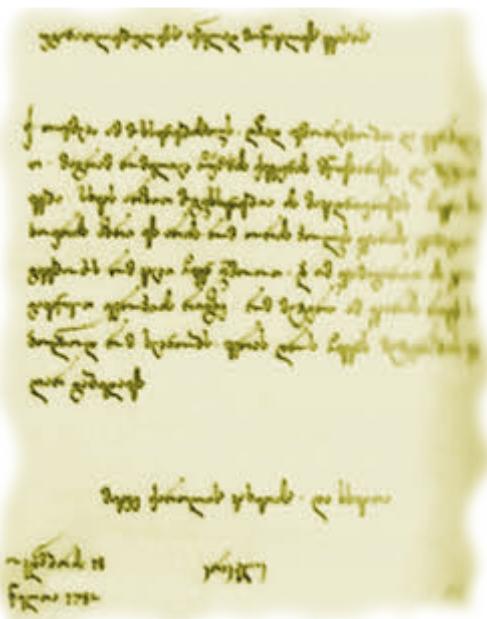
პაპუნა ორბელიანი ასე გვაუწყებს დედოფლის გარდაცვალებას:

„მოვიდა კახეთიდამ ჩაფარი, მოთანა ამბავი საზარელი და ყოველთა შესანუხარი: მეფის
ერეკლეს მეუღლე, დედოფალი კახეთისა ქეთევან დამარცხებულიყო ... მაშინვე წამობძანდნენ და
წაბძანდნენ კახეთის მეფე და დედოფალი (იგულისხმება თეიმურაზ II და მისი მეუღლე – თამარი.
რედ.); თან იახლნენ ქართველთ დარბაისელი სახლეულითურთ. რა ჩამოხდენ ცხენიდამ, ესმათ
ხმა საგლოველი... ცხედარი ... ალავერდს მიასვერეს, თითონ ბატონებმა თელავს გლოვა, ტირილი
ხშირობით, ვითა წესი იყო, ეგრე გარდაიხადეს“⁶.

როგორც მამისა ბერძენიშვილი განმარტავს, ალავერდის საფლავის ქვის ეპიტაფიაც ეკუთვნის
ქეთევან მხეიძეს (და არა ყაფლანიშვილს, როგორც მიიჩნევს ისტორიკოსთა უმრავლესობა);
საფლავის მინაწერში იგი მოხსენიებულია, როგორც ერეკლე მეფის თანამეცხედრე.

პირველი ქორწინებიდან ერეკლე მეფეს ჰყოლია სამი შვილი: ვახტანგ კარგი (გარდაცვალა 18
წლის), რუსულანი (ადრევე გარდაცვლილა) და ერთიც; ვისი სახელიც მატიანესთვის უცნობია.

1 – ომან ხერხეულიძე. ჭიჭინაძის გამოცემა. 2 – ერეკლესგან უარყოფილი ქეთევან ყაფლანიშვილი მონაზენად აღიკვეცა და
დარდისაგან გარდაცვალა. 3 – ვახუშტი ბატონიშვილი, „ქართლის ცხოვრება“. ტ.IV. 4 – „მასალები XIX ს.-ის I ნახევარში
ქართული საზოგადოებრიობის ისტორიისათვის“. 5 – ალექსანდრე ორბელიანი. „თელავი“. 1857 წ. „ხელნანერი“. 6 – პაპუნა
ორბელიანი. „ამბავი ქართლისანი“.

მეფე ერეკლეს ხელნაწერი

არა აშაქიძე

1745 წელს სამეფო კარზე ახალი საქორნილო რიტუალი შედგა. დედოფლად და თანამეცხედრედ ერეკლემ დაისვა თავად ზაალ აბაშიძის ქალიშვილი – ანა აბაშიძე. პაპუნა ორბელიანი ასე აღნერს ანა აბაშიძის გადედოფლების ამბავს:

„მობრძანდა კახთ ბატონი ერეკლე სურამს, გაგზავნეს კაცი იმერეთს და აბაშიძის ზაალის ქალი, მშვენიერი და შემკული ყოვლითა ბრწყინვალებითა, გარდმოიყვანეს ქვიშეთს ანუკა ბატონიშვილი... დაინერა ჯვარი მეფე ერეკლემა და იქმნა ასული აბაშიძისა დედოფლალი ანნა... ამა ამბავთა შინა კახმა ბატონმა ერეკლემ წამოიყვანა დედოფლალი ანნა ქვიშეთით, ჩამოიყვანეს ქალაქსა თბილისისასა, სახლსა მამისა თვისისა, ქართველთა მეფისასა. იყო მეორე ქორწილი და განცხრომა ფრიადი, ვითა იმ დღესა და სიხარულსა გაეწყობოდა“.¹

სამწუხაროდ, ერეკლე მეფისა და ანა დედოფლის თანაცხოვრება დიდხანს არ გაგრძელებულა; ამ ახალგაზრდა და ერთგულმა თანამეცხედრემაც წადრევად დატოვა ეს წუთისოფელი: „1749 წელსა გარდაეცვალა დედოფლალი ანა და დასაფლავდა მცხეთას“.²

„დედოფლალი კახეთისა ანა დამარცხდა... იქნა გლოვა, მწუხარება ფრიადი, იქნა წმიდა კრება და... ტირილი უჯერო, კერპური გლოვა ყოველდღე დააყენეს“, – წერს პაპუნა ორბელიანი.

ანა დედოფლის საფლავის ეპიტაფია გვაუწებს:

„...რომელი ოდესმე ვიყავ ანნა, ასული აბაშიძისა, ხოლო ჰსძალი ქართველთა მეფის ცხებულის თეიმურაზისა და სატრფო ფერცხალი (იგივე ნეკნი. რედ.) ირაკლი კახთა მეფისა. არამედ ჩემთვის დიდება ესე ყოველივე აქ დაშრტა...“

ანასაგან ერეკლეს შეეძინა ორი შვილი – გიორგი და თამარი. გიორგი XII – იყო ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფე; თამარი კი ცნობილი სარდლის – დავით ორბელიანის მეულლე.

დარეჯან ლალიანი

1750 წელს ერეკლე მეფემ მესამედ იქორწინა დადიანის ქალზე, არასრულწლოვან დარეჯანზე; და მასთან ერთად თითქმის ნახევარი საუკუნე გაატარა. დარეჯანი იყო სამეგრელოს მთავრის – ოტია დადიანის ძმის – კაცისა ასული.

როგორც ამბიქნ, დარეჯან დედოფლალი გამოირჩეოდა ამბიციურობით, მაგრამ სხვაც უნდა ითქვას: ის ყოველთვის სკეპტიკურად აფასებდა რუსეთის იმპერიასთან დაახლოებას. ერეკლეს ურჩევდა კიდეც, არ დაედო 1783 წლის გეორგიევსკის ტრაქტატი. მას არაერთხელ ლიად უთქამს, რომ რუსეთთან ურთიერთობა საქართველოს არანაირ სიკეთესა და სარგებლობას არ მოუტანს.

აი, როგორ აღნერს მემატიანე ერეკლესა და დარეჯანის ქორწილს:

„...ითხოვეს ქალი დადიანისა დარეჯან მეფის ერეკლისათვის... მზა ექმნა რიგი ქორწილისა მეფეს თეიმურაზ ცხონებულს და შეიქმნა ქორწილი და სახლსა მტკვრის პირას, შუენური და შემკული ყოვლით კერძო. იყო შვიდის დღეს და ლამეს შვება და განცხრომა უზომო, რომ ერთი ამისთანა სიხარული არ გვენახა... დადგინა მეფემ ერეკლემ დედოფლალი დარეჯან სახელსა მამისა თვისისასა“.³

დადიანის ასულმა თელავის სასახლეც სრულად დაამშვენა.

აი, როგორი განცდით იგონებს და რას წერს ერეკლეს შვილიშვილი, მეფის სათაყვანებელი ასულის – თეკლას ვაჟი – ალექსანდრე ორბელიანი დედისაგან მოსმენილს:

„მე მოგითხობთ მეფის ირაკლის მეორის ამბავს, მხოლოდ თელავისას, რაც შემიტყვია სარწმუნო პირთაგან... ერთ დროს მეუე ირაკლიმ დის გამოჩენილი პურობა გარდიხადა თელავს იმ თავის სალხინოში, სადაც გაღობა, სიმღერა და ლილინი, მხიარული სიხარულით გარდიხდებოდა წარჩინებულთ ნადიმზე... დასრულდა ნადიმი და მეუე გამობდანდა უცხოთ მორთული გარეთ... საქართველოს გამოჩენილ ვაჟაპატ გადახედა დიდის სიამოვნებით, იმ ვაჟაპატთა, რომელთა მტრის დამარცხება არ უჭირდებოდათ... მცირე ხანი აღარ გამოხდა. ოქროთ დახატულის ცხენით დედოფალი დარეჯან მობდანდა სადედოფლოს წითელი ხავერდის ნამოსასხამით... ეს დრო იყო გაზაფხული, დღესა მშენები... მეუე ერეკლეს ეს რაზმი რომ ენახა ვისმე დართული, დაკაზმულები, ოქრო-ერცხლყაწებიანი, თვალისოფასი სანახავი რაღა უნდა ყოფილიყო?“¹

მათ ერთად თითქმის საუკუნის ნახევარი განვლეს. თანაცხოვრების უმძიმეს წლებში ბევრი დათმეს და გადაიტანეს, ბევრჯერ დაძლიერ და გაიმარჯვეს; თუმცა, განა რაა ამ წუთისოფელში მარადიული? ძალზე ფასეულია ალექსანდრე ორბელიანის მოგონება და ჩვენც მივყვეთ ამ ჩანაწერს, რომელიც გვამცნობს დიდი ხელმწიფის დაუძლურების ამბავს:

„ახლა მეფეს ირაკლის უკანასკნელი უამი ვთქვათ. ალა-მაჰმად-ხანის მესამე წელიწადზე მეუე ირაკლიმ განჯის ციხე რომ აიღო, იქ ავად გახდა, იქიდან ავანტყოფი წამოვიდა და დარეჯან დედოფლის სასახლეში დადგა ავლაბარს. ეს იყო ან სექტემბრის გასული ან ოქტომბრის დამდეგი 1797 წელსა. ტფილისში იმისთვის მივიდა... ზარდაცემული იყო მეფე ირაკლი, უბედურად ხადა თავს... იდგა ამ უამს ავლაბარს, დარეჯან დედოფლის გაკეთებულს სახლში, საიდგანაც დედოფლალს მისწერა უკანასკნელი წიგნი თელავში“.

უკანასკნელი წერილი სამშობლოს
წინაშე ვალმოხდილი, მაგრამ ახლა უკვე
სულიერად გატეხილი მეფისა, უნუგეშოა;
რადგან არ ძალუძს უკვე, თავის ხალხს
უმსახუროს; მხოლოდ ერთი იმედილა
დარჩინა: თბილისიდან ჩავიდეს მშობლიურ
თელავში, მოინახულოს „უსატროფიალესი
დედოფლალი“ და სანამ სულს მიაბარებს
წმინდა მიწას, წვრილად შეატყყობინოს
ერთგულ თანამეცხედრეს, რაც გულს დარდად
შემოსწოლია.

ძნელია, აულელვებლად წაიკითხო ერეკლე
მეფის წერილი, გაგზავნილი დარეჯან
დედოფლისადმი (ესეც ალექსანდრე
ორბელიანის ჩანაწერებიდანა):

„ოჳ, ჩემო უსაყვარლესო დედოფლალ
დარეჯან! დილაზე რომ გამოვალ, ქალაქ
ტფილისისკენ გადავიხედავ, საშინელი
მწუხარება ამიტანს, მაშინვე თავბრუ დამეხვევა, თვალთ დამიბნელდება, ბარბაციო შინ შევალ,
ტახტზე დავეცემი და მწარეს ქვითინს ამოუშვებ უბედური. თუმცა სხვადასხვა ბევრს ნუგეშს
ვეუბნები ქალაქის მცხოვრებთ, მაგრამ ეს არის, მე ვეღარ გამოგადგები. ახლა ამის მეტი
ნუგეში აღარა დამრჩომია რა, ჩემო უსატროფიალესო დედოფლალო, რომ ჩქარა მოვალ თელავს
შენთან. ლმერთს მივართმევ სულს და ვისგნითაც უბედური ყოფილა ჩუენი ქვეყანა, ანუ ჩუენი
ოჯახი, იმასაც წვრილად შევიტყობ.“

ძველი თბილისის ხედი. წიგნი ჩერნეცოვის ნახატი. 1830 წ.

შენი ერეკლე.

ეხეკლე II, ხოგონი ხელინიფებოდა ღირ მეფეს, ღახეჯან ღეღოფალთან ეხთად განამჟავებდა ქვეყანას ღა მის მომავალს; ღებინსა ღა ჭიქში ქახთევების ჭიქისეფაღმა ლიქსევად ილვანა; ისე, ხომ ახავის შეეშინდა, ლაღაცი ას იქადება, მამეცს უეხოგება ღა ახასოებს ღალდა ას შემრჩნია; ქვეყნის ღამოუებობისათვის მებედობ უშიშა მეომახს - მეფე ეხეკლე II-ს ქვეყნის ისტორიაში თავისი გამოჩერები აღგიღი უჭიქავს.

მეფე ეხეკლე გახდაიცვადა 1798 წლის იანვენის ღასანყისში, გამოენისას, თეღავის სამეფო სასახლეში, იმავე თოახში, საღაე 78 წლის წინ ღაიბადა.

ღახეჯან ღეღოფალი გახდაიცვადა 1807 წელს, ჩესეთში, საღაე იძულებით გადასახლეს. ღაუჩალებია ჟაფარებულები, ალექსანდრე ნევერის სახელმის ხაჟების ეკლესიაში.

ეხეკლე მეფეს თავისი შვილების უმხავესობა (19 შვილი) სწორე ღახეჯან ღაიბანისგან შეეძინა.

სულსულელის საძეფო

ცუცუ ჯანელიძე

იყო ერთი სახელგანთქმული ქვეყანა, სახელად უვიცია, რომლის ხელმწიფე გახლდათ სიბრძნითა და სიკეთით ქებული, სახელად სულსულელი. როგორც ყველა მეფეს, სულსულელსაც გვერდს უმშვენებდნენ ჭკუისკოლოფი მრჩევლები – ზეპრა და ჰოპ-ჰოპი, იგივე ჰოპი, როგორც მას შინაურობაში ეძახდნენ. მართალია, წერა-კითხვა არც ერთმა არ იცოდა, სამაგიეროდ, გამოირჩეოდნენ ხელქვეითებისთვის ეგზომ საჭირო ისეთი თვისებებით, როგორიცაა ენატანიობა და პირმოთნეობა.

ზეპრას შეეძლო, მბრძანებლის ბიბილოსთან ზეპირად (ანუ ზეპრად) ჩამოეჭიოჭიებინა დროული და ფრიად საჭირო თავისი ვარაუდები, ხოლო ძვირფასი ჰოპი მეფეს მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების მიღებას უადვილებდა ყოჩალი შეძახილით: „ჰოპ!“, რაც ბოლოს გვირგვინდებოდა „ტაშისდამკვრელთა საზოგადოების“ მხურვალე ოვაციებით.

ცხოვრობდა ნეტარი სულსულელი სრულ ჰარმონიაში უვიციელებთან ერთად და ბედით კმაყოფილი ფიქრობდა, სხვა დიდებისთვის კიდევ რა მაკლია, კიდევ რით შეიძლება, ჩემს სამეფოს უფრო შორს გავუგდო სახელიო.

ზეპრამ და ჰოპიმ ურჩიეს, ხელმწიფე, გაგვიგია, მეფები ბედაურებს აჯიბრებენ ერთმანეთს, მოდი, ჩვენც გავმართოთ დოლიო. სულსულელს ჭკუაში ჩაუჯდა კარის ერთგულთა რჩევები და ბრძანა, სასწრაფოდ დაეწყოთ დოლისთვის მზადება.

სადღა ჰყავდათ სახედრები უვიციელებს? ამიტომ სახელდახელოდ თეთრად გადალებებს ერთი ჩაქჩაქა სახედარი, ჩლიქები ოქროს ქოშებში გააყოფინეს, თავზე და კუდზე ნამდვილი ცხენივით ფაფარი და ძუა დაუმაგრეს და ხელმწიფეს წარუდგინეს.

რადგან სულსულელს წარმოდგენა არ ჰქონდა ნამდვილ ბედაურზე, სახედარი დიდი პატივით მიიღო, აბა, შენ იცი, შენი იმედი მაქვსო. სახედარს დიდად ეამა მბრძანებლის შექება და კინალამ წამოიყროყინა, მაგრამ ზეპრამ და ჰოპიმ უმალ ჩააცხრეს მისი აღტკინება.

დოლისთვის დანიშნულ დღეს ერთი ბედაური მართლა ჩამოვიდა შორეული სოფლიდან, მაგრამ ის რა სათვალავში ჩასაგდები იყო ალისფერი ბაფთებითა და ოქროს ზანზალაკებით დამშვენებულ სახედართან! საბრალო ბედაურს ჩლიქებზე ხეირიანი ნალიც არ ჰქონდა აკრული. ერთ უბრალო რკინის ნალს კი, ალბათ, რომელიმე სოფლელი მჭედლის ნახელავს, გამხმარი ტალახი აკვროდა.

დოლში მონანილენი მაყურებლის წინაშე წარდგნენ. მთელი უვიცია აღფრთოვანებული იყო სახედრის ბედაურობით. „ტაშისმკვრელთა საზოგადოებას“ ტაშის დაკვრისგან ხელები გადაყვლეფოდა, მაგრამ მაინც ფეხზე იდგა და განაგრძობდა ოვაციებს.

დოლი! დოლი! – გუგუნებდა უვიცია.

ზეპრამ მეფესა და მთელ უვიციას ხმამაღლა მიმართა:

– თქვენო უდიდებულესობავ, ბრძენო სულსულელო და ძვირფასო უვიციელებო, დღეს გამოჩნდება, ვინაა უვიციელთა შორის ლირსეული.

ზეპრამ ყველას თვალწინ გაშალა მეფის ღერბიანი გრაგნილი და ისე, რომ შიგ არც ჩაუხედავს, ზეპირად გამოაცხადა:

– დოლი ადგილზე ჭენებით!

ჩაპბერეს საყვირს და დაიწყო დოლი.

ყველას გასაკვირად, ბედაურს ყურიც არ გაუპარტყუნებია
ზეპრას სიტყვების, საყვირის ხმისა და გულშემატკივრების
ყიუინზე; იდგა გაუნძრევლად და ხან გულგრილად
ფრუტუნებდა, ხანაც კუნთების თამაშითა და კუდის
ტყლაშუნით წუნკალ ბუზებს იგერიებდა.

გულშემატკივრებისგან გამხნევებული სახედარი ჯერ
ადგილზე ათოხარიკდა, მერე კი ადგილზევე ისე გააჭენა,
კინალამ იქაურობას გასცდა. ბოლოს მაინც კეთილგონიერებამ
სძლია, ოქროსქოშებიანი ჩლიქები სტარტსა და ფინიშს შუა
მყარად დააბჯინა და ოფლში გახვითქულმა პუბლიკას ამაყად
გადახედა. კაცმა რომ თქვას, ცოტა ამბავი ხომ არ არის
ადგილზე ჭენება!

უვიცია სიხარულისგან ზანზარებდა, ბედნიერების
ყიუინა ცას სწვდებოდა. გამარჯვებულ სახედარს პირველი
ბედაურის მედალი, ბაჯალლო ოქროსგან დამზადებული,
თვით სახელგანთქმულმა სულსულელმა დაჰკიდა, მართალია,
ბედაურისთვის შეუფერებელ, მოკლე, მაგრამ მაინც ამაყად
ანეულ ყელზე. სახედარი ცრემლებს ვერ იკავებდა, მგონი,
მართლა ბედაური ვარო.

ყველა ბედნიერი იყო; მხოლოდ სოფლიდან ჩამოსული
ბედაური იჩეჩდა მხრებს, ამ გაუგებრობაში როგორ მოვხვდი,
სადაა დასაკარგი დრო, სოფელში საქმის მეტი რა მაქვსო.

უვიციაში დიდხანს იყო სალაპარაკო დოლის ამბები, ყველას პირზე ეკერა
გამარჯვებულის სახელი (ახლა გაგიმხელთ) – ქვართხუ. მედალოსანი სახედარი დიდ
პატივში ჰყავდა მეფესაც: ქერის მაგივრად რჩეული ხორბლის თავთავს აქმევდა,
უბრალო თავლის ნაცვლად მეფის საუკეთესო აპარტამენტებში ისვენებდა და
დაბორიალებდა.

ზეპრასა და პოპის მრავალჯერადი გაფრთხილების მიუხედავად, ჩვენი ბედაურივით
სახედარი ყროყინის სურვილს მაინც ვერ იოკებდა; ამიტომ ზოგჯერ, როცა
ყროყინისმაგვარ ბგერებს მოგუდულად მაინც ამოუშვებდა, დაფეთხებული აქეთ-იქით
იყურებოდა, ვინმე ყურს ხომ არ მიგდებსო. თუმცა ყური რომც დაეგდოთ, აზრად
ვის მოუვიდოდა, რომ ასეთი მშვენიერი ბედაური ყოვლად შეუფერებელ ბგერებს
შეაფრევევდა გარემოს.

ერთხელაც სულსულელმა ეტლით
გასეირნება მოიგუნება და თან
ბედაურის ხლება ბრძანა. ოქროს
ქოშებზე ამხედრებული სახედარი
აქოშინებული მისდევდა მეფის ამალას.
მალე ყველანი დიდი მდინარის პირას
აღმოჩნდნენ. სულსულელმა ბრძანა,
მინდა, ეტლიანად მეორე ნაპირზე
გადამიყვანოთო. ვერავინ ბედავდა,
მდინარეში პირველი შესულიყო.

უცებ, სად იყო და სად არა,
საიდანლაც ჩვენი სოფლელი ბედაური
გამოჩნდა, მეფეს და მის მხლებლებს
გულგრილი მზერა შეავლო, მდინარეში
აუღელვებლად შეცურა და სულ მალე
მეორე ნაპირზე მშვიდობით გასული
კმაყოფილებით აჭიხვინდა.

სულსულელმა მოისურვა, ახლა თავის ბედაურსაც გადაეცურა მდინარე. საბრალო სახედარს რა უნდა ექნა, რის ვაი-ვაგლახით შევიდა მდინარეში და შუამდეც კი არ იყო მისული, რომ ადგილზე გაშეძა. რა ხდებაო, გასძახა მეფემ. სახედარს თავისი გასჭირვებოდა, ქოშები ფსკერზე, ქვიშაში ჩაფლობოდა, მაგრამ მეფეს მაინც ეშმაკურად უპასუხა, აქედან ძალიან ლამაზი სანახაობა იშლება და მისი ცეკრით ვტკბებიო. არიქა, ჩვენც შევცუროთ, არ ჩამოვრჩეთ მამაც ბედაურსო, ბრძანა მეფემ.

მხლებლებმა ეტლი დაძრეს და, ის იყო, შუა წყალში მდგარ სახედარს გაუსწორდნენ, რომ იგი უცებ რაღაც უცნაურად დატრიალდა, ერთი წაიყროყინა და მკვდარი თევზივით გულალმა ამობრუნდა. თურმე საბრალო ქოშებიდან ჩამოვარდნილიყო!

უშველეთ, ჩემს ბედაურს უშველეთ, გადაარჩინეთ, აყვირდა სულსულელი. მსახურები შემოეხვივნენ სახედარს და ამ გაწევ-გამოწევაში, რაც ზედ ესხა, სულ ერთიანად შემოაპუტეს. წყალში მოტივტივე სახედარს საღებავიც გასცლოდა და ვირისფერი

დაბრუნებოდა. სულსულელი გაკვირვებული უყურებდა ბედაურის სახეცვლილებას; ამიტომ მოიწადინა, ახლოდან ენახა, რაც მოხდა.

ამასობაში სახედარმა უკანასკნელი ძალ-ლონე მოიკრიბა, აქაოდა, ეგებ ნაპირისკენ გავცუროო, ჰყარა ტლინკი და მოულოდნელად ისეთი უთავაზია თავისი ლონიერი უკანა ფეხები მეფის ეტლს, რომ, მტრისას, რაც იქ ამბავი დატრიალდა:

ჩვენი სულსულელი თავის ეტლიან-მსახურებიანად წყალში თავდაყირა ამოტრიალდა! ეტლი, რა თქმა უნდა, იმწამშივე ფსკერისკენ დაეშვა, ხოლო მეფე და მისი ამალა დინებამ ზღვისკენ ისე წაიღო, როგორც სხვა ჩვეულებრივი მოკვდავნი მიაქს დროდადრო. მდინარე ხომ თავის წესს არასდროს ღალატობს და გამონაკლისს თვით მეფებთანაც არ უშვებს.

სახედარმა რის ვაი-ვაგლახით გამოალნია ნაპირზე და ბედნიერმა იმით, რომ ცოცხალი გადარჩა, ერთი შვებით დაიყროყინა. კაცმა რომ თქვას, უკვე მობეზრებული ჰქონდა ძალად ბედაურობა და გულის სილრმეში თავისი ძველი, სახედრული ყოფა მონატრებოდა კიდეც. ამიტომ იქვე ბუჩქნარს შეერია და ბალახის წიწვნა დაიწყო.

დრო იყო, პატრონს დაბრუნებოდა და ისე ეცხოვრა, როგორც მის ჯიშსა და ჯილაგს შეშვენდა. დროდადრო კი გახედავდა ალმაცერად მეორე ნაპირზე ლაღად მონავარდე ბედაურს, მაგრამ თავისი სახედრული ჭკუით ვერ სწვდებოდა, მაინც რით ჯობდა მასავით ოთხფეხზე მდგარი და თითქმის მსგავსი ცხოველი, ან რა ისეთი

ხილი იყო თავისუფლება, რომლის გამო ბედაურმა არაფრად ჩააგდო მეფის მიერ წაყენებული პირობები, უარი თქვა ადგილზე ჭენებასა და იმ პრივილეგიებზე, რასაც მორჩილებითა და პირმოთნეობით მოიპოვებდა.

ჴო, სულსულელი... მასზეც ჩაფიქრდა ერთხანს სახედარი, მაგრამ მისმა ტვინმა ვერ გაუძლო ამ დატვირთვას, ერთი-ორჯერ თავი აქეთ-იქით ჯიუტად გააქნ-გამოიქნია, თითქოს აბეზარ ბუზს იშორებსო, და სახლისკენ სახედრული, მოკლე ნაბიჯებით წაჩაქჩაქდა.

6 წლის იყო ღიანა მიქაშვიძე, სკოლაზე პირველი ხომ გაიყვანეს და ჩოლიც ანდეს. პატიოლიტებად კი ჰყავდა სოხუმის თეატრის მაშინდელი წამყვანი მსახიობები - უმშვერესი მაჩინე თბილელი და მამამისი - ნიკოლოზ მიქაშვიძე.

ესპანელი ეხამაცუების გახსნა ღონისძიება "მენალის ჯადოქაში ყოდი" დაგა სწობილმა მსახიობმა და ჩეჭისომამა, ქადაქის კოლეგიმა, ტექნიკური გხანელის მეგობარმა ცეო ჭერიამ. ეს იყო ზესაც 75 წლის წინათ, 1945 წელს. პოეტი ხუკა ბერებავაშ მაშინ "ჰაკასა ღიას" მიუძღვნა ღესიც, ხმელიც ღაიბეჭდა საბავშვო ექნაც "ღირაში".

საქათვეველსა და აფხაზეთის დამსახურებელი ატყისტი, თავის თავს უხუცეს მსახიობად ხომ მიიჩნევს, ღლესაც მომხიბელი და თეატრზე უზომდო შეყვანებელია.

ეს თუ მშობლა გიყვახს თეატრი, მით უფრო, სოხუმის, ქარბაკონ ღიანასთან საუბაში ღაბაშენებს იმ წახსულში, ხმელმაც მას ამღენი სათქმელი, ღამაზ ღლებად აკინძული ამღენი მოგონება ღაულოვა.

ღიანა მიქაშვიძის ჟებრიუაცია სწორები იმ ჩვენი ქახთული ქადაქის, გუშინდელი სოხუმის ფხაგმენტებია. აქვე იმასაც ალენიშნავთ, ქარბაკონი ღიანა ახსელებს მემაბას საგულისხმო წიგნზე, ხმელიც მჟიოთხველს უამბობს სოხუმის ქახთული თეატრის თავგადასავალს, გაახსენებს ქახთველი და აფხაზი მსახიობების ხელშეწებელთვის მოუყვება ბევრისგან ღავინყებელ, ასე საინტერესო, თეატრალურ ეპიზოდებს.

შეკორდერელი, ეს არ გახსოვდეს

ლიანა მიქაშავიძე

რაჭომაზ დათმო ხერნა

შენი წარსული იმით იწონება, რამდენად გადააფასებ წლების სიმძიმეს. აუცილებელია, მოვიხედოთ უკან და ჩვენს გვერდით ისევ დავინახოთ ღირსეული ადამიანები; ამქვეყნიდან წასულები, ხშირად შენს ბიოგრაფიასაც რომ ალამაზებენ, ამდიდრებენ.

მეც გავიხსენება...

ვინც არ იცის, მისთვის დღეს ძნელი წარმოსადგენია, რომ საქართველოს, რუსეთისა და ნიუ-იორკის მედიცინის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, სახელგანთქმული ინფექციონისტი, საზოგადო მოღვაწე, ეროვნულ მოძრაობაშიც გამორჩეული და არაორდინალური ქართველი – ვახტანგ ბოჭორიშვილი იყო თეატრის რეჟისორი.

მეტიც: სარეჟისორო კარიერა დაასრულა სოხუმის დრამატულ თეატრში. ეს იყო 1945 წელს.*

იბ დროს სოხუმის ქართული თეატრის დასის წევრი გახდა კინოსა და თეატრის მშვენება, მაშინ ძალიან ახალგაზრდა – მარინე თბილელი (ის თბილისიდან ჩამოიყვანა აფხაზეთის კულტურის სამინისტროს განყოფილების გამგემ – გიორგი გულიამ).

მაშინ 6 წლის ვიყავი, თუმცა ამ ორ ხელოვანთან დაკავშირებული ჩემი მოგონებები მახსოვს და მიყვარს.

ცნობილმა სოხუმელმა მსახიობმა და რეჟისორმა ლეო ჭედიამ დადგვა გარსია ლორკას – „მენალის ჯადოქარი ცოლი“. მენალეს მამაჩემი – ნიკოლოზ მიქაშვიძე, მის ცოლა – მარინე თბილელი, მათ შვილს კი – მე ვთამაშობდი.

ფაქტობრივად, სცენაზე ჩემი წათლობა შედგა ამ პატარა როლით, წარმოდგენით, რომელიც დიდხანს სრული ანშლაგით მიდიოდა. რეპეტიციებიც მახსოვს. ისიც, ულამაზესი მარინე თბილელი ხელს რომ ჩამჭიდებდა და ავანსცენაზე გამიყვანდა. სოხუმელი მაყურებლებით გადაჭედილი დარბაზის ის პირველი ტაშიც და ემოციაც ხშირად ჩამესმის.

ბატონი ვახტანგიც მახსოვს: მაღალი, თხელი, წარმოსადეგი და მუდამ მოუსვენარი სახით. ნიჭიერი ადამიანი, ქართულსა და ქართველზე უზომდ შეყვარებული, უცნაურობითაც გამოირჩეოდა, ანუ იყო უცნაურად პრინციპული, ძალიან მართალი საკუთარ თავთან. თეატრიდან ამიტომაც წავიდა; არადა, ძალიან უყვარდა სცენა, თავისი პროფესია.

მარინე თბილელი,
მენალის ცოლის როლში.
სოხუმი. 1945 წ.

* – ვახტანგ ბოჭორიშვილი სწავლობდა თბილისის თეატრალური ინსტიტუტის სარეჟისორო ფაკულტეტზე; სოხუმში ჩამოსვლამდე იყო თელავისა და რუსთაველის თეატრების მსახიობი, რეჟისორი.

ვახტანგ ბოჭორიშვილი

ვახტანგ ბოჭორიშვილის უკანასკნელი სარეუსისორო ნამუშევარი იყო „ხევისძერი გოჩა“. მაშინ ბევრ თეატრში იდგმებოდა არა ყაზბეგის, არამედ დრამატურგ სანდრო შანშიაშვილის ამავე ნაწარმოების მიხედვით შექმნილი ხუთმოქმედებიანი დრამა.

ყაზბეგის, უკვე აღიარებული მწერლის ამ ერთ-ერთი უკანასკნელი და გამორჩეული რომანის დადგმა ვახტანგ ბოჭორიშვილმა გადაწყვიტა არა შანშიაშვილისეული ინტერპრეტაციით, არამედ ავტორისეული ქვეტექსტების, ეროვნული განწყობის გამძაფრებით. სხვათა შორის, ძიძიას როლს თამაშობდა მარინე თბილელი.

როდესაც მთავრობის წევრები სპექტაკლის ჩაბარებაზე გამოცხადნენ (მაშინ ეს პრემიერის წინ სავალდებულო პროცესად ითვლებოდა), დამდგმელი რეუსისორისგან კატეგორიულად მოითხოვეს, შეეცვალა გარკვეული მიზანსცენები.

– ბაბუას ერთი ასეთი კორექტივაც უნდა შეეტანა სპექტაკლში – ხევისძერი სცენაზე წითელი დროშით უნდა გამოსულიყო, – თქვა ერთ-ერთ ინტერვიუში ვახტანგ ბოჭორიშვილის შვილიშვილმა, ვახტანგ იაშვილმა, – აფხაზეთის მაშინდელი საოლქო კომიტეტის მდივანი გაოგნებულა, როდესაც ახალგაზრდა რეუსისორს მისი არანაირი მითითება არ გაუთვალისწინებია.

„მე შემოქმედი ადამიანი ვარ და სახელისუფლო შეკვეთით სპექტაკლებს ვერ დავდგამ!“ – ბრძანა მაშინ ბატონმა ვახტანგმა, რეუსისორმა, რომელიც სამომავლოდ სრულიად ახალი, „თავისი თეატრის“ შექმნაზე ოცნებობდა. არ დაუთმო პარტიულ ნომენკლატურას, მაგრამ დათმო სცენა, საყვარელი საქმიანობა. ერთ დღეს დატოვა სოხუმიც და თეატრიც.

1946 წელს ვახტანგ ბოჭორიშვილი უკვე ხარკვდის სამედიცინო ინსტიტუტის სტუდენტი იყო. მერე გახდა ცნობილი ექიმი და გამოჩენილი პიროვნება, რომელმაც სიცოცხლის ბოლომდე სამშობლოსთან ერთად იცხოვრა.

უკანასკნელი როლი თუ?!

სოხუმი – აფხაზეთის ეს უმშვენიერესი ზღვისპირა ქალაქი მუდამ პოეტებისა და მწერლების, და საერთოდ, ხელოვანთა შთაგონების წყარი იყო.

– სოხუმი ზღვისა და ტალღების გამო მიყვარს; მათი ხმები გამუდმებით მეძახის; ამიტომაც ვარ აქ ხშირად; სანაპიროც მუდამ გულთბილად მმასპინძლობს, – იტყოდა თურმე გალაკტიონი და მერე დაამატებდა:

– ზღვა იმდენად ზვიადია, შენც გინდა, მხოლოდ მედიდურად, მხოლოდ ზემოდან დასცექეროდე მას. სახლი ამიტომაც ავიშენე სოხუმის მთაზე...

ისინი, სანაპიროს გრძელ ხის სკამზე ჩამომსხდარნი, ბევრჯერ უნახავთ სოხუმელებს: გალაკტიონი და ჩვენი დასის წევრები – ქსენია დოლიძე (რეუსისორ გოგი დოლიძის მამიდა), მამაჩემი ნიკოლოზ მიქაშვიძე და ლეო ჭედია (მსახიობი და რეუსისორი).

ერთხელ მათ შორის, იმ გრძელ ძელსკამზე მეც აღმოვჩნდი. მაშინ ბავშვი ვიყავი და ვერ ვაცნობიერებდი, რას ნიშნავდა, ასე ახლოს ყოფილიყავი დიდ გალაკტიონთან, ვის სიდიადესაც გალაკტიონზე მეტად ვერავინ ვერასოდეს ჩაწვდა. პოეტის ხმა, რომელიც დღემდე ვერავის შევადარე, ახლაც ჩამესმის:

– მე ახლა ზღვას ვეფერები!

ისინი, ჯერ კიდევ ახალგაზრდები, თბილისში სწავლისას დამეგობრებულან. და განა რაზე ისაუბრებდნენ? სიყვარულზე, რომელიც მათთვის თეატრიც იყო, ლიტერატურაც, პოეზიაც, ურთიერთობებიც და სანაპიროს ის უცვლელი ძელსკამიც, რომლისკენაც მარადმოუსვენარი ტალღები მათ მუდამ ერთმანეთთან შესახვედრად უხმობდა.

ქსენია დოლიძე

გავა დიდი დრო და „სული, ვედრებით განაოცები“ ძალიან პოეტურად მოყვება უჩუმრად წატარები სიყვარულის ამბავს.

სოხუმში, ტრაპეციის მაღლობისკენ, ბარათაშვილის ქუჩაზე მდგარი „მსახიობების სახლი“ ყველა სოხუმელმა იცოდა. ქართული და აფხაზური დასების ბევრი წევრი ამ ხუთსართულიანი კორპუსის მობინადრეები იყვნენ.

ქალბატონი ქსენია დოლიძეც ჩვენი მეზობელი იყ.

მარტო ცხოვრობდა. არასდროს გათხოვილა, შვილიც არასდროს ჰყოლია, მაგრამ ახალისებდა ახალგაზრდებს შორის ყოფნა და ლამაზი ამბების გახსენება. **თეატრი იმდენად „ჩემია“, ასე მონია, ამ სიყვარულის გარეშე არასოდეს მიცხოვრიაო, – იტყოდა და იქვე, თითქოს სათქმელს რაღაც დააკლოო, გაღაკტიონის ნაცნობ სტრიქონებსაც მოუხმობდა: მაგრამ გახსოვდეთ, „სიყვარული სასახლეში მხოლოდ ერთხელ მოდის“.**

ვხვდებოდით, ამ ფრაზასთან ერთად იმ ერთი ადამიანის ვინაობასაც გულში ფარულად რომ ინახავდა. ჩემი დაუინებული თხოვნის შემდეგ ერთხელაც „შემპირდა“, აბა, რას ვიზამ, გეტყვიო...

ერთ დღეს ნაცნობმა ექიმებმა ის სუფრაზე მიიწვიეს. მანამდე ჩემთან შემოიარა. მე მიკითხა, მაგრამ შინ მარტო დედაჩემი დახვდა. ახლა ძნელია, ივარაუდო, რა უნდოდა: წვეულებაზე უბრალოდ ჩემთან ერთად წასვლა, თუ ეს უფრო იყო ქვეცნობიერი მოუსვენრობა, მის გვერდით ვყოფილიყავი იმ დღეს, როცა სათქმელმა თავისი თავი უკვე ვერ დამალა და ამჯერად ყველას გასაგონად თქვა, რომ „უყვარს“.

...ექიმების წრეში წვეულებაზე მარტო წასულა. ბუნებით ისედაც მშვიდი, სხვებს უფრო უსმენდაო. ილხნენდა სუფრა, წარმოთქვამდნენ ლამაზ სადლეგრძელოებს, მღეროდნენ, იგონებდნენ, მხიარულობდნენ... უკვე საკმაოდ გვიანი ყოფილა და მალე უნდა დაშლილიყვნენ. ასეთ ხალისიან წვეულებაზე დრამატულ დასასრულს ვერავინ წარმოიდგენდა...

ლეო ჭედია

ქალბატონი ქსენია უსიტყვოდ წამომდგარა, ერთი მძიმედ ამოუხრავს და გალაკტიონის „მესაფლავის“ წაკითხვა დაუწყის. მთვარით განათებულ შუაღამის სოხუმში ერთ საოცრად სცენიურ და მომხიბვლელ ქალბატონს, უკვე ასაკოვანს, ახალგაზრდა ქალვაჟის უიღბლო სიყვარულის თავგადასავალი ისეთი განცდით უამბინა, დიდხანს გამხდარა ქალაქში ეს სალაპარაკო და... სხვაც...

„**მესაფლავეს**“ თითქოს პირველად ვისმენდითო... „**ასე ხდება ქვეყანაზე**, ყველა ცოცხლობს, ყველა კვდება“... არაფერი შეშლია, არაფერი დავიწყებია, მაგრამ ისედაც აკანკალებული ხმა თითქოს თანდათან იბზარებოდა, აკლდებოდა ულერადობა, სიმძაფრე... „**თქვენს ყოვნაში მე ბევრი მაქვს, მწუხარე უამს საოცნებო**“ – ლექსის ეს უკანასკნელი სტრიქონი ძალიან ჩუმად, თითქმის უხმოდ წარმოუთქვამს; მერე ხელი ღვინით სავსე ჭიქისკენ წაულია, მაგრამ უკვე ყველაფერი გვიანი ყოფილა.

ლიანა მიქაშავიძე

კი არ დაეცა, ჩაიკეცა ისე ბუნებრივად, მსახიობებს რომ სჩვევიათო. იმდენად მოულოდნელი და აუხსნელი იყო „**მესაფლავის**“ ფინალი, ეს „**გარდასახვა**“ მიზანსცენადაც ჩაუთვალეს ქალბატონ ქსენიას. მაგრამ ცოტა ხანში სუფრასთან შეკრებილი საზოგადოება უმძიმესი სურათის შემსწრე გახდა: როცა იქ მყოფი ექიმები მიცვიდნენ ქალბატონ ქსენიას და მაჯა გაუსინჯეს, პულსაცია უკვე აღარ ისმოდა.

დიდი ხნის მერე გავიგებთ, რომ ქალბატონ ქსენია დოლიძეს მთელი ცხოვრება მხოლოდ გალაკტიონი ყვარებია. საიდუმლო, დიდმა პოეტმაც რომ არ უწყოდა, მან უკანასკნელ დღეს თავისი „უკანასკნელი როლით“ გათქვა.

სსიპ "უცდუქის, სპორტისა და ახალგაზრდების საქმეთა სააგენტომ" (აფხაზეთის ა/ჩ განათლებისა და კულტურის სამინისტრო) სსიპ "ნაციონალური უცდუქის შესახებ საინფორმაციო ცენტრისათვის" ერთად (საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო) ჩაატარა შემოქმედებით-ღიცებულების კონკურსი "შემოქმედებითი ზაფხული".

მასში მონაბირდე აპლიკანტებს, აფხაზეთიდან იძელებით გადაადგილებულ ახალგაზრდებს, კონკურსისი თემაციურს სახელმწიფოთ "მე უცდუქი" და "მომავლის აფხაზეთი" ენდა წარმოებინათ პოეტი, პოეტა და ფეხბურთი ნამუშევრები.

ეანწყობით ერთმანეთისაგან განსხვავებული საქონეები ნაშემები გამოიჩინება ძალზე მინიშვნელოვანი ფაქტორით: მათი ავტორი (6-დან 20-წლამდე ყმანები) მოს შემღება აზრი გაბატებული; თუ გაეცნობით ახალგაზრდების ნაწარმოებებს, შეეხებით სულსაც, ხმმელიც ძალზე ფაქტია; უკივათ და ენაურებათ კუთხე, უფრო სიცოცხლეს მოახდენ, სადაც ახალოებს ყოფილა; თითქოს ასეთი გამოიყენება ხორის საზოგადოებრივ, ხომ მათი ოცნების გზავნილებმა ჩააღინოს აფხაზეთამდე და, შესაძლოა, გვიჩიდებით მოჩიტების ეზოებამდეც.*

„ათასფრაც შევლებავ სოხუმის გზებს...“

ნათია გადრანი

მიწის სურნელი, ცამდე აწვდილი
და დაფენილი კავკასიონზე,
ადგილს მშვენიერს, ულამაზეს და გამორჩეულს,
საქართველოს შვილს, ჩვენს აფხაზეთს, დიდებულ კუთხეს...
მივმართავ მოხუცს, ახალგაზრდას, დიდს თუ პატარას:
— ვდგავარ მიწაზე აფხაზეთის და მეჩვენება,
სადღაც სიზმარში, რაღაც ზღაპარში დავბორიალობ,
რომ ეს სავსება არც მიპოვნია, არც გამიცია...
რაც ჩემი იყო, სამარადჟამოდ ჩვენი იქნება,
სხვასთან ვერ გაძლებს, დაგვიბრუნდება!
ო, მასთან გრძნობა რაც მაკავშირებს
და მონატრების ყოფა ჩვეული —
ძლიერი არის! — მეუბნება ხმა ზეციერი.
რა ხავილია ამქვეყნიურ კაცთა ქაოსში,
ვინდა შობს შვილებს, უცოდველ შვილებს?!
განა ყველანი წუთისოფელში
უკვდავნი ვრჩებით უსიყვარულოდ?!
მიწაც ვერ იტევს გამოფიტულ ძვლებს,
ადამის მოდგმა იზიარებს ცოდვებს, რომელიც
გვსურს, ვუთანაგრძნოთ დაობლებულ შვილებს და კიდევ
ვმარხავთ ჩვენს გმირებს, ურჯულოთ ვშველით...
ნუთუ დავკარგეთ ან სინანული,
და აღარ გვესმის ჩვენ ერთმანეთის?!

ტყვიის საფანტი ცაში ირევა,
გრძნეული ცდილობს კუდაბზიკობას,
ნუთუ ქართველებს რამე აშინებთ
და უღმერთობა უშთობთ გონებას?!
მეომარს, მხნეს და მრავალგზის ბედერულს —
ვისღა სურს შვილის დაკარგვა მაშინ,
როცა უცვალეს მიწას ზნე-ფერი
და ბრძოლის ველი გახადეს მშვიდი?!
ჰო, უბოროტო, უცოდველი უსახური და
ამ სურვილს ჩემსას „მშვიდობას“ ვარქმევ,
ლმერთი გულს გასცემს და გაგვიძლვება,
მაგრამ არ უნდა მავანს აღდგენა!

გულს არ გაიტეხს ქართველი, არა,
თორმეტი შვილი ერთი ქვეყნისა,
თორმეტი გული ერთი სულისა,
თორმეტი ფილტვი ერთი სიცოცხლის
და მაჯისცემა ერთი გოჯის, ლამაზი მიწის!
ამ სიყვარულით შექმნილ ბუნებას,
ჩვენ ბოროტებით შევასხით ფრთები
და დავუკარგეთ სიმშვიდეს ფერი...

მაგრამ ჩემ მიწას, იმედით სავსეს,
მხოლოდ ოცნების სიონ დაპნათის...
ვიცი, დღეს, ხვალ, ან წლების შემდეგ,
ან, შვილო, მნამს, რომ შენ დაბრუნდები...
და როგორც სევდა, შეპარული ჭაღარა თმებში
ამოვარდნილი ოცნებებით ქარტეხილები,
ვიცი, ამგვარად არასოდეს არ განელდება,
სხივთ მცხუნვარება მოკაშკაშე მზის და ფერების!
გაციებულ სახლს, სხეულს, სულებს... ო, ღმერთო ჩემო,
როცა აქ მცირე, სულ მცირედი სიცოცხლე ფეთქავს...
უზომოდ მიყვარს ეს სამყარო და მერე მათთან,
სულგაყვითლებულ არსებებთან მე ბორიალი...
ჰოიი... ადამიანებიი???

ო, ჩემო აფხაზეთო, ედემის ბალო,
რჩეულო უფლის და სამოთხევ, შენ დედამიწის,
დღეს ხომ დროება დაგვიდგა ძნელი...
რას ვფიქრობთ? რა გვინდა? რას ველით კიდევ?
მამულო ჩემო, ხომ გესმის ჩვენი,
ღმერთო ძლიერო, შენ იხსენი გმირი ყოველი
და ისტორიის ეს ფურცლები, ქარვისფერი ძაფით ნაქარგი!
ნუთუ ვერ ხედავთ და ვერ ხვდებით,
არ ხორცდება ეს ჭრილობები,
მაგრამ ოცნებით კვლავ გპირდები მშვიდობას ძმების!..

თვალს ცრემლი არ აკლდება, ყველა ვტყუვდებით,
მე მიყვარს ისტორია – ჩვენი ქართული,
მე მიყვარს სული, მიწა-წყალი, გული – ქართული!
რად გვინდა ომი?!
ბრიყვათა წესია, დაივიწყო ძმობა-სიკეთე
და სუფრის თავში ბოროტის ჯდომა –
ზარ-ზეიმია უგუნურების!..
ნუ წახვალ, ჩემო ანგელოზო, იყავი ჩემთან,
დაგელოდები ნაპირთან ძველთან...
გული ააწყობს მომავლის აკორდს
და იგალობებს სიმღერას უფლის –
რომ დაგვიბრუნდა ჩვენ აფხაზეთი!

ვხედავთ მომავალს... დავხატავ მზეს,
ათასფრად შევლებავ სოხუმის გზებს,
გადავამზვანებ ჩამკვდარ გზა-ველებს,
ბინას დავუთმობ მტრედებს, თოლიებს,
შვილებს ვუამბობ წარსულ დღეებზე,
ტკივილზე, ცრემლზე, ათას ზღაპარზე!
და ვიღრიალებ საქართველოს მე დიდებაზე...
ღმერთს დავუჩოქებ, ხოტბას შევასხამ,
და გეტყვით ამას:
– აფხაზეთი ჩვენ დავიბრუნეთ!..

აქ გვირილები იყო...

ანი ლევანაძე

20 აგვისტო. 2030 წ.

უჩვეულოდ ცხელი ზაფხულია წელს. აგვისტომ სიგრილის ძიებაში ჩაიარა. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადად მიყვარს სითბო და წელინადის ეს დრო ჩემი კომფორტის ზონაა, მეც კი შეწუხებული დავდივარ. ამას ემატება ტელევიზორის ხმა. ბავშვობიდან არ მიყვარს საინფორმაციო გადაცემები. მთელი ბავშვობა ნეგატივს ვისმენდი ამ ყუთიდან და შესაბამისი დამოკიდებულებაც ჩამომიყალიბდა. როცა დედა აფხაზეთიდან დევნილი გყავს, უნდა შეეგუო, რომ, მინიმუმ, საგარეო პოლიტიკა მუდამ აქტუალური იქნება შენს ოჯახში.

დღეს ყველა საინფორმაციო გადაცემა მოლაპარაკებების თემით იწყება. როგორც კი გადავწიტე, ოთახს გავცლოდი, სიტყვა „აფხაზეთი“ ჩამესმა და ავტომატურად მივბრუნდი ტელევიზორისკენ. საიფორმაციოს წამყვანი აკანკალებული ხმით გვამცნობდა:

„შეხვედრა საქართველოს, რუსეთისა და ამერიკის პრეზიდენტებს შორის ოთხი საათის განმავლობაში მიმდინარეობდა. შედეგები ცნობილია: აფხაზეთსა და საქართველოს შორის მავთულხლართები აღარ იარსებებს. გილოცავთ! აფხაზეთი საქართველოს უბრუნდება“.

წამით გავშეძლი... დედას გავხედე. მას ახლა სიხარულის ცრემლები სდიოდა ლაპალუპით. როცა საკუთარ ხელს ვუჩქმიტე და მივხვდი, რომ სიზმარი არ იყო, მეც ამეტირა.

3 ოქტომბერი. 2030 წ.

დღეს დედას წარსულთან შესახვედრად მიეყვები. გარეგნულად არაბუნებრივად მშვიდად გამოიყურება, მაგრამ მისი ეს სიმშვიდე ძალიან მაშინებს. დედა სწორედ იმ ჩანთით ბრუნდება უკან, რომლითაც 38 წლის წინ დატოვა აფხაზეთი. მაშინ ამ ჩანთაში თინერივერი გოგონას საყვარელი ნივთები ელაგა. ახლა კი წარმოდგენა არ მაქვს, რითი ბრუნდება.

წამდაუწუმ იხედება საათზე და დღოს მაინც ჩვენ გვეკითხება. თითქოს ხმაც შეეცვალა და მისი ხელები განწყობას უჩვეულო მოძრაობებით გამოხატავენ. ხელი ძლიერად ჩავჭიდე. ვაგრძნობინე, რომ მის გვერდით ვარ. მისმა დღევანდელმა ფორიაქმა იმაზე მეტი მითხვა, ვიდრე ოც წელიწადზე დიდანს მესმოდა მისგან.

თავს ისეთ კითხვებს უუსვამ, რომელიც არასოდეს დამისვამს... მესმის დედის ჩურჩული: „დაკარგვა საშინელება იყო, მაგრამ არც დაბრუნება ყოფილა მარტივი...“

ორ საათში დედა მშობლიურ ეზოში შეაბიჯებს.

16 აპრილი 2031 წ.

აფხაზეთში ვართ. მთელი ოჯახი ჩართულია ეზოს დაგეგმარებაში. მთავარი ადგილი ჩვენს ეზოში ადრინდელივით ყვავილებს უნდა ეჭიროს. დედას ვაკვირდები და ვხვდები, რომ ცდილობს, ისე ჩარგოს ყვავილები, როგორც მის ბავშვობაში იყო.

მთელი დღე ვიმრომეთ, თუმცა რამდენიმე კუთხე ჯერ კიდევ ცარიელია. დედა გარს უვლის ერთ-ერთ ადგილს და დასჩერებია. ნერვიულობისგან ცალი წარბი უტოკავს. ვხვდები, რომ რაღაცაზე გამუდმებით ფიქრობს. დროდადრო აფხაზი მეზობლის სახლისკენ იხედება, თითქოს შეელას იქიდან ელოდებაო. როცა საბოლოოდ დაკარგა იმედი და სულის მოსათქმელად იქვე, სახლის კიბეზე ჩამოჯდა, მეზობლის ეზოდან ხმა გაისმა:

– ნანა, ამ ადგილას გვირილები იყო!

დედა ფეხზე წამოფრინდა და დაინახა, როგორ შემოაღო ეზოებს შორის არსებული პატარა, დაუანგული ჭიშკარი მისი ბავშვობის მეგობარმა. ხელში გვირილის ნერგებით საესე კალათა ეჭირა და ლიმილით მოაბიჯებდა. მარტო გვირილები კი არა, მზეც მოჰქონდა თან.

გვირილები ერთად დარგეს... არც ერთი სიტყვა არ უთქვამთ ერთმანეთისთვის. როცა მორჩნენ, დედამ

თვალებით რაღაც ანიშნა მეგობარს, სახლის კიბეს აუყვა და იქიდან იმ ნაცნობი ზურგჩანთით დაბრუნდა, კიბეზე ჩამოჯდა და ამოალაგა: შვილი ცალი ბრტყელი ქვა, დახვეული, გაცვეთილი რეზინი და ორი ცალი ლახტი – წითელი და მწვანე.

მეგობარს ამ ნივთების დანახვაზე ჯერ თვალები გაუფართოვდა, მერე სახეზე სიხარული მოეფინა, მწვანე ლახტს ხელი დასტაცა და თამაში დაიწყო. მას მიპასა დედამაც.

ეზო პატარა გოგონების ხმებით გაივსო...

მე დათვლა დავიწყე...

– ერთი, ორი, სამი... ოცდათვრამეტი...

მე ოცდახუთის ვარ...

დედა დღეს ჩემზე ორჯერ

ახალგაზრდაა.

ფიროსმანის ნახატები, რომელსაც მხატვარი ლუკამა-პურის შოგნისთვის ქმნიდა, სათანადოდ მხოლოდ მისი გარდაცვალების შემდეგ დაფასდა.*

XX ს.-ის მეორე ნახევარში ის ერთ-ერთ დიდ პრიმიტივისტ მხატვრად (სიმბარტივით, უბრალოებით გამორჩეული) თავისი ნაივური** სტილის გამო აღიარეს. 1972 წელს განსაკუთრებული პატივისცემის ნიშნად ფიროსმანის პორტრეტი შექმნა XX ს.-ის ერთ-ერთმა ცნობილმა პიროვნებამ, ესპანელმა მხატვარმა პაბლო პიკასომ.

ძველი ლეგენდის თანახმად, მიხაკი პირველად ამოვიდა ქრისტეს ჯვარცმის ადგილზე, გოლგოთაზე, იქ, სადაც ღვთისმშობლის ცრემლები დაეპკურა.

„შეიძლება, საქართველოში რუსთაველი დაიბადოს, მაგრამ ილიას საქართველო ვერ გაიმეორებს“, – ბრძანა XX ს.-ის ცნობილმა მეცნიერმა და საზოგადო მოღვაწემ, ალექსანდრე სიგუამ.

XVII ს.-ის ფრანგი მოგზაური ერეკლე მეფის სასახლის სუფრაზე 120-მდე ღვინის სასმელ ჭურჭელს აღწერს. მისი თქმით, ესნია: ყანები, ბადიები (ქუსლიანი ჯამი), თასები, ჯამები, ფიალები, აზარფეშები (ტარიანი სასმისი), კოჭობა (არყის სასმისი), ხრიკა (იგივე, ორშიმო, ქვევრიდან ღვინის ამოსალები), კულა ... (კულა ხის ლამაზი სასმისია, დალევისას ხმიანობს, „რაკრაკებს“); თამადა სადღეგრძელოებს კულათი მიირთმევდა.

საფურცლობო წვიმას გურიაში უწოდებენ გაზაფხულის უუჟუნა წვიმას, რომელიც ფოთლების გაშლას აჩქარებს.

ვახუშტი ბატონიშვილმა თავისი ცნობილი თხზულება „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ დაასრულა 1745 წლის 20 ოქტომბერს, მოსკოვში. ეს ნაშრომი იუნესკომ მსოფლიო მემკვიდრეობის საერთაშორისო რეესტრში შეიტანა.

კომპოზიტორ ზაქარია ფალიაშვილის უფროსი ძმა – ივანე ფალიაშვილი პირველი ქართველი დირიჟორია. მისი არაერთი სპექტაკლის მონაწილე იყო დიდი თეატრების შალიაპინი. ივანე ფალიაშვილის დირიჟორობით თბილისში პირველად აუდერდა ბეთჰოვენის უკვდავი IX სიმფონიაც.

„100.000 ხისტიე მეტად მეშინია გაზეთის“, – ეს ნაპოლეონის ცნობილი გამონათქვამია.

ზოგიერთ ზვიგენს სიცოცხლის განმავლობაში 30.000-მდე კბილი ეზრდება (სამკუთხედის ფორმის, დაკბილული კიდეებით).

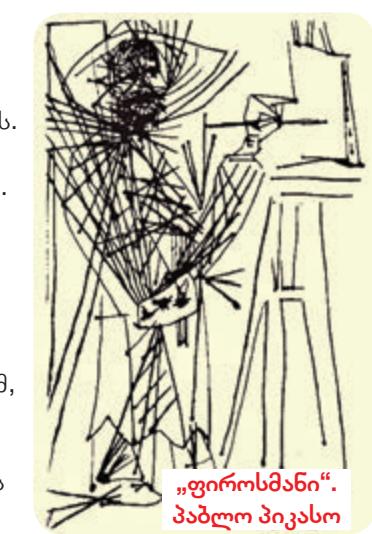
არჩილ I, უკვე ასაკოვანი, გამეფდა 430 წელს (4 წელიწადში გარდაიცვალა); ის იყო ვახტანგ გორგასლის პაპა; სახელვან ქართველ თეოლოგსა და ფილოსოფოსს – პეტრე იბერს კი ბიძად ეკუთვნოდა. სპარსელების ქვეყნიდან განდევნის შემდეგ ღვთისადმი მადლიერების ნიშნად არჩილ I-მა მცხეთაში ააგო სტეფანწმინდის ტაძარი, რომელიც აქ ერთ-ერთი უძველესია. ეკლესიის ხუროთმოძღვარი ყოფილა ბერძენი ავერლიოს აქოლიორი, რომლის სახელი ტაძრის ზღურბლთან დატანებულმა ნარწერამ შემოგვინახა.

ამერიკელმა ეთნომუსიკოლოგმა ალან ლომაქსმა საქართველოს „მსოფლიოს მრავალხმიანობის გული“ უწოდა.

იაპონიის ქალაქ მაცუმოტოს ულამაზესი ციხე-კოშკი, გაშენებული ტბის ნაპირას, ქვეყნის ერთ-ერთი შთამბეჭდავი ძეგლია. XVI ს.-ის ეს ნაგებობა პრაქტიკულად ერთადერთია, რომელიც დღემდე შენარჩუნებული პირვანდელი სახით. შავი კედლებისა და ფრინველის ფრთების გამოსახულების ქანები 5-სართულიანი სახურავის გამო მას „შავი ყვავის ციხესაც“ უწოდებენ. როგორც იაპონიის ყველა პარკში, აქაც ხარობს საკურა, ირგვლივ კი გაშენებულია ქრიზანთემების ბალი. ქრიზანთემა ხომ იაპონიის ეროვნული ყვავილია, რომელიც გამოსახულია ქვეყნის გერბზეც და ნაციონალურ იარაღზეც.

მაცუმოტოს ციხე-კოშკი

„ფიროსმანი“. პაბლო პიკასო

* – ფიროსმანი გარდაცვალა 1918 წელს.

** – თვითნასწავლი მხატვრის შემოქმედება.

ԱՌԱՋԵՐ - «ԴՐԱՆԻ ԾՈԹՈՅՆԵՐ»

ასეთი ლამაზი ადგილები ქვეყნაში მრავლადაა

ქაიდანი - ესაა ასა მასწო ეგზოციური
აღილი, საღავ მხოლოდ შოპინგბი, პრაეკტი და
უქიმზები იზიდავს მის სანახავად ჩასურ მოგზაურს,
ასამედ ესაა მხავარსაუკენოვანი ჟანრის ისებითა და
წეს-ჩვეულებებით განთქმული ქვეყანა უღამაზესი
ღანდშაფტით, მხავარფეხოვანი ფრონტითა და
ფუნქნით, ხოლო აღილობრივი მოსახლეობის
მენტალისტური გაცილებით ლიმაა, ვიზე, ეთით
შეხედვით, შეიძლება, მოგრძვენოთ.

აჩერებული სახელმწიფო და სამსახურო კანონებს; ამის მიზანი იყო გადაწყვეტილების უმჯობესად. კაირანიში ღარების უმნიშვნელო შეუძლიადობის სიცოცხლის ნამოთიქმა, თუნდაც, ხემიმდით, მეფის, ბერისა და ხელისუფლების მიმართ. ამისთვის 15-წლიანი ციხეა.

კაიღანებში გამეფებულია საკუთაში ქვეყნის ყელც. ჩამდენად სცემენ თავივანს თავიანთ სამშობლოს, იმითაც ჩანს, ხომ კინოთეატრებშიც კი ფილმის ღანუბამღე ელექტ კაიღანების სახელმწიფო ჰიმნი.

ესთ საინტერესო ფაქტის შესახებაც: ტაილანდში ქაღლ და მამაკაცი აზრით თანასწორი. ტაილანდელის საზოგადოებაში მაცემიალუ მღვმელებისა ან აქვს მნიშვნელობა; კუთხაუებობა ენიჭება მხოლოდ ადამიანის სტაცისა და ჩელიგიური მიზანების.

କୋମିଟାନ ଫରମାନ

სამხრეთ აზის ცენტრში მდებარე ტაილანდის სამეფო არის დამოუკიდებელი სახელმწიფო. მას ესაზღვრება ლაოსი, ბირმა, კამბოჯა და მალაიზია. ქვეყანამ სახელწოდება “ტაილანდი” მიიღო 1939 წელს. ის სიტყვა მომდინარეობს ტაის ეთნოსისგან; თავის მხრივ კი, “ტაი” ნიშნავს “თავისიუფალს”.

ქვეყნის ისტორია სათავეს იღებს 1238 წლიდან, როცა სახელმწიფო სუკოტაი დაარსდა. შეა საუკუნეებიდან 1939 წლამდე ქვეყანას ერქვა სიამი, რაც სანსკრიტზე „შავგვरემანს“, „მუქანიანს“ ნიშნავს (ტაილანდს „სიამი“ ერქვა XX ს.-ის შუა წლებამდე). ქვეყნის დედაქალაქია ბანგკოკი.

ტაილანდის მოსახლეობა, რომელიც შეადგენს 64,5 მლნ. ადამიანს, გამოირჩევა ეთნიკური სიჭრელით. ქვეყანაში 53% არის ტაილანდელი, ხოლო დანარჩენები – ლაოსელები, ჩინელები, მალაიზიელები, ვიეტნამელები, კამბოჯელები და ინდოელები.

ამ ხალხთა კერძების ნაზავია ტაილანდური მრავალფეროვანი სამზარეულო. კერძის შეფასებისას მთავარი კრიტერიუმია სიცხარე. ქვეყანაში ასეთი გამოთქმაც კი არსებობს: „არაა ცხარე – არაა გამრიოლო.“ ტაილანდილები საჭმლოს უამრავ წინა ჯა უძატიბინ და მშვიდად იწყებინ ტრაპეზს.

სახელმწიფო ენაა ტაილანდური (თუმცა ელიტა ინგლისურად საუბრობს). უცხოელმა რომ შეისწავლოს ტაილანდური ენა-პრაქტიკულად გამორიცხულია. კოლონიზაციის თავიდან ასაცილებლად ქვეყნის ხელისუფლებამ გაატარა რეიტორმა: მასიმალურად გაართულა მშობლიური ენა, ამიტომ თანამედროვე

ინდოეთის ოკუპანის სანაპირო

ტაილანდის ძირითადი რელიგიაა ბუდიზმი, შეცვლილი ვერსიით. მისი მთავარი მცნებებია: „არ გშურდეს“, „არ განიკითხო“, „არ შერცხვე“, „არ იძუნწო“.

სამედიცინო ტერმინი „სიამის ტყუპები“
სწორედ ამ ქვეყანას უკავშირდება.
მეცნიერთათვის ცნობილი პირველი სიამის
ტყუპები იყვნენ ტაილენდელები – ჩანგი და
ენგი. ისინი ერთმანეთთან მკერდით იყვნენ
შეზრდილები.

თავაზიანობა – კულტურის ნაწილი

ჩინეთისა და ინდოეთის გავლენის მიუხედავად, ტაილანდის კულტურა და ისტორია, რომელიც ყალიბდებოდა საუკუნეების მანძილზე, ძალიან თვითმყოფადი და ინდივიდუალურია.

დასავლეთის ქვეყნებისგან განსხვავებით, ტაილანდში მიუღებელია მისალმებისას ხელის ჩამორთმევა. ტაილანდელები ერთმანეთს ესალმებიან მიტყუპებული ხელებით, რომელიც ისე უჭირავთ, თითქოს ლოცულობენ. ამ პოზას ჰქვია „ვაი“. არის მისალმების 2 სახეობა: ჩვეულებრივი და მაღალი. ჩვეულებრივი მისალმების დროს ხელები მკერდის გასწვრივ უჭირავთ და შუბლს არათითით სწვდებიან, მაღალი მისალმებისას კი ხელებს მაქსიმალურად სწევენ მაღლა. ეს პოზა უმაღლესი მოწინების გამომხატველია.

ტაილანდელებისთვის წმინდაა ადამიანის თავი (მამაკაცი, სისუფთავის მიზნით, უნდა იყოს თავგადაპარსული). არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება, ვინმე უცხოს შეეხოს თავზე. ეს ითვლება ტაბუდ, რაღაც მიაჩინათ, რომ თავზე ცხოვრობს სული, რომელიც შეხებით, შეიძლება, მოკვდეს.

ტაილანდელები არიან მშვიდები, განონასწორებულები, სტუმართმოყვარენი და მეგობრულები. ქვეყანაში იშვიათად ნახავთ სევდიან, მოწყებილ სახეებს; ამიტომ ტაილანდს უცხოელები უწოდებენ „ათასი ღიმილის ქვეყანას“. ადგილობრივები ერთმანეთს ესაუბრებიან წყნარად, ღიმილიანი სახეებით. დაუშვებელია თანამოსაუბრესთან ხმის ამაღლება. თუ კონფლიქტური სიტუაცია იქმნება, მოსაუბრე ისეთ გამომეტყველებას იღებს, თითქოს არ ესმის, რაზე ესაუბრებიან, იღიმის და მიდის.

გარშემოყოფთა მიმართ თბილი,

მეგობრული დამოკიდებულება
ტაილანდური კულტურის საფუძველია და არა ტურისტული ბიზნესის ნაწილი. ამ ქვეყანაში მოგზაურობისას ყველამ, ვისაც სურს, ნებისმიერ სიტუაციაში თავი იგრძნოს კომფორტულად, უნდა გაიღიმოს და იყოს თავაზიანი.

მრავალხელიანი ბუდა

ტაილანდის მოსახლეობის 95% ბუდიზმის მიმდევარია; თუმცა არიან ისლამის, ქრისტიანობისა და ინდუიზმის (ინდური რელიგია) მიმდევრებიც. ტაილანდელი ხალხის ცხოვრებაში რელიგია თამაშობს მთავარ როლს. ჩვილობიდან გარდაცვალებამდე ბუდისტური წეს-ჩვეულებები და ტრადიციები თან სდევს ტაილანდელთა ცხოვრებას.

ყოველი მამაკაცი (განსხვავებით ქალებისგან, რომელთაც აქვთ არჩევნის უფლება) ვალდებულია, გახდეს ბუდისტი, 20-30 წლის ასაკში თავი მიუძღვნას ბუდას და განისწავლოს ბუდის უძველესი ცოდნით. მონასტრებში, სადაც საუკუნეების მანძილზე თავს იყრიდა ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობა, ბავშვობიდან ასწავლიან წერა-კითხვასა და (ლიტერატურა, ძირითადად, მოიცავს რელიგიურ თემატიკას. ამ ნანარმობებში აღწერილია ისტორიები ბუდას ცხოვრებიდან) სხვადასხვა სახის ხელობას. აღსანიშნავია, რომ ტაილანდელები იქ არა მხოლოდ ლოცულობენ, არამედ ტაძარი მათვის, ამავე დროს, არის საავადმყოფო, სკოლა და მოსასვენებელი სავანე.

ტაილანდის არქიტექტურა არის უნიკალური, მასში იყითხება ბუდისტური თემატიკა. სამონასტრო ნაგებობათა შესანიშნავ რელიგიურ წყობას ჰარმონიულად ერწყმის ბუდას ქანდაკებებიც. გამორჩეულია ლაქვარდოვანი და მნილიარე ბუდას ტაძრები, რომელთა არქიტექტურაში გამოყენებულია ხეზე ამოტვიფრის ტექნიკა.

მომლოცველი თუ ტურისტი ტაძარში შესვლისას იხდის ფეხსაცმელს და თავს ხრის თაყვანისცემის ნიშნად. დაუშვებელია, პლაჟის სამოსით ტაძარში ყოფნა; ასევე, აკრძალულია, ვინმე ხელით შეეხოს მრავალხელიანი ბუდას ქანდაკებას ან მასზე აძვრეს სურათის გადაღებად.

სულეძის სახლი

ტაილანდელები რელიგიურობასთან ერთად არიან ძალიან ცრუმორწმუნენი. მათ დღემდე სჯერათ კეთილი და ბოროტი სულების. ავ სულებს კვალი რომ აურიონ, პატარებს საპირისპირო მეტსახელებს არქმევენ; მაგალითად, მსუქანს ეძახიან გამხდარს, შავგვრემანს – ფიფქიას. ასევე, იქცევიან მღვიმების, ჩანჩქერებისა და სხვა მნიშვნელოვანი ადგილების დასახელებისას. ადგილობრივებს, აგრეთვე, მიაჩინიათ, რომ კეთილი სული მათ იცავს უბედურებისგან. ამიტომ ტაილანდში ყველგან, ნებისმიერ ქაჩაზე, სოფელსა თუ პლაზზე ნახავთ ყვავილების გვირგვინებითა და ფერადი ლენტებით მორთულ სულების მინიატურულ სახლებს. სულებისთვის დილით, შესანირავის სახით, მიაქვთ პროდუქტები, სალამოს კი, ასუფთავებენ რა იქაურობას, საჭმელს დაუნანებლად ყრიან სანაგვეზე. ჭამა კატეგორიულად მიუღებელია: ხომ შეიძლება, სული ცუდ ხასიათზე იყოს, ეს კი აისახება იმ ადამიანის განწყობაზე, ვინც “სულს დაეწვევა“.

სამაგიეროდ, ბუდა არასდროს არის ცუდ გუნდებაზე; ამიტომ მას შემდეგ, რაც ბუდა „დანაყრდება“, მსურველს შეუძლია, მიირთვას მისი ტაბლიდან. ითვლება, რომ ბუდას უყვარს ქათმის კვერცხი. ყველაზე საუკეთესო ძლვნად ითვლება 99 კვერცხი. იგი ტაძარში მიაქვთ მნიშვნელოვანი გარიგებისა ან გამოცდების წინ.

ნაციონალური სამოსი – „ჩუტ-ტაიში“

სულების გარდა, ტაილანდელებს სჯერათ ანგელოზების. მიაჩინიათ, რომ კვირის ყოველ დღეს მფარველობს განსაზღვრული ფერის ანგელოზი. მაგალითად, ორშაბათს – ყვითელი, სამშაბათს – მწვანე და ასე შემდეგ. იმისთვის, რომ ანგელოზმა ისინი შეამჩნიოს და ნარმატება მოუტანოს, ადგილობრივები ცდილობენ, ჩაიცვან დღის შესაბამისად. ამიტომ, ტაილანდის ქუჩები ორშაბათს, ყვითელი ანგელოზის პატივსაცემად, ყვითელპერანგიანი ხალხით ივსება. ეს ფერი განსაკუთრებულ პატივშია, რადგან, ამავე დროს, იგი ითვლება მეფის ფერად.

სამეფო აკრძალვების მსხვერპლი

ტაილანდში სამეფო დინასტია ხელშეუხებელია. კონსტიტუციური მონარქიის პირობებში, მართალია, მეფე პრაქტიკულად არ ეწევა პოლიტიკურ საქმიანობას, მაგრამ აქვს უფლება, ქვეყნის უსაფრთხოების დარღვევისას დაუყოვნებლივ ჩაერიოს ნებისმიერ საქმეში.

აღსანიშნავია, რომ ქვეყნის მონარქები ყოველთვის გამოირჩეოდნენ განათლების უმაღლესი დონით. მაგალითად, ერთ-ერთმა მეფემ, რამა მეორემ სიამის ენაზე ათარგმნინა ინდური თხზულება „რამაიანა“. აკრძალულია, ვინმე ხელით შეეხოს სამეფო ოჯახის წარმომადგენელს. ამ ტრადიციას უკავშირდება ერთი სევდიანი ამბავი: ტაილანდის ახალგაზრდა დედოფალი სუნანდჰა, ტაილანდის მეფე მონგკუტის ასული და მეფე ჩულალონგკორნის 4 ცოლიდან ერთ-ერთი თავის პატარა ქალიშვილთან ერთად საზაფხულო სასახლისკენ მიცურავდა, როცა უეცრად ხომალდი ამობრუნდა.

სამწუხაროდ, დედოფალმა ცურვა არ იცოდა, ის ყვიროდა, დახმარებას ითხოვდა, მაგრამ ვერავინ ბედავდა, მას მიშველებოდა. კანონის თანახმად, დაუშვებელი იყო, მეფის ოჯახის წევრს ვინმე ხელით შეხებოდა. დედოფალი, შვილთან ერთად, ყველას თვალწინ დაიღუპა.

მაშინ გულმოკლულმა მეფე ჩულალონგკორნმა გამოსცა კანონი, რომელიც აუქმებდა მსგავს აკრძალვებს.

ო, ეს ტრადიციები!..

ტაილანდელის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სახლს, რომლის კარები ყველთვის უყურებს აღმოსავლეთს; ძილის დროსაც კი თავი ისე უნდა ედოს, პირდაპირ ჩანდეს აღმოსავლეთი, საიდანაც ამოდის მზე.

ტაილანდელების ოჯახში უფროსად ითვლება ყველა ზრდასრული. ოჯახური ტრადიციები მათ ეხმარება, ერთმანეთთან შეაკავშირონ ოჯახის წევრები. უდიდეს პატივის სცემენ მშობლებს.

ტაილანდი პლანეტაზე ერთადერთი ქვეყნაა, სადაც გოგოს დაბადება უფრო უხარით, ვიდრე ბიჭის. საქმე ისაა, რომ ტაილანდელი მამაკაცები, უმეტესწილად, ზარმაცები, ხოლო გოგონები უფრესი მოვალეობით შრომისმოყვარენი არიან.

ქორწინებისას სიძე გოგოს მშობლებს უხდის გარკვეულ თანხას (ურვადს) იმის მიხედვით, როგორია საპატარძლო. ლამაზი ქალიშვილი კარგი განათლებით ძვირად ფასობს. მშობლებს მიაჩნიათ, რომ ასეთ გოგონებთან არაფერი ესაქმებათ ღარიბ სასიძოებს.

ტაილანდში, რატომლაც, მამაკაცებს აფასებენ ლიპებით (მსუქნებს სასაცილო სახელით, „პამპუით“ მოიხსენიებენ); ლიპიანები, ვითომდა დიდ პატივში მყოფნი, უთქმელად ითვლებიან საშურ სასიძოებად.

სამეფოში ჯერ კიდევ შემორჩენილია მრავალცოლიანობა. მას შემდეგ, რაც გამოიმუშავებს სამი ცოლის შესაძენ თანხას, მამაკაცი წყვეტს მუშაობას და ოჯახის მთელ სიმძიმეს აკისრებს ქალებს.

ნებისმიერ ტაილანდელს აქვთ 2 სახელი: გრძელი, ოფიციალური და მოკლე, საშინაო, მეგობრებისა და ახლობლებისთვის. მას შეუძლია, ცხოვრების მანძილზე რამდენჯერმე შეიცვალოს სახელი; ბიუროკრატიული თვალსაზრისით ეს მარტივი პროცედურაა. თუ ვინმე უკავშირდები თავისი ცხოვრებით და სურს, ყველაფერი დაიწყოს სუფთა ფურცლიდან, ამ ადამიანის გადაწყვეტილებას ყველა პატივს სცემს.

აღმოსავლეთის კუნერი

კაიდანის ღებაქადაქი ბანგუოე ღლეს ეხთ-ეთი უმსხვილესი ქადაქია მსოფლიოში. იგი ეახსედა 1782 წელს, ევროპის ქადაქ აიუქაის ნანგებებზე (აიუქაი - ყოფილი ღებაქადაქი, ეანგხიერ ბიჰმებმა). ბანგუოე - ესაა იღებული აღგიტი ტაილანდის ასეულესტერის გასაცნობად. ქადაქი მოირანდა გაელენთილი სიძველით და, ამავე ღმეს, გადასცემული თანამერივობით. აյ ნანგაქებით ეჩნუმის ექსტრემულ უძველესი უხატიერები და უქნიული პროგრესი - თანამერივოვე კათამბჯენები მიზინაცემას გამოიყენება ბუღისუები ტაქიებისა და ისუმისები ძებლების გვერდით.

ბანგუოეს ისუმისები სახელმიწის შეღება 37 სიტყვისგან - შესულია გინესის ჩემპიონების წიგნში. კაიდანის ბავშვებს დაწყებით კასახში აზეპიჩინებულ ღებაქადაქის სჩერ სახელს, თუმცა სკოლის დამთავრებამდე უვერას ავინყება იგი.

ბანგუოე იწყება ქვეყნის უვერაზე ღიღი მიზანის - ჩაო-პჰაის შესახიავიდან და ფაქთოდ იშება მიზანის და ნაკადებით დაფაქებ დაბლობზე; ამის მას სიყვაჩილით უწოდებულ "აღმოსავლეთის ვენეცია".

ბანგუოე მიმზიდველია მოგზაურებისთვის. ყნობილ კაიდანის სამოსში "ჩექ-უაიში" (სიტყვა-სიტყვით "კაიდანები მოჩერება") გამოწყობილი აღგიღობივები (მას აუქაებს უკებილი ყველა) ეხოგვანი ეგზოტიკური უქისტებისთვის. ბანგუოეში მნახველს ხიბრავს

ჰიპერაუ-ჰიპერაუ-ჰიპერაუ, ახარევების დამაზი ეჩაკონების ხევა, ცონ ქაქანგას მშვენიერი ღლესასნაური, ჰმერის ემს მინაჲში უშვებენ ანთებული სანთებულით მოყიდვით ჰაუას ნავებს, ხორ უქ-უქით, ძალანი ჩიშით გასეინება ეთი სიამოვნებაა ნებისმიერი ექსოდისთვის.

კაიდანის კულტურაზე ძრიელი გავრენა იქმნია ჩინეთისა და ინდოეთისა და მოქცეული ერთმანეთისადმი მტრულად განწყობილ ორ სახელმწიფოს შორის. ამის მიზეზი იყო იმპერია ბარის და საფრანგეთის თუმციმებულ ტერიტორიებს შორის.

ჩაი-ვატანარამის ტაძარი

ტაილანდის დედაქალაქი – ბანგკოკი

* - პატარა სახელმწიფო, მოქცეული ერთმანეთისადმი მტრულად განწყობილ ორ სახელმწიფოს შორის.

ესტონეთის მეფის ცენტრული მუზეუმი

1781 წელს სტამბულიდან ერეკლე II-ემ მოაყვანინა ორი სომეხი მესტამბე, გვარად – ტერ-ოპანეზოვები. 1782 წელს მეფემ განაახლა ქართული სტამბა, რაც მას დაუჯდა 30.000 მანეთი. „ამ სტამბაში გამოსცეს პირველად 1788 წელს ქართულ ენაზედ გაზეთის მსგავსი ფურცელი: შეიგ მოთხოვობილია ერეკლე მეფის ქება. ასე და ამგვარად, ქართული გაზეთის გამოცემის პირველ ფურცლად ეს გამოცემა უნდა ჩაითვალოს და არა 1817 წელს გამოცემული“, – წერს ლიტერატურისა და ისტორიის მკვლევარი, გამომცემელი ზაქარია ჭიჭინაძე.

მეფე ერეკლეს მეომრები ლაშქარში თურმე უცოლშვილოდ უბერდებოდნენ. მშვიდობიანობისას მებრძოლნი მარტო გმირობაზე ოცნებობდნენ. ერეკლეს ბევრი უფიქრია და ბოლოს, 25 ჯელი სოფელ-სოფელ გადაუნაწილებია გოგონების მოსატაცებლად; ალგეთის ხეობამდეც გასულან და თუ სადმე ყოფილან 14-15 წლის ყმაწვილი გოგონები, ერეკლეს მოლაშქრეთათვის ჩამოულალნია*.

თბილისის აღება აღა მაჰმად ხანის მიერ. სპარსული მინიატურა. პრინცანული მუზეუმი

ფშავ-ხევსურული გადმოცემა გვაუწყებს ხევსური ვაჟაკის, ძალლიკა ხიმიკაურის საგმირო ეპიზოდებს ბრძოლის ველზე და, განსაკუთრებით, ასპინძის ომში; და იმასაც, როგორ ჩამოართვა ერეკლემ ხმალი, რომელიც მეტად მოსწონებია. დიდი ვაჟას მიერ ჩაწერილ ტექსტში ვკითხულობთ:

– „ერეკლე ომის დროს რას ეტყოდა, მაგრამ ომის მერე დაუბარებია ძალლიკა თავისთან და უთხოვია, შენი ხმალი დამითმე; ფარი კი, რამდენიც გინდა, მიიღო.

– ბარევალ, ე, ხელნ მომჭერ, ერეკლე! – უპასუხნია ძალლიკას.

– აი, ჩემ ხმალს მოგცემ! – უთქვამს ერეკლეს, – სართი** კი სხვა იქნება!

– ვაი, დედასა მტრისას, ერეკლე ბატონიშვილო, ეგ ხომ ჩემ მოკვლა იქნების?!.. მომკალ კიდეც, რაკი ხმალ გამამართომ!

საქმე იქამდე მივიდა, რომ ძალლიკამ დაუთმო მეფეს და მის ნაცვლად მიიღო სხვა ხმალი და ერთი თოფიც, ოქროსზარნიშვინი.

ერთეულაც, მორიგი ბრძოლის წინ, ერეკლე მეფეს ხიმიკაური უკითხავს. თან, ჩვეულებისამებრ, მოლაშქრეთათვის იარალი გაუსინჯავს. მეომრებს ამოუწვიათ ქარქაშიდან სატევრები. ყველა გაურცებია ძალლიკას საქციელს: ომში კი წამოსულა, მაგრამ ხის ხმლით.

ერეკლე ძალზე გამხიარულებულა და უბრძანებია, ხევსურისთვის მისი ხმალი დაებრუნებინათ.

ამბობენ, ამის შემდეგ, როცა ერეკლე ომის დროს ლაშქარს დაიბარებდა მთიდან, პირველად ხიმიკაურს მოიკითხავდა, მაგრამ ის ავადმყოფობას იმიზეზებდა და არ მოდიოდაო.

მეფე ერეკლეს თავისი ამალით ჩამოუვლია. დაუნახავს, ერთი ბერიკაცი ზის და ტირის.

– რა გატირებს, მოხუცო? – უკითხავს ერეკლეს.

– რაღა რა მატირებს, მეფეო, აი, იმ ხის ძირას წავუძინე და ცხენი მომპარეს!

– მერე, შე, კაი კაცო, სადა თქმულა კარგი ცხენის პატრონის ღრმა ძილი?! – გაბრაზებულა მეფე.

– მე მეგონა, მეფეო, შენ იყავი ფხიზლად და გულის ძილით იმიტომაც დავიძინე! – არ დაბნეულა ბერიკაცი.

ერეკლეს გასცინებია და გონივრული პასუხისთვის გლეხი კარგი ბედაურითაც დაუსაჩუქრებია.

ერთ მოხუცებულ თუშს, გვარად ბობლიაშვილს, თავისი თორმეტივე ძე ერეკლეს ლაშქარში გაუგზავნია. 11 ძმა ომში დაღუპულა; ნაბოლარალა გადარჩენილა. შინ რომ დაბრუნებულა, მამას უბრძანებია, უკანვე წადი და ძმებივით შენც თავი ისახელეო. ის მართლაც, ნასულა და ბრძოლაში დაღუპულა. უშვილძიროდ დარჩენილ ბობლიაშვილს უთქვამს, ერთხელაც უნდა ვიქორნინო, იქნება, სამშობლოს კიდევ შევმატო გმირებიო. წადილი აუსრულებია და ორი ვაჟკაციც გაუზრდია ქვეყნისთვის.

თავადი გიორგი გურამიშვილი, მეტსახელად, ქუმელა ერეკლე II-ის ნათლული და მეზარბაზნეთა მეთაური იყო.

„ღმერთო, ოღონდ მეფე მშვიდობიანად გაიყვანე ამ ჯოჯოხეთიდან და მე, თუნდაც, მამულის ჭირის სანაცვლოდ ვიყო!“ – ეს სიტყვები წარმოუთქვამს გიორგი გურამიშვილს ბრძოლის დაწყებამდე. ის მართლაც გმირულად დაცემულა 1795 წელს, კრნანისის ველზე. ივანე ჯავახიშვილი წერს, რომ სომებმა კათალიკოსმა ლუკამ საქართველოს ასაოხრებლად და სამხედრო ხარჯების დასაფარავად აღა-მაჰმად-ხანს 100.000 მანეთი გადაუხადა. ამბობენ, სპარსელებს საქართველოში მეგზურად იაკობ ბებუთოვი მიუძღვდა.

„პატონის ციხე“. ძველი თელავი

გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე ოსმალეთის ელჩი ეწვია მეფეს. საკმაოდ დაუძლურებული ერეკლე ლოგინიდან ამდგარა, საუკეთესო ტანსაცმლით შემოსილა და უბრძანებია:

– ჩვეულებისამებრ, ჩემის დიდებით უნდა მივიღო ოსმალოს ელჩი; ჩემი დასწეულება თუ შეიტყვეს, მტერი გაგვიძლიერდება და აღა-მაჰმად-ხანმა რაც გვიყო, იმაზე უარესი მოუვა საქართველოს. თუ ეს შესაძლებელი იქნება, ჩემს სიკვდილს კარგა ხანი ნუ გამოაცხადებთ, ვიდრე საქართველოს საქმეს, როგორც მე ანდერძში მითქვამს, ისე არ დააწყობთ!“

მეფე ერეკლეს ოსმალეთის ელჩი, მართლაც, დიდი პატივით მიუღია და კარგა ხანს უსაუბრიათ კიდეც.

1797 წლის ბოლოს ერეკლე მეფის ჯანმრთელობა გაუარესდა – დაუწყლულდა ძველი ჭრილობები და გულის უკმარისობის გამო შეუშუბდა ფეხები. ექიმმა ურჩია, ქათმის ნახარში უნდა მიირთვათ.

ჯერ გაოცებულა, მერე გაბრაზებულა კიდეც: – შე, ვერანავ, ახლა მარხვაა და მე რომ ქათამი ვჭამო, ჩემს ლაშქარს, ჩემს ქვეყანას რა მაგალითს ვუჩვენებ!

1798 წლის იანვარში, გამთენისას, თელავის სამეფო სასახლეში, ერეკლე მეფე იმავე ოთახში გარდაიცვალა, სადაც 78 წლის წინათ დაიბადა.

მეფე ერეკლეს თოფი, რომელიც კახეთის თავადაზნაურებს უყიდიათ 2.000 მანეთად შამილზე გამარჯვების ნიშნად, უჩუქნიათ ალექსანდრე ბარიატინსკისთვის. მოგვიანებით რუს გენერალსა და მეფისნაცვალს კავკასიაში (1856-1862 წ.წ.), ის საქართველოში დაუბრუნებია, – წერს გაზეთი „დროება“ 1884 წელს.

ოთახი, სადაც დაიბადა და გარდაიცვალა ერეკლე მეფე

ეუქნარის ამ ნომერში მცითხვეებს ვთავაზობთ თანამეტოვე ახალგაზის ამერიკელი ავტოჩის (ქვეყნება ფსუვეონიმით)* ნოველას "სუვენა თუ თითოთ" (მოთხოვთა "მიღიონიანი ნაგავის" ეთი-ეთი თავი). იგი ექსკურსიებად "იატენისთვის" თახმის ყნობილმა ქართველმა პოეტმა და მწერალმა, ამამად ამერიკელი მცხოვრებმა და ის მოლვაზე ნინო დაბაისერმა.

ნოველაში აღნიშვნის პირველი თაობის ემიგრანტის, ორივის ამერიკელი ყოფა, ამერიკელი ახალგაზის ფსუვება. ისინი, მათაც, ხშირად სცენის, ** თუმცა გერენტელად საებრძენ; თანაც, ეს გასაბების მხოლოდ ამერიკელთათვის (ისე, ნოველაში ახალგაზის უხამსი).

ნანამორებში სტატუსის ენტენის ეგანა პოსა და სტატუსის მისაკუჯა-ფანტასტიკური პრანი და თ' ჰენის მოუღონელობის ეფექტი (ამერიკელ "ჰენი" თუ "ანჰენი" ენდს "იატენის" მცითხველი იხილავს მომღევნი ნომერში - #47).

აღსანიშნავის ნინო დაბაისერმა პროფესიონალიზმით და პასუხისმგებლობით შესჩერებული თახმანი, ჩითაც ყოველთვის გამოიჩინა ეს შემოქმედი.

სტუნა როი თითოები

ნინო სტრონი

ინგლისურიდან თარგმნა ნინო დარბაისელება

წუხელ მთელი ღამე არ მძინებია. არა იმიტომ, რომ ჩემი საწოლის გარეშე ვერ ვიძინებ.

საკუთარ საწოლში, აი, რასაც საკუთარი ჰქვია, თითქმის სამი წელი არ ვწოლილვარ და ის საწოლიც, რაღა დაგიმალოთ და, ჩემს ქვეყანაში როცა ვიზრდებოდი, ამერიკულად, ჩემს ოთახში კი არა, ჩვენებურად, – დედ-მამის საძინებლის კუთხეში მედგა და ბოლოს ისე დამიპატარავდა, რომ ვიძინებდი, ნიკელისგისოსებიანი ბოლოდან ტერფები უკვე გარეთ მქონდა გამოყოფილი. მას შემდეგაც, სადაც არ უნდა მოვხვედრილიყავი, მუდამ ვგრძნობდი, რომ შინ ვიყავი, რადგან ვიცოდი, დედაჩემი ან ფეხებში იყო შემოწოლილი და თვლემდა, ან იქვე ედგა ცალკე საწოლი და დავიძახებდი თუ არა „დე!“ – იმწუთას გამაგონებდა, „აქა ვარ!“.

რომ მივედით, უკვე ნაჭამები ვიყავით; ცოტა ხანს ვუყურეთ ტელევიზორს და მერე ცალკე სტუმრის ოთახში შემიყვანეს, შიგ ძვირფასი დარიჩინ-ვაშლიანი სურნელოვანი სანთლისა და ოდნავი, სულ ოდნავი სიძველისა და შმორის სუნი იდგა. ყნოსვა მუდამ გამძაფრებული მაქვს, ჩემი ყოფილი, იქნებ მუდმივი ავადმყოფობის გამო და ალერგიული ცემინება დამეწყო.

ირგვლივ ყველაფერი დედოფლის აპარტამენტივითაა: აბაზანაში – ქათქათა პირსახოცები ოქროსფერი გერბებით, გაუხსნელი ღამის პიუამოები – სამი ფერისა, ყველა ზომაზე რომ მიდის, (ნაცრისფერი ავირჩიე, ვარდისფერი ყვავილებით), ათასანირი გაუხსნელი შამპუნი და კონდიციონერი.

სელსაბანთან, გაუხსნელი ჯაგრისებიდან ერთი, ტარმოლუნული გავხსენი. მერე კბილის პასტებს სათითაოდ, თითით გემოებიც გავუსინჯე და ამოვირჩიე ვარდისფერი, კენკრის გემოთი. კბილების ხეხვა დავიწყე თუ არა, ცოტა მეუცნაურა, რომ მორჩილად არ სრიალებდა ზედაპირზე. რაღაც წამებში, ერთმანეთს რომ დავაჭირე ყბები, დამენება და ველარც პირი გავხსენი; შემეშინდა, მერე დავწყნარდი და მგონი, მთელი საათი მოვანდომე ნაწილ-ნაწილ, თანდათანობით ძლივს მოვიშორე!

მერე წავიკითხე ტუბზე, რომ პროტეზის დასაწებელი პასტა ყოფილა.

რა საშიში და ცარიელია ყველაფერი, მთელი სამყარო, სასახლეშიც რომ სუფევდეს, თუ დაიძახებ „დე!“-ს და ვერ გაიგონებ პასუხს „აქა ვარ!“.

ეს – ჩემი პირველი თავისუფალი დღეებია... ანუ დრო, როცა არა მხოლოდ მისგან შორს ვარ, არამედ პრობლემების წინაშეც მარტო აღმოვჩნდი და მივიღე პირველი დამოუკიდებელი გადაწყვეტილება, რაც იმას ნიშნავს, რომ შედეგზეც თვითონ უნდა ვაგო პასუხი. თოთხმეტი წლის ვარ და ჩემმა ფსიქოლოგმა საბოლოოდ დასკვნა, რომ მე სოციალიზაციის სირთულის წინაშე ვდგავარ და უკვე მეორედ ურჩია დედაჩემს, რომ მეტი თავისუფლება მოეცა.

* * *

– შენს ბოიფრენდს რა ჰქვია!

ეს არის პირველი კითხვა, რასაც „ჰაი“-ს მერე გეკითხებიან ჩემი ტოლები და ემა-კეიტი რა გამონაკლისი იქნებოდა?!

– არაფერი, უკვე დავშორდით... – ეს თავდაცვითი ტყუილი საიდან მომაფიქრდა უცებ, აზრზე არა ვარ. ვიგრძენი, როგორ წამომახურა.

– ძალიან კარგი, ჩვენს „ჰაისულში“ კარგი ბიჭები არიან! – გამიცინა და სხვა რაღაც დავიჭირე მის გამოხედვაში; საამისოდ როგორ უცებ ამწონა.

ემა ჩემზე რამდენიმე თვით დიდია. მე და დედა საცხოვრებლად გადავედით მის ეზოში მდგარ... პატარაო, თვითონ უწოდებენ, თორემ ორსართულიანი სახლია, შიგ – მეორე სართულზე ორი საძინებლით, ერთი აბაზანით, პირველზე – ოფისით, კიდევ აბაზანით და დიდი სამზარეულო-სასადილოთი. თვითონ იმხელა სახლში ცხოვრობენ, კვირაში ერთხელ მტვერსასრუტით შემოვლასა და მტვრების გადაწყენდას სრული ხუთი საათი სჭირდება.

ემას გრძელი, ჭრელი თმა აქვს, გარედან ქერაა, შიგნიდან – მუქი, სულ შიგნიდან – შავი. ამას „ჰაილაითი“ ჰქვია და ძვირია. თმას ყოველ დილით ისწორებს ცხელი უთო-ფენით, თორემ ხვეული აქვს. აქ ყველა ასე იქცევა. მე მეუბნება, – რა კარგი თმა გაქვს, ბუნებრივად მთლად შავი, სწორი და პრიალაო. გახსნილი ადამიანია, ჯერ რაღაცას იტყვის, მერე ფიქრობს და დარდობს. სულაც არ არის ძნელი მასთან ურთიერთობა, მაგრამ პრობლემები ექმნება.

ამას წინათ ერთ ჩვენს კლასელ მეგობარზე მეუბნება, რა უცნაური ადამიანია, ამ ერთი თვის წინათ ბოიფრენდმა პირადადაც კი არ უთხრა, ტექსტად მისწერა, ჩვენს შორის ყველაფერი დამთავრდაო. ყველანი როგორ განვიცდიდით, ვართობდით, რომ ადვილად გადაეტანაო; პირადად მე „ბასკინ რობინშიც“ კი წავიყვანე ნაყინზე და გუშინ, უკვე ერთი თვის მერე ამბობს, მორჩა, ეგ ბიჭი ალარ მაინტერესებს! გამიხარდა, რა კარგია, ესე იგი, უკვე თავისუფალია და შემიძლია, ჩემი ბოიფრენდი იყოს-მეტე, ვუთხარი და გახარების ნაცვლად ეწყინა და გამებუტა.

ისე, მე საიდან უნდა მყოლოდა ბოიფრენდი აქამდე!

ჩემი თანდაყოლილი ციანოზური გულის მანკის გამო, თავიდანვე ვერც დავრბოდი ამხანაგებთან ერთად, ოდნავ მძიმე ნივთის ტარებაც მეკრძალებოდა. სკოლაში ჩემი ჩანთა დედაჩემს მიჰეონდა. მერე ამერიკელების საქველმოქმედო სამედიცინო პროექტში მოვხვდი; თითქმის თორმეტი წლის ვიყავი, ჯექსონში, „ბრედლი ქაუნთ ჰოსპიტალში“ უფასო ოპერაციისთვის რომ ჩამომიყვანეს.

ორი ოპერაცია დამჭირდა, სარქველის პროტეზირება და მერე გულის კუნთის კორექცია, მერე რეაბილიტაცია. ორი წელი დედასთან ერთად ჰოსპიტლიდან კლინიკაში და, პირიქით, ვმოგ ზაურობდი. გასართობი რა მქონდა? ლეგობი, ფაზლები და წიგნები, წიგნები... ძირითადად, მედპერსონალს მოჰქონდა საჩუქრად. მათემატიკასა და ფიზიკის ამოცანების კრებულები – ბევრი მქონდა და მიყვარდა. იგივე ფაზლები იყო ჩემთვის, და კიდევ უკეთესაც, რადგან ფაზლსა და ლეგოს – გაშლილი ადგილი და დიდხანს ერთ მდგომარეობაში ჯდომა სჭირდება, იმ წიგნებს კი რვეულებიანად და ლეპტოპიანად სანოლშიც დაიტევ. ხანდახან ჩემი სანოლი ისე ივსებოდა ამ ყველაფერით, რომ წვეთოვანის დაყენებისას ისინი ძირს ცვიოდა და ექთნები ცდილობდნენ, ნამოეკრიფათ და ისევ ისე დაეწყოთ, როგორც მქონდა.

კლასები გავიარე, ტესტები კარგად ჩავაბარე და „ჰაისკულში“ მოვხვდი. ემასთან ერთად ვარ და ის იქ ბულინგისგან მიფარავს, ჩემს ჩაცმულობასა და იერზეც პირველი დღიდანვე ძალიან ზრუნავს; თუმცა თვითონ რაღაც მესაკუთრულ დამოკიდებულებას ვამჩნევ ჩემდამი. ყველაფერი არ მომწონს, რა ტანსაცმელსაც მჩუქნის; მაგალითად, ეს ახალი სტილის, დაგლეჯილი ჭიპსაშორებული ჯინსები, „მომზ სთაილი“ რომ ჰქვია, მაგრამ რომ გავახარო, ვიცვამ. ისე, იმას ნამდვილად მირჩევნია, აქამდე ჭიპსქვემოთა სტილი რომ იყო და გახვრეტილ ჭიპზე ათასნაირი „ბელი რინგები“ რომ უნდა გკეთებოდა.

* * *

ახლა ფრანკლინის უზარმაზარ, ხალხით გადაჭედილ მოლში ვიმყოფებით. დილით შინ ყველამ უცებ ჩვენ-ჩვენი მოსაწონი რძიანი სასმელი მოვიმზადეთ; უფროსებმა აპარატიდან ყავა ჩამოისხეს, ვისაც როგორი უნდოდა და მოლში წამოვედით საშობაო შოპინგზე. უფროსებმა გადაწყვიტეს, მოლის კაფეტერიაში ერთად ვჭამოთ ლანჩი და მერე დავბრუნდეთ ჯეკსონში მის დებორა და მე.

მის დებორა ემას დედაა. თითქმის წელიწადია, ერთად ვცხოვრობთ, მაგრამ აქამდე მასთან დაახლოებული არ ვყოფილვარ. რაღაცნაირი, ცივი ქალის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. ისიც კი მეჩვენებოდა, რომ რობოტივით ლაპარაკობდა. იურისტია, უფრო სწორად, ასისტენტი და დედაჩემთან ერთად მუშაობს. ეს მისი სახლია, სადაც ახლა, მისი შემოთავაზების წყალობით, ვცხოვრობთ; კარგად გვექცევა, მაგრამ რამდენ ხანს გაგრძელდება ეს, ძნელი სათქმელია.

მადლიერების დღისთვის სიეტლიდან მისი დედა და და ჩამოვიდნენ, ერთეული – თითქმის ორი წლის ბიჭთან ერთად. აეროპორტშივე მანქანა დაიქირავეს. მას მერე კვირამდე დარჩენენ, გუშინ კი დაგეგმეს, რომ ნეშვილის აეროპორტში გამგზავრებამდე ჯერ ფრანკლინის ბრძოლის ადგილებს, კარნ ტონის პლანტაციებსა და სასაფლაოს, ლოტზისა და კარტერის სახლებს დაათვალიერებდნენ.

რატომ ვართ მარტო მე და მის დებორა?! სად არიან ემა ან დედაჩემი?!
ო, ეს მთელი ისტორიაა!

* * *

ამ გაზაფხულზე, როცა შეტყობინება მიიღო მის დებორამ, რომ სიეტლში მამამისი გარდაიცვალა და წასვლა გადაწყვიტა, ემამ გაყოლაზე თავიდანვე მტკიცე უარი თქვა: იქ რა მინდა, ვინ არიან ის ადამიანები ჩემთვის, ვინც არასოდეს მინახავს! არც ჩემი დაბადება გახარებიათ, თოთხმეტ წლამდე არც დაბადების დღე მოულოცავთ ოდესმე, არც ვუკითხივართ და უცებ ჩავიდეო? მაგათ ისევ ჩვენი მეზობელი მის რებეკა მირჩევნია, რომელსაც ჩემთვის დღესასწაულის მოლოცვა და რაიმე საჩუქრის ბარათი მაინც არ ავიწყდება არასდროსო.

მოკლედ, მის დებორა მარტო წავიდა და რომ დაბრუნდა, იმ საღამოს თავისი აიპედი გახსნა და სურათები დაგვათვალიერებინა: დედასთან, დასთან და თვითონ – ხელში სარძევეკბილებიან, გაცინებულ პატარა დისშვილთან ერთად; ყველანი ერთად – ბელვიუს ბოტანიკური ბაღის მოხუც-თანამშრომლებთან, რომელთან ერთადაც მამამისმა მთელი ცხოვრება იმუშავა მთავარ ბოტანიკოს-მებალედ; დაკრძალვის მომენტიც, როცა საფლავის წინ დადგმულ სკამებზე ერთად სხედან ახლო ნათესავები და სიტყვით გამოშვლელებს უსმენენ. თან გვითხრა, შემპირდნენ, მადლიერების დღისთვის ჩამოვალთო.

როგორც თქვა, მამამისმა მთელი ცხოვრება ვერ აპატია, რომ არავის არაფერი ჰქონდა, არავინ არაფრად ჩათვალა. როცა სამართლის სკოლის წარმატებული სტუდენტი, ყველას მისაბაძი, რაღაც უაზრო ფართიზე, ალკოჰოლური თრობის დროს, ახალგაცნობილი ახალგაზრდა სამხედროსგან დაფეხმდიმდა, სწავლა მიატოვა და სადღაც, გადაკარგულ ნეშვილში გამოემგზავრა, თანაც სად? სადაც ბავშვის მამაც კი არ ელოდებოდა. ის გვიან, ორი კვირით ჩამოსულა სამხედრო შვებულებით, ხელი უთხოვია, რაღაც, პატარათვლიანი ბეჭედი უჩუქნია, წასულა და აღარც დაბრუნებულა ცოცხალი; ხოლო მის დებორა ამის მერეც არ დაკავშირებია თავისიანებს, რომ ბოდიში მოხეადა და დახმარება ეთხოვა. დედამისს მამის პანაშვიდისას უთქვამს, ჩვენ კი აგვიკრძალა თქვენი ხსენება, მაგრამ სინამდვილეში შენზე დარდს ვერ გაუძლოო. ვიდრე საშიშად მიიჩნევდნენ ბავშვების ფოტოების თავისუფლად დადებას ფეისბუქზე და ამის გამო გვერდს პრივატულად* დახურავდი, ერთხელ მამაშენს ლეპტოპი ღია დარჩა და ვნახე, თქვენს სურათებს რომ ათვალიერებდაო. მის დებორას დას რაც შეეხება, სიბერეში გაჩენილი, თორმეტი წლით პატარა ყოფილა და ეს ყველაფერი იმ ასაკში დაემთხვა, როცა დაწყებით სკოლაში სწავლობდა, ანუ ჯერ უფროსების თვალით უყურებდა ყველაფერს. რომ გაიზარდა, მერე მაინც რატომ არ სცადა საკუთარ დასთან კომუნიკაცია, მაგდენი აღარ ვიცი.

უნდა ითქვას, რომ ემა ცუდად არ ექცეოდა სტუმრებს, აღზრდა არ აძლევდა ნებას. მათი ჩამოტანილი საჩუქრებიდან კი არაფერი მოერგო არც ზომით, არც სტილით. პირდაპირ პარკში ჩააწყო და მე მომცა, თუმცა ვერც მე შევარჩიე ვერაფერი, ერთი უაკეტის გარდა და საშობაოდ ნათესავებისთვის გასაგზავნად შევინახე. მათ დიდი არჩევანი არა აქვთ და ყველანაირი საჩუქარი უხარისხოვთ.

წამოსცლისას ემამ, მე არ გამოგყვებით გასაცილებლად, ჩემი გეგმები მაქსო, თავაზიანად, ჰაგით, ანუ სამხრეთული ჩახუტებით დაემშვიდობა ყველას. დედებმა გადაწყვიტეს (როგორც ფსიქოლოგმა გვირჩია), სკოლის გარდაც დედის გარეშე წავსულიყავი სადმე და სოციალიზაციაც მეცადა; ეს წწორედაც კარგი შანსი იყო ჩემთვის. თანაც დედაჩემი სამუშაოზე იყო წასასვლელი.

ორი მანქანით გამოვემგზავრეთ. იმათი – უამრავი ბარგით იყო სავსე, რადგან პატარა ბავშვით მოგზაურობას არა მხოლოდ ქარსითი – სამანქანო, უსაფრთხო, დასაბმელი სკამი, არამედ სხვადასხვანაირი სტროლერი** და მოწყობილობაც სჭირდება.

მე მუზეუმებში პრაქტიკულად, ვერც შევედი, გარეთ პატარა ერიკს ვასეირნებდი და ვართობდი. კი მაინტერესებდა, მაგრამ თავი დავიმშვიდე, რომ უზარმაზარი ბესტსელერი, რობერტ ჰიკისის ნოველა „სამხრეთის ქვრივი“ კარგად წაკითხული მქონდა და წარმოსახვაში ისე ჩამებეჭდა ყოველი მომენტი, მთელი ბატალიებითა და ინტერიერ-ექსტერიერებით, როცა მომინდებოდა, შემეძლო, მეხსიერების ეკრანზე ფილმივით ახლიდან დამეტრიალებინა.

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში. „იალქანი“ №47)

* – კერძო (საკუთარი სურვილით).

** – საბავშვო ეტლი.

"ყველას ეხთი კეთი მაინც ჰყავს ქხოვხებაში. ამ სტუდენტის ავტომის კეთი იყო, ასის და მუდამ იქნება გიგანტის ფილმის და წერილი.

რომელი ეპისტოლი ვიხმანოს მის მიმართ?

ლმერის ეპისტოლი ას აქვს", - ამოვიუისტეთ აკაკი განებილის წიგნში "ჩანაწერები".

საზოგადოებამც კახად იყიდებოდა ამ წიგნის წინასიც უკამადშიკა მითითებული, რომ მნებალმა და ჭეშმახიცად ევჰოსური ჩანგის მეცნიერება აკაკი განებილის წიგნში გზა ბოლომეტრი იყიდებოდა სიმახთლით განვიღო.

ამისმაც, ავტომის ავტომის შემოქმედის ასეთმა თამამმა შეფასებამ გახდა ანუ უკავშირი, "უპისტოლი" პირველის ბიოგრაფიის "იალქის" მეისტერების გასწორობის. ივანე ჯავახიშვილი ამ სახელმწიფო, საბჭოთა ხელისუფალის შენიშვილ ადამიანს უნივერსიტეტის მშვენებას უნიტების და მასვე მოქადაგი უკავშირის სახელმწიფო ასე სანუკაში "ქართველი ების ისტორიის" 12-ეტაპებიდან მეოთხე.

მით უფრო, რომ გიგანტის დაბადებიდან 150 წელი შესხედა.

უკავშირის მოგვანდის თავის ფილოლოგის ღია ქავშირი - თეა ღია ქავშირი.

გრიგოლ წერეთელი

თეა ღია ქავშირი

წლალობინი გრიგოლი და მისი შთამომავლები

რაჭის საეკლესიო არქივებში ხშირად გვხვდება ბლალობინ გრიგოლის სახელი, რომელიც დიდი მეცნიერის, გრიგოლ წერეთლის ბაბუა იყო. ბლალობინი გრიგოლი, რომელიც თავადის წოდებით მოიხსენიება თავისი ავტორიტეტის გამო, მეუღლესთან, თამარ ჩიქოვანთან ერთად წყალტუბოს რაიონის სოფელ დერჩიში დასახლდა.

მათ შეეძინათ შვიდი შვილი. გრიგოლის სამივე ვაჟმა სასულიერო განათლება მიიღო. თომა მშობლიური ზნაკვის ღვთისმშობლის უძველეს ტაძარში მღვდელი იყო. სპირიდონი თბილისში ჯერ მედავითნე გახლდათ, ხოლო მოგვიანებით მღვდლად ეკურთხა. ფილიმონმა კი პეტერბურგის სასულიერო აკადემიის დამთავრების შემდეგ სწავლა სამხედრო-იურიდიულ აკადემიაში განაგრძო.

მან ცოლად შეირთო ტვერის გუბერნიის გავლენიანი მემამულის, თავად ლურაკის ქალიშვილი ანა. ფილიმონსა და ანას შეეძინათ ხუთი შვილი: ელენე, გრიგოლი, პეტრე, ივანე და ზინობი.

თავად გრიგოლ წერეთელი დაიბადა პეტერბურგში, 1870 წლის 12 მარტს. ბავშვობის წლები გაატარა თბილისსა და ვარშავაში, ხოლო შემდეგ ცხოვრობდა პეტერბურგში და რუსი ინტელექტუალების გარემოცვაში იზრდებოდა. დედა — ანა ლურაკი — ცნობილი ფილოლოგი იყო, ხოლო მისი და ზინაიდა ლურაკი — პეტერბურგის უნივერსიტეტის კლასიკური ფილოლოგის კათედრის პროფესორი, ბიზანტინოლოგი. მას დიდი წვლილი მიუძღვის გრიგოლ წერეთლის აღზრდაში. პროფესორი წერეთელი „ავტობიოგრაფიულ შენიშვნებში“ წერდა: „პირველ ხანებში მე ვსწავლობდი ჩემი მამის, დედისა და დედის ხელმძღვანელობით“.

გრიგოლის ძმებს სამხედრო აკადემია პეტრიდათ დამთავრებული. პეტრე, ივანე და ზინობ წერეთლები სამეცნიერო გვარდიის მაღალი რანგის ოფიცირები და წმინდა გიორგის ჯვრის ორდენის კავალრები იყვნენ.

გრიგოლ წერეთლის და ელენე იყო პეტერბურგის უნივერსიტეტის პროფესორი (რუსეთის ისტორიის განხრით). იგი ცოლად გაჰყვა მსოფლიოში სახელგანთქმულ ეგვიპტოლოგს, აკადემიკოს ბორის ტურაევს.

ივანე ჯავახიშვილის გზავნილი

გრიგოლ წერეთელმა საშუალო განათლება ისტორიულ-ფილოლოგიურ ინსტიტუტთან არსებულ გიმნაზიაში მიიღო. მისი ხელმძღვანელობით კლასმა გამოსცა უურნალი „კლასიკოსი“, სადაც იპეჭდებოდა ლექსები, თარგმანები და წერილები. გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ გრიგოლმა სწავლა განაგრძო პეტერბურგის უნივერსიტეტში ისტორიულ-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე. იგი საბოლოოდ გადავიდა კლასიკური ფილოლოგიის განყოფილებაზე, სადაც მისი უშუალო ხელმძღვანელი აკადემიკოსი ვიქტორ იერნშტედტი გახდა. მის შესახებ გრიგოლ წერეთელი იხსენებდა: „დიდებული ფილოლოგი იყო, ამავე დროს საუკეთესო მცოდნე ბერძნული პალეოგრაფიის, რომელსაც მან მაზიარა დიდი უნარითა და ხელოვნებით“.

სტუდენტი გრიგოლ წერეთელის მიერ გამოქვეყნებული პირველი სამეცნიერო ნაშრომი პეტერბურგის უნივერსიტეტის ოქროს მედლით დაჯილდოვეს.

სამაგისტრო გამოცდების ჩაბარების შემდეგ იგი ორი წლით მივლინებით გაგზავნეს ბერლინის უნივერსიტეტში; ასევე, გაეცნო ევროპის წამყანი ქალაქების მუზეუმებსა და ათონის მონასტრების წიგნსაცავებში დაცულ ბერძნულ ხელნაწერებსა და პაპირუსებს.

განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოახდინა გრიგოლ წერეთელზე იტალიამ. „რომში... ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ვხვდები ანტიკურ სამყაროს, რომელიც ასე მიყვარს“, – ნერდა მეცნიერი.

საღვთო დისერტაციის დაცვის შემდეგ, 1914 წელს, პროფესორი გრიგოლ წერეთელი აირჩიეს პეტერბურგის უნივერსიტეტის კლასიკური ფილოლოგის კათედრის გამგედ, სადაც 1920 წლამდე იმუშავა. იმ დროს, როდესაც მან რუსეთის სამეცნიერო წრეებში დიდი აღიარება მოიპოვა, აირჩიეს რუსეთის მეცნიერებათა საიმპერატორო აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად და არაერთ ევროპულ უნივერსიტეტთანაც დაამყარა კავშირები, ვერავინ ნარმოიდგენდა, რომ ასეთი აღმავლობის პერიოდში იგი პეტერბურგის უნივერსიტეტს დატოვებდა.

მოვლენები კი სხვაგვარად განვითარდა: 1919 წლის 18 ივნისს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ ერთხმად გადაწყვიტა რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის, პროფესორ გრიგოლ ფილიმონის ძე წერეთლის მოწვევა ბერძნული ენისა და ლიტერატურის კათედრაზე. ქართულ და რუსულ ენებზე დაწერილ მოსაწვევ ბარათს ხელს აწერდა ივანე ჯავახიშვილი:

„პროფესორ გრიგოლ ფილიმონის ძე წერეთელს! თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ, თანამად სიბრძნის-მეტყველების ფაქულტეტის არჩევნებისა, ერთხმად დაგამტკიცათ თქვენ ბერძნული ენისა და ლიტერატურის კათედრაზე. ახალგაზრდა ქართული უნივერსიტეტის პროფესორები დარწმუნებულნი არიან, რომ თქვენ იმათ წრეში შემოხვალთ, ხელს შეუწყობთ საქართველოში უმაღლესი საუნივერსიტეტო მეცნიერების დანერგვა-განმტკიცებას და აყვავებას. ამიტომ, თუ ეს ნინადადება თქვენთვის მისაღები იქნება, გთხოვთ, ისარგებლოთ შემთხვევით და გამოემგზავროთ სამშობლოსაკენ.“

პროფესორი წერეთელი მეუღლესთან ერთად ჩამოვიდა თბილისში და სათავეში ჩაუდგა კლასიკური ფილოლოგის კათედრას.

„ვამჟობინებ, ვიყო პროფესორი თბილისში, ვიდრე...“

„გარეგულად გრიგოლ წერეთელი ყოველთვის ევროპული სტილისა იყო. დადიოდა ქოლგა-ხელვაზითა და პორტფელით. პიჯაპს გადახსნიდა და ამოილებდა ჯიბის საათს, რომლის ვერცხლის ჯაჭვზე ჩამოკიდებული იყო ვერცხლისავე ჯვარი. წარმოიდგინეთ, ჯვარი სასტიკი და მასობრივი ათეიზმის დღეებში! გაპედევითაც კი ვერა ვპედავდით, გვეკითხა ამ ჯვარის წარმოშობა“, – იგონებდა მეცნიერი სოლომონ ხუციშვილი.

გარდა სამეცნიერო და პედაგოგიური მუშაობისა, გრიგოლ წერეთელს დიდი ამაგი მიუძღვის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის დაკომპლექტებაში. მან საოჯახო ბიბლიოთეკიდან 100-ზე მეტი წიგნი საჩუქრად გადასცა უნივერსიტეტს. ბიბლიოთეკა, რომლის პირველი დირექტორიც გრიგოლ წერეთელი იყო, დღეს მის სახელს ატარებს.

გრიგოლ წერეთლის მეუღლე სოფიო მაქსიმოვა-წერეთელი განსწავლული პიროვნება და ევროპული ენების უბადლო მცოდნე იყო. შალვა ნუცუბიძის მიწვევით ის ფილოსოფიის კურსს კითხულობდა თბილისის უნივერსიტეტში. ერთხელ შალვა ნუცუბიძემ ხუმრობით ჰკითხა: „ქალი ფილოსოფოსი?!“ ქალბატონმა სოფიომ კი მყისვე უპასუხა: „ფილოსოფოსი და ასეთი გაკვირვება?!“

ბოლშევიკური დიქტატურის დამყარების მიუხედავად დიდ მეცნიერს არც უფიქრია, დაეტოვებინა თბილისის უნივერსიტეტი და სამუშაოდ რომელიმე ევროპულ უნივერსიტეტში გადასულიყო. თავის მეუღლეს, სოფიას 1923 წლის 12 აგვისტოს სწერს: „ვამჟობინებ ვიყო პროფესორი თბილისში, ვიდრე აკადემიკოსი პიტერში...“

მიუხედავად იმისა, რომ გრიგოლ წერეთელი არ ეკუთვნოდა არც ერთ პოლიტიკურ პარტიას, იგი XX ს.-ის 30-იანი წლების დასაწყისიდანვე შევინწროვებას განიცდიდა საქართველოს უშიშროების სამსახურის მხრიდან.

ლავრენტი ბერიამ საჯარო გამოსვლებში სხვა ქართველ მოღვაწეებთან ერთად პროფესორი წერეთელიც რამდენჯერმე „ქვეყნის მოღალატედ“ გამოაცხადა. მეცნიერისათვის მეგობრებს ურჩევიათ, რომ ბერიასთვის თბილი წარწერითა და ავტოგრაფით წიგნი ეჩუქებინა და, იქნებ, ამის შემდეგ მაინც შეწყვეტილიყო მისი დევნა; თუმცა გრიგოლს სასტიკი უარი უთქვამს.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

„წილის მატილდა“ ერთად

ამ პერიოდში უნივერსიტეტიდან დაითხოვეს დიდი ივანე ჯავახიშვილი და სამუშაო კუთხედ მიუჩინეს საქართველოს მუზეუმის სარდაფის ბეჭედი ოთახი, რომლის ფანჯარაც ასფალტზე გამოდიოდა. მალე მასთან „ჩასახლეს“ პროფესორი გრიგოლ წერეთელიც. იგი აქედანაც გამოაძევეს, თუმცა მხსნელად მოევლინა მხატვარი, მეტების მუზეუმის დირექტორი დიმიტრი შევარდნაძე, რომელმაც გრიგოლს ბინაც და სამსახურიც მეტების მუზეუმში შესთავაზა. მალე ორივე – გრიგოლ წერეთელიც და დიმიტრი შევარდნაძეც დააპატიმრეს.

მაშინ შინსახომი ახლანდელ ინგოროვას ქუჩაზე მდებარეობდა და ნაცნობები ხშირად ხდავდნენ პატიმრისათვის საჭმლის გადასაცემად რიგში ჩამდგარ გრიგოლ წერეთლის მეუღლეს. ბინიდან გამოძევებული და უმუშევარი მეტების მუზეუმმა შეიფარა. იგი ბავშვებს ამზადებდა გერმანულ ენაში და ამით ირჩენდა თავს.

სოფიო წერეთელმა სტალინის სახელზე გაგზავნა წერილი, რომელშიც ქართული მეცნიერების წინაშე გრიგოლ წერეთლის დამსახურების შესახებ წერდა და სთხოვდა, გაეთავისუფლებინათ მისი მეუღლე.

6 თვეში გრიგოლ წერეთელი მართლაც გაათავისუფლეს, მაგრამ დადგა 1938 წელი და იგი კვლავ დააპატიმრეს. 1939 წლის 31 მარტს სამხედრო ტრიბუნალმა 70 წლის პროფესორს 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა.

ამ პერიოდში სიმონ ყაუხჩიშვილიც* დააპატიმრეს. გრიგოლ წერეთელს უთქამს: „როცა შემოიყვანეს, ფეხის ხმაზე ვიცანი, სიმონი რომ იყო“. დავით გორგაძე,** რომელმაც მცირე ხანი დაპყო ორთაჭალის ციხეში პროფესორ წერეთელთან ერთად, იხსენებს: „შვიდი ათეული წლის მიუხედავდა, გაუძლო 1937-38 წლების კოშმარს და მაინც შეინარჩუნა სულის სიფაქიზე და გონიერის სიმახვილე. სწორედ საკანში წამოიწყო მან ლექციები, ჰომეროსის უკვდავი ქმნილების მოყოლა... ეს იყო სინათლე ჯურლმულში“.

სასამართლოზე გრიგოლ წერეთელს ორი ბრალდება წაუყენს: ჯაშუშობა და სამშობლოს ლალატი; თუმცა იქვე აღნიშნეს, რომ მას გარკვეული დამსახურებაც ჰქონდა საბჭოთა ქვეყნის წინაშე. მაშინ დიდმა ელინოლოგმა განაცხადა: „საბჭოთა ხელისუფლების წინაშე მე არავითარი დამსახურება არ მაქვს!“

ამის შემდეგ არ გასულა დიდი დრო და ქალბატონ სოფიოს მეუღლის საქორწინო ბეჭედი მიუტანეს და აცნობეს, რომ პროფესორი წერეთელი ციხის საავადმყოფოში გარდაიცვალა. თუმცა ე.წ. „სტალინური სიების“ მიხედვით, მეცნიერი თბილისის ციხეში 1939 წლის 20 სექტემბერს გარდაიცვალა. არსებობს ვერსიაც, რომ ცნობილი ელინოლოგი დახვრიტეს.

ალექსანდრე მახარაძის მოგონებაში ვკითხულობთ: „განსაკუთრებით დამაღონა მეცნიერის ცრემლმორეულმა სიტყვებმა, რომ ის მალე დაამთავრებს თავის სიცოცხლეს ამ კედლებში“.

„ვიდრე იარსებებს ქართული მეცნიერება“

შუაში: აკაკი შანიძე, გრიგოლ წერეთელი, ივანე ჯავახიშვილი, კორნელი კეკელიძე და გიორგი ახვლედიანი სტუდენტებთან ერთად

გხიგორ წერეთელის საფლავი ახსებობს. მისი ბიუსტი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პირველ კუმუნისტი ეგას. ძეგლის ავტორი იორე ერინოლოგის ახლო წარესავი - ლევან სალეჯვაძე.

ხოგორ აკადემიკოსი ჩისმაგ ბოხეზიანი აღნიშნავს, „გავა წევი, მაგამ გხიგორ წერეთელის სახელი ყოველთვის პატიოსცემით იქნება შემოსილი, ვიღე იახსებებს თბილისის უნივერსიტეტი და ქართული მეცნიერება“. 2014 წელს 29 ლევანმბეგის

მთაწმინდის მწერალთა და საზოგადო მოლვანეთა პანიკონში საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ხეპიტებული სიმბოლეები საფლავი-მემორიალი აღმამათა, ხმელეთებ სამეცამო ალბერტ მსოფლიოში პანაზებული ელინოლოგის, პანიკონგის*** ეთო-ეთი ფეხმეტების, ყალიბის ფილოლოგის ქართული სკოლისა და თხე-ს ბიბლიოთეკის დამასახურების გხიგორ წერეთელის სახელის.

საპირალი

საჩიტო თახილი

სოხუმის ბოტანიკური ბალი 180 წლისაა	3
ჩეხლი მაფის ლაბალის 300 ნოემბერი	
„ერეკლეს ლოცვა“	4
მინისტრი პროგრამა	
ნიკოლოზ მიწიშვილი	
მთის მდინარე	6
უდაბნოს საიდუმლო	7
აკვარელით ნახატები	8
ნიკი ღიასონი	
მრავალძალის წმინდა გიორგის	
დარბაზული ეკლესია	9
ზოგისპინი იალიანი	12
ჩამთანას საქართველოს ვებგვერდი	
პაიატე სოჭომე	
მიყვარს საქართველო	14
პოზიცია	
ქეთევან დოლიძე	
ლექსები	17
ო. ენა ჩამო	18
ცხობი ჩავახსით	
გურამ პეტრიაშვილი	
„მკითხეთ, რაც გინდათ...“	20
ა ამო შავითხვით	
ნანა ჭანტურია	
„ლმერთო, დაიფარე საქართველო	
და მზე-აფხაზეთი!“	23
პროგრამა	
ირმა კეკელიძე	
ცისარტყელას ქვეშ	26

ჩეხლი მაფის

ფეოდორ დოსტოევსკის წერილი	
მარია პოლივანოვასადმი	30

ჩეხლი მაფის ლაბალის 300 ნოემბერი

ლიანა თანდილაშვილი	
მეფე ერეკლეს თანამეცხედრენი	32

ზოგახი იოაბისთვის

ნუნუ ჯანელიძე	
სულსულელის სამეფო	36

ჩამის შაჟი

ლიანა მიქაშავიძე	
შეუძლებელია, ეს არ გახსოვდეს	39

ლაფიონი

ნათია გადრანი	
„ათასფრად შევღებავ სოხუმის გზებს...“	42
ანი ლექვინაძე	
აქ გვირილები იყო...	44

იმის ნახტომი

ჭვეულები ეს ქაბელივიბი	
ტაილანდი – „ათასი ლიმილის ქვეყანა“	46

ჩეხლი მაფის ლაბალის 300 ნოემბერი

ეპიზოდები მეფის ცხოვრებიდან	50
-----------------------------------	----

თახბანი

ნინო სტრონი	
სტევნა ორი თითით	52

ჩრდილი ბანა

თეა დულარიძე	
გრიგოლ წერეთელი	56

ჩვენი მისამართი:

თბილისი, უზნაძის ქ. # 68.
ტელ.: (+995) 598 93 92 84;
(+995) 599 12 66 80;

ელ-ფოსტა:
jurnali.ialqani@gmail.com

იალიანი # 2 (46). 2020 წ.

აფექტი # 2 (19). 2020 წ.

გვ. 1 გვ. 2

ფართ 300 ლ.

ფასი სახელშესახლებო

„ოამის ქალაქი“. სიზოდ თურიაშვილი. 9 ნოემბერი, 2018